

Νιάουστα

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ
ΕΤΟΣ 21ο - ΤΟΜΟΣ Ι' - ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ, ΜΑΡΤΙΟΣ 1995 - ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 82 - ΑΡΙΘ. ISSN 1106 - 2118

Αγροτική Αποκριά
Χελιδονίσματα στο Ρουμλούκι
Εθνική Αντίσταση

"ΝΙΑΟΥΣΤΑ"

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ
"ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ"

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ-ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ-ΜΑΡΤΙΟΣ 1998
Ετος 21ο - Τόμος Γ' - Τεύχος 82
Αριθμός ISSN 1106 2118

ΙΔΡΥΤΕΣ:
Σύλλογος Αποφοίτων Νάουσας, Οδυσσεύς Ντινόπουλος †

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:
Ελένη Μήτσιαια - Ζεγκίνη, Λευκή Σαμαρά
Χρήστος Μπατατζής, Αλέξανδρος Οικονόμου

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:
Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας
Διον. Σολωμού 3 - Τ.Κ. 59200 ΝΑΟΥΣΑ
Τηλ. 0332/24102 & 22575

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ:
Γιάννης Καρατσιώλης - Γεωπόνος τηλ. 60331

ΕΞΟΦΥΛΛΟ: Άκας Θωμαΐδης - τηλ. 22345
Γιαντίσαρος σε μπούστο.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ:
Παναγιωτίδης Χρήστος - Ζαφειράκη 24 - ΝΑΟΥΣΑ
τηλ. (0332) 29409

Περιεχόμενα

ΙΣΤΟΡΙΚΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΙΝΤΣΗ: Λατινόφωνοι πληθυσμοί στη
Δυτική και Κεντρική Ευρώπη και τα Βαλκάνια - Βλάχοι
σελ. 4

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥΣΙΜΗ: Μακεδονικός Αγώνας
σελ. 6

ΕΛΕΝΗΣ ΜΗΤΣΑΛΑ - ΖΕΓΚΙΝΗ: Οι συνεχιστές
της παράδοσης
σελ. 17

ΦΙΛΩΤΑ ΑΔΑΜΙΔΗ: Το χρέος
σελ. 32

ΧΡΗΣΤΟΥ ΜΙΚΡΟΠΟΥΛΟΥ: Μνήμες από τα
χρόνια της Εθνικής Αντίστασης
σελ. 34

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ-ΣΥΓΧΡΟΝΑ-ΠΟΙΚΙΛΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΔΗΜΗΤΡΗ ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ: Τα
Ρουμλουκιώτικα Χελιδονίσματα
σελ. 13

ΣΙΑΚΑΣ
σελ. 20

ΕΛΕΝΗΣ ΜΗΤΣΑΛΑ - ΖΕΓΚΙΝΗ: Η πριγκίπισ-
σα DORA D'ISTRIA και η ΜΑΡΙΑ ΧΑΤΖΗ-ΚΑΛΟΥ
γράφουν για τη Νάουσα
σελ. 21

ΜΙΡΑΝΤΑ ΤΕΡΖΟΠΟΥΛΟΥ: Αγροτική Αποκρία
σελ. 25

ΣΩΚΡΑΤΗ ΜΗΤΤΑ: Μνήμες από την αιωνιότητα
σελ. 29

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΥΡΟΥ: Περιβαλλοντική εκπαίδευση
σελ. 37

ΓΙΑΝΝΗ ΚΑΡΑΤΣΙΩΛΗ: 2ο Διεθνές Δενδροκομικό
Συνέδριο Νάουσας
σελ. 44

Η συντακτική επιτροπή

της ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ

και το Δ.Σ. της Π.Ε.Ν.

Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος

Σας εύχονται
Χριστός Ανέστη
και
Χρόνια Πολλά

Διακίνηση περιοδικών

Εμβάσματα - συνδρομές

Λογιστικό Γραφείο

Βαγγελίτσας Δεληχρήστου

Παναγούλη 14 - τηλ. (0332) 25.278

Λευκή Σαμαρά

Γκαρνέτα 17 - τηλ. (0332) 22.575

Τιμή τεύχους	1000
Ετήσια συνδρομή ιδιωτών	4000
Δήμοι - Κοινότητες - Συν/σμοι	6000
Εξωτερικού δολλάρια	50

Λατινόφωνοι πληθυσμοί στη Δυτική και Κεντρική Ευρώπη και τα Βαλκάνια - Βλάχοι

του Γεωργίου Μίντση
Δικαστή - Ιστορικού ερευνητή

Δημοσιεύουμε απόσπασμα από την άκρως ενδιαφέρουσα εισήγηση του συνεργάτη μας Γεωργίου Μίντση στο ΙΖ' Πανελλήνιο Ιστορικό Συνέδριο που έγινε στη Βέροια από την 31 Μαΐου έως 2 Ιουνίου 1996 με θέμα «Εθνογλωσσικές Ιεθνοφυλετικές διεργασίες και λατινογενή τοπωνύμια στην Ευρώπη».

Μέσα σε αυτό το τόσο ταραγμένο εθνογενετικό και εθνογλωσσικό υπόβαθρο της Δυτικής και Κεντρικής Ευρώπης και των Βαλκανίων κατόρθωσαν να επιζήσουν λατινόφωνοι πληθυσμοί, ακόμη και μέσα σε εθνικά και γλωσσικά ξένο ή και εχθρικό περιβάλλον, διατηρώντας εθωνύμια και τοπωνύμια προερχόμενα από την ίδια λατινική ρίζα σε όλη την Ευρώπη: Έτσι, παρατηρείται ότι τοπωνύμια, όπως Ουαλία στη Βρετανία, Βαλλονία στο Βέλγιο, Βαλέντσια (ή Βαλένθια) στην Ισπανία, la Gaule = Γαλατία στη Γαλλία, Βλαχία στη Ρουμανία, Βλάχοι στα Ελληνικά Valasi = Βλαχία στα τουρκικά, έχουν κοινή λατινική ρίζα. Πρόκειται για την ονομασία Volcae, -arum, με την οποία χαρακτηρίζαν οι αρχαίοι Ρωμαίοι κατακτητές δύο κελτικές φυλές της Γαλατίας (τους Tectosages στη σημερινή Τουλούζ και τους Arecomici), οι οποίες κάτω από το ρωμαϊκό ζυγό είχαν εκλατινισθεί γλωσσικά.

Η ονομασία αυτή απαντάται για πρώτη φορά στον Ιούλιο Καίσαρα (1ος π.Χ. αι. De Bello Gallico «...Volcae Tectosages occupaverunt atque ibi consederunt», VII 64 «...Volcarum Arecomicorum et Heviorum publice eis concesserit...»). Λίγο αργότερα (1ος μ.Χ. αι.) την επαναλαμβάνει ο Τίτος Λίβιος (21.26,6: «Hannibal...in Volcarum perverat agrum») και το θαυμαστό είναι ότι την ίδια περίοδο ο Έλληνας από τον Πόντο γεωγράφος Στράβων ελληνοποιεί τη λατινική ονομασία Volcae με τη μορφή Ουόλκai (4.1, 12: «Ουόλκai Αρηκομίσκοι», §.1.12-13: «Ουόλκοι Τεκτόσαγες»), χαρακτηρίζοντας με τον όρο αυτό λαούς της Γαλατίας. Επίσης, αξίζει να αναφερθεί το λατινικό κύριο όνομα Valens, -ntis (αυτοκράτορας 364-378),

που αντιστοιχεί με το ελληνικό όνομα Κρατερός (εκ του valeo = δύναμαι) και το οποίο ελληνοποιήθηκε ως Ουάλης' από το λατινικό αυτό όνομα και τα αντίστοιχα Valerius και Valentius προέρχονται τα σημερινά δυτικοευρωπαϊκά ονόματα Valerie και Valentino.

Η λατινική ονομασία Volcae στην παλαιογοτθική των αρχαίων γερμανικών φύλων αρχικά μετατράπηκε σε Valles και ακολούθως σε Valch (Βάλχ) ή Valach (Βάλαχ) ή σε Walch-Walach, γιατί στα γερμανικά είναι συνηθισμένη η αλλαγή του V σε W ή G στα κύρια τα εθνικά ονόματα (π.χ. Viliemos- Giliremos-Wilimer-William, Vilelmos-Goulielmos, Velphios-Goyerphios). Επιπλέον, Vallia ονομάστηκαν οι περιοχές, όπου κατοικούσαν οι Volcae, δηλαδή οι λατινόφωνοι πληθυσμοί. Έτσι, α) η Γαλατία- η περιοχή όπου κατέβροχην κατοικούσαν οι Volcae- ονομάστηκε Gallia (εκ του Vallia με μετατροπή του V σε G) και οι κάτοικοί της Galles, λέξεις απ' όπου προήλθαν οι σύγχρονοι γαλλικοί όροι la Gaule = Γαλατία και le Gaulois = Γαλάτης, ενώ απευθείας εκ των Gallia, Galles προήλθαν οι λέξεις της ελληνικής Γαλλία, Γάλλος (αντίθετα οι όροι France, Francais είναι γερμανικής-φραγκικής προέλευσης). Β) από το Vallia προέρχεται το Wallonie (Ουαλονί), με μετατροπή του V σε W, στα ελληνικά Βαλλονία, μία από τις δύο περιφέρειες του Βελγίου, η οποία είναι περιοχή γαλλόφωνη (λατινογενής γλώσσα), ενώ η άλλη περιοχή του Βελγίου, η Flandre ή Vlaaderen (=Φλάνδρα), είναι γερμανόφωνη. Γ) Επίσης, οι γερμανικής καταγωγής Αγγλοσάξονες, που εισέβαλαν τον 5ο αι. στη Βρετανία, ονόμασαν Vallia τη δυτική περιοχή, όπου περιόρισαν τους

προερχόμενους από τη Γαλλία (Vallia) Κέλτες' ακολούθως το Vallia έγινε Wallia και τελικά Wales = Ουαλλία, ενώ οι κάτοικοί της ονομάστηκαν Valli-Walli και σήμερα Welsh = Ουαλλοί. Το αξιοπερίεργο, πάντως, είναι ότι στη σημερινή Ουαλλία εξακολουθεί να ομιλείται η κελτική/ουαλλική γλώσσα (υπάρχουν και ειδικά σχολεία), ενώ στη γλώσσά αυτή η Ουαλλία αποκαλείται Kirmy.δ) Στη λατινόφωνη Ισπανία το τοπωνύμιο Valencia (Βαλένθια, πόλη και περιοχή) προφανώς προέρχεται από την ίδια λατινική ρίζα, δεδομένου ότι η Valencia ήταν ρωμαϊκή πόλη η οποία το 413 μ.Χ. κατελήφθη από τους Βησιγότθους και, τέλος, ε) στα γερμανικά η ιταλική γλώσσα ονομάζεται και Wallische = βαλλική.

Αυτά όλα συνέβησαν στη Δυτική Ευρώπη όμως, στα Βαλκάνια η ίδια λατινική ονομασία ακολούθησε άλλη πορεία: Η γερμανική μορφή Valch μετατράπηκε στην παλαιοσλαβική γλώσσα σε Vlach (= Βλάχ) και στον πληθυντικό Vlachi (με αντικατάσταση της θέσης των γραμμάτων a και l, λόγω του φαινομένου της «μετάθεσης των υγρών συμφώνων») και ακολούθως στην ελληνική γλώσσα πήρε τη μορφή «Βλάχοι» ο εθνογλωσσικός όρος και «Βλαχία» το αντίστοιχο τοπωνύμιο (το αρχαιότερο σλαβικό κείμενο, όπου εμφανίζεται ο όρος Vlach, είναι ο Βίος του Μεθοδίου του 9ου αι. και πρώτος Έλληνας χρονογράφος που χρησιμοποιεί τον όρο «Βλάχοι» είναι ο Ιωάννης Σκυλίτζης; (11ος αι., ο οποίος στο Χρονικό του αναφερόμενος σε γεγονότα του 976 γράφει: «... κατά τας λεγομένας Καλάς Δρύς παρά τινων Βλάχων οδιτών» II, 435). Οι λατινόφωνοι αυτοί κάτοικοι της Βυζαντινής αυτοκρατορίας («Βλάχοι») συγκεντρώθηκαν κυρίως στα βουνά, όπου ασχολούνταν κατά παράδοση με την κτηνοτροφία' κύριος τόπος κατοικίας τους υπήρξε η Πίνδος, βόρεια έφθασαν μέχρι τη Βόρεια Ήπειρο (π.χ. Μοσχόπολη) και την Πελαγονία (Μοναστήρι, το οποίο εποίκισαν οι Βλαχόφωνοι της Μοσχόπολης μετά την καταστροφή της στα Ορλωφικά το 1769), ενώ στα ανατολικά το Βέρμιο και ιδιαίτερα η Θεσσαλία (κυρίως ανατολικές κλιτείες της Πίνδου) έγινε μεγάλο κέντρο Βλαχόφωνων. Για το λόγο τούτο οι Βυζαντινοί ονόμασαν τη Θεσσαλία Μεγάλη Βλαχία, σύμφωνα με τη μαρτυρία του χρονογράφου Νικήτα Χωνιάτη: «τα Θετταλίας κατέχων μετέωρα, ά νυν μεγάλη Βλαχία κικλήσκεται» (έκδοση Βόννης, σ. 841). Επίσης, για τους Βλάχους κάνουν λόγο ο Ιωάννης Κίνναμος «Βλάχων πολύ όμιλον, οι των εξ Ιταλίας, άποικοι πάλοι είναι λέγονται»

(Επιτομή, έκδοση Βόννης, σ. 239), ο Κεκαυμένος (12ος αι.) και ο Χαλκοκονδύλης (15ος αι.).

Την περίοδο της τουρκοκρατίας ο έλεγχος των Οθωμανών επεκτάθηκε και βόρεια του Δούναβη, στη σημερινή Ρουμανία, όπου κατοικούσαν συμπαγείας λατινόγλωσσοι πληθυσμοί ήδη από το 2ο αι. μ.Χ. Οι Τούρκοι, λοιπόν, ονόμασαν την περιοχή αυτή Μεγάλη Βλαχία (στα τουρκικά Buyuk Valasi)' ακολούθως, οι Τούρκοι ονόμασαν Μικρή Βλαχία τη Θεσσαλία (σε αντίθεση με τη Ρουμανία), δηλαδή στα τουρκικά Kucuk Valasi (= Κιουτσούκ Βαλασί). Η παραφθορά από τους Έλληνες της τελευταίας αυτής τουρκικής ονομασίας έδωσε το όνομα Κουτσόβλαχοι, με το οποίο έμειναν γνωστοί οι Βλαχόφωνοι της Θεσσαλίας' αντίθετα, οι Βλαχόφωνοι της Βορείου Ηπείρου ονομάστηκαν Αρβανιτόβλαχοι λόγω της γειννιάσής τους με τους Αρβανίτες (= παλαιότερος τύπος του Αλβανού). Οι βλαχόφωνοι της Μακεδονίας (ιδίως της Βορείου) ονομάστηκαν και Τσιντσάροι, όνομα που προέρχεται από το χλευασμό των γειτόνων τους για την περίεργη προφορά εκ μέρους τους του αριθμού 5, quinque < cinque < tinti, όπως συνέβη και με τους λατινόφωνους cici της χερσονήσου της Ιστρίας στη Δαλματία (αντίθετα κρίνεται υπερβολικός ο ισχυρισμός ότι ονομάστηκαν έτσι, γιατί δήθεν κατάγονταν από την 5η ρωμαϊκή λεγεώνα που στάθμευε στην περιοχή κατά την αρχαιότητα). Τέλος οι βλαχόφωνοι, που εγκαταστάθηκαν στο βουνό Πάικο, ονομάστηκαν Μογλενίτες Βλάχοι (Μογλενά, εκ του σλαβικού magla = ομίχλη, είναι η σημερινή περιοχή Αλμωπίας) και ήσαν με λατινόφωνοι όχι όμως και αυτόχθονες, αλλά Πατινάκοι, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στην περιοχή από τον αυτοκράτορα Αλέξιο Α' Κομνηνό το 1091 κατά μαρτυρία του Βυζαντινού χρονογράφου Ιωάννη Ζωναρά (Γ, 740: «.. Πατινάκοι Μογλετίνοι καλούμενοι,» ήσαν δε οι Πατινάκοι λατινόφωνοι, γιατί προηγουμένως είχαν κατοικήσει για μεγάλο διάστημα στη λατινόφωνη Δακία).

Πάντως, για τους Βλαχόφωνους της Ελλάδας πρέπει να τονισθεί ότι ανέπτυξαν ισχυρή ελληνική συνείδηση και απόδειξη τούτου αποτελεί το γεγονός ότι σχεδόν όλοι οι εθνικοί ευεργέτες, (π.χ. Ζάππας, Αβέρωφ, Τσιτσάς, Σίνας, Στουρνάρας) ήταν Βλάχοι, ενώ οι ίδιοι οι Βλάχοι αποκαλούσαν τους εαυτούς τους Armani από το Ar(o)manu(s) < a+Romanus τονίζοντας έτσι τη «ρωμαϊκή» (γλωσσικά τουλάχιστον) καταγωγή τους.

Μακεδονικός Αγώνας

του Γιώργου Τουσίμη
Ιστορικού Ερευνητή

Συνέχεια 8η

Μεταξύ των δύο επιστολών του Καπετάν Ακρίτα προς το «Κέντρο» Θεσσαλονίκης από 1ης και 6ης Ιουνίου, που παραθέσαμε στην προηγούμενη συνέχεια 7 τ. 81 μεσολαβεί σημείωμά του από 2ας Ιουνίου με το οποίο εκδηλώνει την αγανάκτησή του για την αποχώρηση δύο ακόμη ανδρών του σώματός του. Απεχώρησαν ο λοχίας Καλύβας της 3ης διμοιρίας και ο δεκανέας Φλωρόπουλος, επίσης της 3ης διμοιρίας. Τόσο μεγάλη οργή κατέχει τον Καπετάν Ακρίτα δια την συνεχιζόμενη διαρροή των ανδρών του «από τους παλιούς έμεινα οκτώ» ώστε διατάζει τον Γιάννη, δηλαδή τον Ιβάντσο που είδαμε στη συνέχεια 7 τ. 81 που βρισκόταν ακόμη στη Νάουσα να μη τους δοθεί ουδεμία συνδρομή δια την επιστροφή των.

Οι διαφωνίες και οι έριδες μεταξύ των προκρίτων δεν παύουν ποτέ. Δι' αυτό ειδοποιεί τον Γιάννη να παραμείνει στην Νάουσα έως ότου κανονισθούν οι λογαριασμοί και εν τω μεταξύ μήπως βρεθεί κανένας ξένος, όχι Ναουσαίος, για να διευθύνει την εργασία εντός της πόλεως και, ει δυνατόν, συμφιλιώσει τους αιωνίως διαφωνούντες μεταξύ των «τσορμπατζήδες». Φαίνεται ότι εξ αιτίας της ασυμφωνίας και της διαφωνίας μεταξύ των «τσορμπατζήδων» η κατάσταση, εντός της πόλεως έχει αποβεί κρίσιμη. Δηλαδή το «Κέντρο» διευθύνετο από ανεύθυνους και διαφωνούντες μεταξύ των προκρίτους, οι οποίοι απεφάσιζαν κατά το δοκούν, τουτέστιν φροντίζοντας πάνω απ' όλα να μη θιγούν τα οικονομικά των συμφέροντα. Για τον λόγο αυτό ο Γιάννης ειδοποιεί τον Καπετάν Ακρίτα ότι είναι ανάγκη να κατέβει, στην Νάουσα για να επέμβει ο ίδιος δυναμικά και αποφασιστικά.

Οι μικροεπιχειρήσεις που διεξήγοντο υπό την καθοδήγησή του εις διάφορα σημεία της δικαιοδοσίας του δεν επέτρεπαν την απομάκρυνσή

του από το σώμα. Γι' αυτό δίδει εντολή στον Γιάννη να αναλάβει ο ίδιος την συμφιλιώση, με την βοήθεια του Σπύρου, (εννοεί τον Σπύρο Λαναρά) ο οποίος τα είχε καλά με όλους και μπορούσε να ποδηγετήσει πάντα ξένο, πλην όμως δεν μπορούσε να ενεργήσει αποτελεσματικά μόνος του. Μετά από μερικές ημέρες, όπως θα δούμε σε επόμενη συνέχεια, ο Καπετάν Ακρίτας αναγκάστηκε να κατέλθει ο ίδιος στη Νάουσα.

Η δεύτερη επιστολή της 6ης Ιουνίου 1905

Όπως σε πολλές προηγούμενες επιστολές έτσι και στην δεύτερη με την ίδια ημερομηνία 6 Ιουνίου 1905 επιστολή του, ο Καπετάν Ακρίτας επανέρχεται στον κίνδυνο που διέρχεται το σώμα από τους ρουμανίζοντες Βλάχους, οι οποίοι ήταν διασκορπισμένοι εις ολόκληρο τον ορεινό όγκο του Βερμίου.

Σε ευχαριστήριο απάντηση ευφήμου μνείας που έλαβε από το «Εθνικό Κέντρο» δια τις έως τότε επιτυχίες του σώματός του απαντά ότι μπορούσε να κάμει περισσότερα αν οι ρουμανίζοντες Βλάχοι του Βερμίου δεν εδυσχέραιναν την εργασία του. Οι μέχρι τότε φιλοφρονήσεις προς αυτούς, τα φιλοδωρήματα και οι συμβουλές του δεν είχαν φέρει ικανοποιητικά αποτελέσματα. Γι' αυτό κατά την γνώμη του, είναι ανάγκη να τιμωρήσουν μερικούς ρουμανίζοντες παραδειγματικά, διότι διαφορετικά δεν θα μπορέσουν να κάνουν τίποτε. Εννοεί, βέβαια, τους μεγάλους ρουμανίζοντες κεχαγιάδες Χατζηγώγο, Αδάμ Σαμαρά της Βέροιας, Στέργιο Κεχαγιά του Γραμματικού, Τάσο Σαμαρά του Σελίου και άλλους που παρέσυραν και τους λοιπούς. Αυτοί οι μεγαλοκεχαγιάδες κρυφά συνεργάζονταν και υπέθαλπαν τα βουλγαρικά σώματα του Βερμίου που δρούσαν υπό τον αξιωματικό του βουλγαρικού στρατού Καπετάν Λούκας Ιβάνωφ, επειδή η περιουσία των ήταν

1

for 767...

Dugout Creek, near Lawrence, Kansas
 The first *Strophodon* opening well exposed -
 at Lawrence.

Mr. Lee und der Professor Dr. Beringer die
aufgegeben haben.

[illegible]

Överflyttningen av den till den nya kyrkan har gått
 mycket väl till. Den nya kyrkan är nu full och
 den gamla kyrkan är nu tom. Den gamla kyrkan
 är nu i gott skick och den nya kyrkan är
 i gott skick. Den gamla kyrkan är nu i gott
 skick och den nya kyrkan är i gott skick.

[Faint handwritten notes, likely bleed-through from the reverse side.]

APITAL

τουρκικά καταδιωκτικά αποσπάσματα, τα οποία φυσικά εδυσχέραιναν την ελεύθερη κίνηση του σώματος πάνω στο Βέροιο. Μια συνάντηση και σύγκρουση με τουρκικό στρατό δεν ήταν ευχάριστη

για τον Καπετάν Ακρίτα, ύστερα μάλιστα από την πρώτη σύγκρουση με τον τουρκικό στρατό την 5η Μαΐου στην Στουμπανίτσα (βλ. συνέχεια Β τεύχος 74). Εξ άλλου υπήρχε και η πολιτική οδηγία περί της ασφόγου στάσεως της Ελλάδος απέναντι στην Τουρκία.

Οι τουρκικές αρχές είχαν αποφασίσει την εξόντωση του Καπετάν Λούκα, ο οποίος ελυμαίνετο, με την βοήθεια των ρουμανιζόντων Βλάχων τον ορεινό όγκο του Βερμίου και τα πεδινά χωριά της Νάουσας. Την αποστολή της εξόντωσης ανέθεσαν στον Γιούλμπαση, αξιωματικό των καταδιωκτικών αρχών των Βοδενών. Ο δε Γιούλμπασης για να φέρει εις πέρας την αποστολή του πρότεινε στον Καπετάν Ακρίτα συνεργασία και κοινή επιχείρηση.

Φαίνεται ότι την πρόταση του Γιούλμπαση μετέφεραν στον Καπετάν Ακρίτα Ναουσαίοι πρόκριτοι που τους την εμπιστεύθηκε κάποιος Ν(;) έμπιστος του Γιούλμπαση στον οποίο ο Γιούλμπασης εμπιστεύθηκε την αποστολή. Αλλά ο Καπετάν Ακρίτας δεν έχει εμπιστοσύνη στην μεσολαβητική του ενέργεια, διότι τους θεωρεί «ελαφρούς» επιπόλαιους και φροντίζοντες μόνο την ασφάλεια των τσιφλικιών τους και των υλοτομικών,

ανθρακοπαραγωγικών και άλλων επιχειρήσεών των στο Βέρμιο.

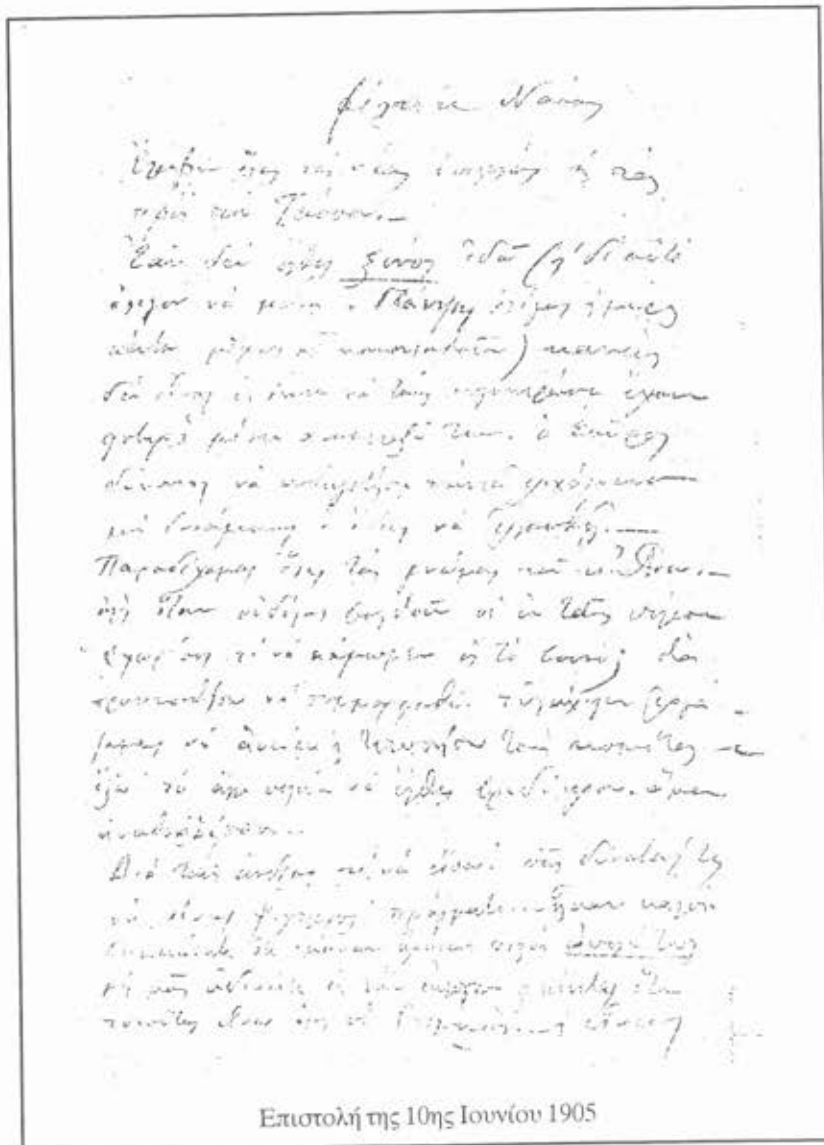
Η πρόταση του Τούρκου αξιωματικού για κοινή επιχείρηση εναντίον του Καπετάν Λούκα, μολονότι βόλεψε τους «τσορματζήδες» Ναουσαίους δεν ήταν

δυνατόν να γίνει αποδεκτή από τον Καπετάν Ακρίτα και ως εκ τούτου παραγγέλει στους ενδιάμεσους Ναουσαίους να προβάλουν στον Γιούλμπαση διάφορες δικαιολογίες. Οτι δήθεν δεν γνωρίζουν που ευρίσκεται και ότι ο Καπετάν Ακρίτας δεν συνεργάζεται με τον έμπιστό του πρώτο αποδέκτη της επιστολής Ν.

Αντίλαβκόμενος ο Τούρκος αξιωματικός ότι ναυαγεί το σχέδιό του εξοργίσθηκε και παράγγειλε στον Καπετάν Ακρίτα ότι θα εκστρατεύσει στο Περισόρι και θα τον εξοντώσει. «Καλώς να ορίσει» ήταν η απάντηση

του ατρόμητου Καπετάν Ακρίτα εις αυτήν την πρόκληση.

Βέβαια, οι περισσότεροι άνδρες του Καπετάν Ακρίτα κατήγοντο από την Ρούμελη, από την ιδιαίτερα του πατρίδα Φθιώτιδα. Αλλά εντίμως αναρωτιέται ο Καπετάν Ακρίτας πως ήταν δυνατόν να γνωρίζει τα πνεύματά των. Αναγνωρίζει όμως ότι αρκετοί έμειναν πιστοί και απεδείχθησαν

Επιστολή της 10ης Ιουνίου 1905

λαμπρά παλληκάρια . Δυστυχώς όμως , αποφαίνεται παρακάτω , ότι , ολίγοι είναι με ιδανικά , οι πλείστοι κρύπτονται στο βάθος συμφέροντα (αμοιβές , πλιάτσικο κλπ.)

Το κενό των αποχωρησάντων συμπληρώθηκε με τους 21 άνδρες του σώματος Σάββα-Θεοδόση (βλ. συνέχεια Ε τ. 79 όπου και εντυπώσεις Καπετάν Ακρίτα) . Παρά τους πρώτους ενθουσιασμούς , όμως ο Καπετάν Ακρίτας αρχίζει να έχει επιφυλάξεις και γι' αυτούς. Ελπίζει όμως ότι από αυτούς θα φανούν και μερικοί απολύτως εξαιρετικοί. Οι εξαιρετικοί είχαν αρχίσει κι' όλες να διακρίνονται και πάνω σε αυτούς ο Καπετάν Ακρίτας στηρίζει τις ελπίδες του για δημιουργία πυρήνων για μελλοντική δράση.

* * *

Η κατάσταση με τους Βλάχους δεν έχει ξεκαθαρίσει ακόμη . Είναι της γνώμης ότι η αντίδρασή των πρέπει οπωσδήποτε να εξουδετερωθεί για να εργασθεί το σώμα ελεύθερα κι αποτελεσματικά . Είναι διατεθειμένος να καύσει ακόμη και τα καλύβια των στο Γραμματικό. Το Γραμματικό και η Οσλιανή (Αγία Φωτεινή) είναι τα κυριότερα σημεία διαβάσεώς του προς Βορράν και προς Ανατολές και γι' αυτό πρέπει να εξασφαλισθεί ελεύθερα διάβαση . Σκοπεύει να καλέσει κάπου , στην Βέροια ή στα Βοδενά , τους ελληνίζοντες Βλάχους κεχαγιάδες για να τους υποδείξει όπως και αυτοί καλέσουν τους ρουμανίζοντες κεχαγιάδες Τόσκα , Σαμαρά, Καρανίκου, Γιάννη και Ν. Τζίμα , οι οποίοι έδειχναν διαθέσεις για συνεργασία μαζί του .

Την αποστολή αυτή σκέπτεται να αναθέσει εις άτομο με κύρος , όπως ο Ι. (ιατρός Περδικάρης) ή ο Ολύμπιος (ο γνωστός σιός Μανωλάκης από την Βέροια , ή ο Ομηρος (ιερέας παπαΣιβένας από την Έδεσσα)

Βέβαια, θα προσπαθήσει να τους προσεγγίσει , πρώτα με την πειθώ . Και είναι τόσο απαραίτητο να προσεγγίσει κυρίως τους ρουμανίζοντες του Γραμματικού , ώστε αν δεν επιτευχθεί , επαναλαμβάνει και σε αυτούς την επιστολή ότι δεν θα διστάσει να καύσει τα καλύβια των , εφ' όσον

το χωριό των ήταν η φωλιά και το καταφύγιο των κομιτών. Ήταν απαραίτητη η προσχώρηση διότι υπήρχε και ένας άλλος σοβαρός κίνδυνος. Υπήρχε φόβος μήπως κατά τη διάρκεια του θέρους , οπότε συναθροίζονται στο χωριό 200 περίπου οικογένειες από τα πεδινά , οπλισθούν μερικοί εξ' αυτών και έτσι το σώμα αποκτήσει φοβερότερο εχθρό από τους Βουλγάρους.

* * *

Οι πληροφορίες που μας δίδονται με την επόμενη χρονολόγητη επιστολή του Corpus της εμπιστευτικής αλληλογραφίας του Καπετάν Ακρίτα, η οποία βάσει εσωτερικών ενδείξεων πρέπει να απεστάλη κατά τα μέσα Ιουνίου, αφορούν την χρηματική διαχείριση των εξόδων συντήρησης του σώματος και την αυξομείωση της δυνάμεως των οπλιτών.

Η δύναμη του σώματος δεν ήταν ποτέ σταθερή . Η αρχική δύναμη των 58 οπλιτών αυξομειώνεται με την αποχώρηση παλαιών και την προσωρινή ή μόνιμη προσέλευση νέων. Βέβαια , το σώμα είχε ενισχυθεί αρκετά με τους οπλίτες του διαλυμένου σώματος του Καπετάν Μπούα-Σπυρομήλιου. Αλλά και από αυτούς συνεχώς αποχωρούσαν διότι ήσαν σώμα προσωποπαγές και μετά τον τραυματισμό του αρχηγού των απήρχοντο. Κατά τον μήνα Ιούνιο η ονομαστική δύναμη του σώματος είναι 40 οπλίτες . Από αυτούς 36 είναι μάχιμοι στο κρησφύγετο του Περισόρι , 2 νοσηλευόμενοι στην Νάουσα (ο λοχίας των Ευζώνων Β. Νικολοδήμος από την Υπάτη , υπαξιωματικός της 1ης διμοιρίας και ο οπλίτης , επίσης της 1ης διμοιρίας Κύπριος Μπεριστιάνος) και άλλοι δύο απόντες (ο Μαυροθόδωρος ο οποίος έλειπε στην πατρίδα του Κοζάνη και ο Γραμματικιώτης Χρ. Δημητρίου ο οποίος ενοσηλεύετο στο χωριό του.)

Από τους παλιούς έχουν μείνει 8. Οι υπαξιωματικοί του σώματος ήταν 12 και επί πλέον ο οπλαρχηγός γερο-Γιοβάνης από την Σλήμνιτσα της Καστοριάς, ο οποίος όμως επρόκειτο να αποχωρήσει λόγω κήλης.

Ο μισθός των ανδρών του σώματος , οι οποίοι βέβαια είχαν και οικογενειακές υποχρεώσεις, είναι

5 οθωμανικές λίρες των υπαξιωματικών και τον Γιοβάνη και 2 1/2 οθωμανικές λίρες των οπλιτών.

Εν τω μεταξύ απεχώρησαν κρυφά και 5 Αλβανοί, οι οποίοι είχαν έλθει πολύ πρόσφατα. Η αποχώρηση των Αλβανών θεωρείται από τον Καπετάν Ακρίτα μάλλον συμφέρουσα. Διότι ήταν «ανοικονόμητοι» δηλαδή προτιμούσαν τον ληστικό βίο και δεν υποτάσσονταν σε κανένα αρχηγό. Αναχωρούντες οι Αλβανοί συμπαρέσυραν μαζί των και άλλους 5 οπλίτες, τους οποίους παραπλάνησαν ότι θα κάμουν κάπου ληστεία και θα πάρουν παράδες και λύτρα. Μεταξύ των 5 παρασυρθέντων ο ένας ήταν ο Ναουσαίος Ζώτας, τον οποίο ο Καπετάν Ακρίτας είχε υπό παρακολούθηση, και ο δεύτερος ήταν ο Αυγερόπουλος από την Πάτρα ο οποίος προήρχετο από το oligομελές σώμα του Ρουμλουκίου που είχε προσκολληθεί στο σώμα του Καπετάν Ακρίτα.

* * *

Εν τω μεταξύ προσέρχονται στο σώμα για oligοήμερη εκπαίδευση έφεδροι αυτόχθονες. Την πρακτική της ανόδου εφέδρων στο Περισόρι δια oligοήμερη εκπαίδευση ο Καπετάν Ακρίτας θεωρεί βασική αρχή του ιδιόρρυθμου αγώνα που διεξήγαγε. Διότι προοπτική του ήταν να συνεχίσουν τον αγώνα, μετά την αποχώρησή του, οπλίτες εντόπιοι, οι οποίοι μερικώς εκπαιδευμένοι στο Ναύσταθμο του Πόρου είτε στο κρυσφύγετο-έμπεδο από τον ίδιο τον Καπετάν Ακρίτα. Έτσι είχε δημιουργηθεί μία έκτακτη εφεδρική δύναμη από 50 εγγώριους εκπαιδευμένους ή εκπαιδευομένους. Κατά το διάστημα που αποστέλλει τη συγκεκριμένη επιστολή εκπαιδεύοντο στο Περισόρι 14 άνδρες.

Μας δίνει και μερικές πληροφορίες για το σχέδιο αυτό. Αναφέρει ότι ήλθαν 2 από το χωριό Μεσημέρι τους; οποίου κράτησε και 3 έφεδροι από τη Νάουσα για oligοήμερη παραμονή και εκπαίδευση. Μεταξύ των 3 Ναουσαίων είναι και ο γνωστός Κότας Κουτσογιώργος, τον οποίο ο Καπετάν Ακρίτας κρατούσε εν εφεδρεία, διότι τον προόριζε για τοπικό οπλαρχηγό. Πάνω στον Κότα στηρίζει πολλές ελπίδες για την μελλοντική συνέχιση του αγώνα. Αναγνωρίζει ότι ο Κότας Κουτσογιώργος είναι το πάν για τις επιχειρήσεις

στο βουνό και στον κάμπο. Ερχεται μόλις τον ζητήσει και μένει κοντά του ημέρες και υπογραμμίζει ότι δύναται να χρησιμεύσει και δια το μέλλον και ως αρχηγός ακόμη μικρής ομάδος εντοπίων.

Παρά τα κολακευτικά λόγια, ο Καπετάν Ακρίτας είναι και λίγο μεμφίμοιρος και φιλύποπτος απέναντι στον ηρωικό αυτό Ναουσαίο οπλαρχηγό. Φοβούμενος μελλοντική υπαναχώρησή του προτείνει να πάρουν τον υιό του προς μόρφωση στην Αθήνα δια να τον έχουν όμηρο. Σημειώνει δε ότι είναι ευφυής, ικανός, γενναίος. Και πράγματι τέτοιος παρέμεινε μέχρι το τέλος του ένοπλου μακεδονικού αγώνα και επέμεινε και με την εθνική του δράση διέψευσε τις καχυποψίες του Καπετάν Ακρίτα.

* * *

Ταμίας και διαχειριστής του «Κέντρου Ναούσης» είναι ο Νικόλαος Μπέρσος με το κωδικό όνομα Ερμής. Με αποστολή χρημάτων από το Προξενείο Θεσσαλονίκης προμηθεύει στο σώμα ιματισμό δια τους νεοπροσερχομένους ή ανανέωση παλαιού, οι οποίοι «έρχονται εντελώς γυμνοί» όπως αναφέρει ο Καπετάν Ακρίτας, όπως ο Μπαχοβίτης και ούτε εσώβρακον ούτε παπούτσι έχουν. Επίσης ο Ερμής τροφοδοτεί το σώμα με κάλτσες, φανέλλες, υποκάμισα, τσαρούχια και ότι άλλο απαραίτητο για την επένδυση και την υπόδυση των οπλιτών.

Επίσης το «Κέντρο Ναούσης» παρέχει βοήθεια εις την οικογένεια του δολοφονηθέντος Ναουσαίου εις την μάχη της Γκολίσσανης (Λευκάδια) Ντόνη Ντίνο, ο οποίος άφησε 6 ορφανά, στα 2 ορφανά του πιστού και αφοσιωμένου οδηγού του Καπετάν Ακρίτα Μήτση από το χωριό Προφήτης Ηλίας ο οποίος έπεσα στην ίδια μάχη (βλ. συν. στ. τ. 80) και σε κάποια φωνακλού (χαλάει τον κόσμο με τις φωνές της) Νικόλτσαινα άγνωστο για ποιά αιτία.

Κάθε τέλος του μηνός υποβάλλεται λογιστικός απολογισμός αλλά η υποβολή του λογαριασμού του μηνός Μαΐου καθυστέρησε διότι ο Ερμής... έχει κουκούλι όπως όλοι οι Ναουσαίοι.

Τα Ρουμλουκιώτικα Χελιδονίσματα

του Δημήτρη Πανταζόπουλου

Λαογράφου - Ερευνητή

Την 1η Μαρτίου κάθε χρόνο γινόταν στο Ρουμλούκι η «Χελιδόνα». Είναι ένα έθιμο σαν κάλαντα, που συναντιέται και σε άλλα μέρη της Ελλάδας. Κύριο χαρακτηριστικό του είναι, ότι γίνεται από παιδιά που φέρουν μαζί τους και ξύλινο ομοίωμα χελιδόνας. Κύριος σκοπός είναι η προαναγγελία της Άνοιξης, της αναζωογόνησης της φύσης, που συμβολίζεται με τον ερχομό του χελιδονιού, του πουλιού που έρχεται στον ελλαδικό χώρο την άνοιξη μετά την αποδημία του στα ζεστά κλίματα της Αφρικής.

Η εικόνα του ερχομού της Άνοιξης με το χελιδόνη μας είναι γνωστή από πολύ παλαιά. Η παλαιότερη σχετική μαρτυρία εντοπίζεται κατά την Μινωική εποχή και πρόκειται για μια ζωγραφιά, που υπάρχει στην Αγία Τριάδα της Κρήτης. Σ' αυτήν εικονίζεται επάνω σ' έναν οβελίσκο και σ' έναν διπλό πέλενο να κάθεται ένα χελιδόνη, που έχει μπροστά του ένα πανέρι γεμάτο με ψωμιά και κοντά του ένα ανθισμένο δέντρο ελιάς.

Μια άλλη χαρακτηριστική απεικόνιση του χελιδονιού που φέρνει την Άνοιξη, υπάρχει και σε ένα μελανόμορφο αγγείο των κλασσικών χρόνων. Πιο αναλυτικά εικονίζονται δύο άντρες, ο ένας νέος και ο άλλος γενειοφόρος, να κάθονται σε δύο μικρά

καθίσματα και δίπλα στον γενειοφόρο να στέκει όρθιο ένα παιδί. Επάνω από τα κεφάλια τους πετάει ένα χελιδόνη, το οποίο δείχνουν με το δεξί τους χέρι και οι τρεις, κοιτάζοντάς το. Μάλιστα είναι γραμμένα και τα λόγια που λένε στον μεταξύ τους διάλογο. Ο νεαρός λέει «ιδού η χελιδών» ο γενειοφόρος

συμπληρώνει «Νη τον Ηρακλέα» και το παιδί συνεχίζει «Αυτί Έαρ ήδη». Εκτός των δύο αυτών απεικονίσεων, υπάρχουν και δύο γραπτές αναφορές, η μία σε ένα απόσπασμα της Σαπφούς, όπου «τί με Πανδιονίς ω ρά ντ' χελιδών... νέαν πάλιν ώραν επάγοισα», και στα Ανακρεόντεια 25, όπου «σύ μὲν φίλη χελιδών/ ετησίη μολούσα/ θέρει

Ημαθιώτικα 1997: Σχολιαρούδια από την Επισκοπή Βεροίας παρουσιάζουν τα Ρουμλουκιώτικα χελιδονίσματα

πλέκεις καλήν'/ χειρώνι δ' εἰς άφαντος...». Χαρακτηριστικός τέλος είναι και ένας στίχος του Οπριανού «Ειαρινού Ζεφύρου πρωτάγγελος όρνις», που περιγράφει το χελιδόνη.

Από την εποχή αυτή ακόμη είναι και η συνήθεια να τραγουδάνε τα μικρά παιδιά τραγούδια που αναφέρονται στο γυρισμό των χελιδονιών την Άνοιξη. Τα τραγούδια αυτά, που καθιερώθηκαν να ονομάζονται ως χελιδονίσματα, συναντιούνται μόνο στον Ελλαδικό χώρο. Μάλιστα όσοι τα τραγουδούσαν ονομάζονταν ήδη από την αρχαιότητα χελιδονιστάι. Το πιο παλιό τέτοιο χελιδόνισμα αναφέρεται από

τον συγγραφέα Αθηναίο και το τραγουδούσαν τον 2ο αιώνα μ.Χ. τα παιδιά στη νήσο Ρόδο. Ο Αθηναίος αναφέρει: « και χελιδονίζουν δε καλείται παρά Ροδίοις αγεργμός τις άλλος, περί ου Θεογνίς φησιν εν δευτέρω περί των εν Ρόδω θυσιών γράφων ούτως' είδος δε τι του αγείρειν χελιδονίζουν Ροδίοις καλούσιν, ό γίνεται δι το ειωθός επιφωνείσθαι», και παραθέτει το τραγούδι.

Αρχαίο κείμενο

Ἦλθ', ἦλθε χελιδών
καλὰς ὥρας ἄγουσα
καὶ καλοὺς ἐνιαυτοὺς,
ἐπὶ γαστέρα λευκά,
κηπί νώτα μέλαινα.
Παλάθαν συ προκύνκλει
ἐκ πίονος οἴκου
οἶνον τε δέπαστρον,
τυρῶν τε κάνυστρον.
Καὶ πύρωνα χελιδῶν
καὶ λεκιθίταν
οὐκ ἀπωθείται. πότερ' ἀπίωμες
ἢ λαβῶμεθα;
εἰ μὲν τι δώσεις'
εἰ δέ μὴ, οὐκ εἴσομες
ἢ ταν θύραν φέρομες
ἢ το υπέρθυρον,
ἢ ταν γυναῖκα ταν ἔσω
καθημέναν'
μικρά μὲν ἔστι, ραδίως
νιν οἴσομες.
Ἀν δὴ φέρῃς τι,
μέγα δὴ τι φέροις.
Ἄνοιγ' ἀνοίγε ταν θύραν
χελιδόνι'
οὐ γὰρ γέροντές εσμέν,
ἀλλὰ παιδία. (Υποσημ 7)

Μετάφραση

Ἦρθ', ἦρθε ἡ χελιδόνα
φέροντας καλοκαιριά
καὶ καλὴ χρονιά
στην κοιλιὰ της ἄσπρη
καὶ στη ράχη μαύρη.
πέταξέ μας μια αρμαθιά
ἀπ' το πλούσιο σπίτι σου
καὶ μια κούπα με κρασί

Και πανέρι με τυρί.
καὶ σταράκι ἡ χελιδόνα
καὶ τσουρέκι
δεν περιφρονεῖ. Τι θα γίνει; φεύγουμε;
ἢ παίρνουμε.
Ἀν μας δώσεις κατιτίς, (καλῶς)
ειδαλλιώς δε φεύγουμε'
Ἦ την πόρτα παίρνουμε
ἢ τ'ανώφλι της
ἢ την κυρά που μέσα
κάθεται
μικρὴ εἶναι κι εύκολα
Την παίρνουμε.
Κι αν μας δώσεις κατιτίς
Κοίτα νά 'ναι της προκοπῆς.
Ἀνοιγ' ἀνοίγε την πόρτα
στη Χελιδόνα
Γέροντες δεν είμαστε
είμαστε παιδιά. (Υποσημ 8)

Τα χελιδονίσματα συνέχισαν να υπάρχουν και στη Βυζαντινὴ εποχή, κατὰ την οποία οἱ Ἕλληνες διατήρησαν πολλὰ ἔθιμα των ειδωλολατρῶν προγόνων τους. Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος αναφέρει τη συνήθεια των χελιδονιστῶν να γυρίζουν με ἓνα χελιδόνι, ψάλλοντας τα χελιδονίσματα καὶ ανταμοιβόμενοι για τον κόπο τους. Σ' ἓνα χελιδόνισμα του 12ου αἰῶνα που σώζεται σε χειρόγραφο μεταξύ ἄλλων στίχων αναφέρονται:

Οικοδεσπότη, χαίρε, χαίρε, χαίρε μετὰ πάντων
ο καιρός εισηλθε καρποφορῶντα καὶ ἀγαλλιοῦντα
.....
φύγε, φύγε Φεβρουάρης, ο Μάρτης σε διώκει
.....
Ἀρξώμεν πρότον εἰπεῖν 'χαίρετε πάντες ὡδε
χελιδῶ χελιδῶ
.....
Γεωργεῖται γεωργός' κατὰ πάντα ἐνθυμεί.
Δια ὕδωρ καὶ πηλοῦ πύργον οἰκοδόμησα
.....
πέντε πέντε, ἄλλα πέντε, δέκα πέντε
.....
ἐξω φεβρουάρης, ἐξω ο μάρτης
ἀνέτειλεν το ἑαρ. (Υποσημ. 10)

Και στο Ρουμλούκι οἱ χελιδονιστές εἶναι πάλι μικρά παιδιά, μαθητές του Δημοτικού Σχολείου. Πριν ἀπὸ την 1η Μαρτίου, κατασκεύαζαν σκαλίζοντας με την κότσα (μικρὸς σουγιάς) κάποιο μαλακὸ ξύλο, ἓνα ομοίωμα χελιδόνας. Πολλές φορές το κατασκεύαζαν καὶ οἱ μεγαλύτεροι σε ηλικία, κυρίως οἱ τσομπάνηδες

στις ατέλειωτες ώρες της βοσκής των κοπαδιών στα λιβάδια. Στην κοιλιά του χελιδονιού στερέωναν κάθετα μία ψιλή βέργα, την οποία τοποθετούσαν μέσα σ' ένα καλάμι μήκους 60-70 εκατοστά. Στη βέργα αυτή και μέσα στο καλάμι τύλιγαν ένα σπάγγο (λεπτό σχοινί), που την μία άκρη του την έδεναν στη βέργα και την άλλη την έβγαζαν έξω από το καλάμι από μία μικρή τρύπα στον κορμό του. Όταν λοιπόν τραγουδούσαν το τραγούδι της χελιδόνας, τραβούσαν δυνατά το σπάγγο και η βέργα περιστρέφονταν, γυρίζοντας ταυτόχρονα και το ομοίωμα της χελιδόνας, που έδινε την εικόνα, ότι πετούσε. Με την περιστροφή όμως της βέργας, τυλίγονταν και πάλι ο σπάγγος γύρω της, δίνοντας τη δυνατότητα και για άλλες αντίστοιχες ρυθμικές περιστροφές. Έτσι τα παιδιά με το ομοίωμα της χελιδόνας, επισκέπτονταν από σπίτι σε σπίτι όλο το χωριό, τραγουδώντας παντού το τραγούδι της χελιδόνας.

Συχνά όμως τα δασκαλόπουλα πήγαιναν και σε γειτονικά χωριά, εκτός αν ειδικοί λόγοι το απαγόρευαν, όπως για παράδειγμα, αν είχε εκδηλωθεί κάποια επιδημία και ένα χωριό βρισκόταν

σε καραντίνα. Ο νοικοκύρης του κάθε σπιτιού που επισκέπτονταν, δώριζε στα παιδιά αυγά, που τα μάζευαν μέσα σ' ένα μεγάλο καλάθι. Τα αυγά που θα συγκέντρωναν, τα προσέφεραν πριν βασιλέψει ο ήλιος στο δάσκαλό τους. Το τραγούδι δε που τραγουδούσαν ήταν:

*Χελιδόνα έρχεται απ' τη Μαύρη Θάλασσα,
θάλασσα επέρασε, την φωλιά την μέλησε,
έκατσε και λάλησε, έμαθε τα γράμματα,
γράμματα βασιλικά, που μαθαίνουν τα παιδιά,
άνθρωπος αγράμματος, λύλο απελέκητο.
Δάσκαλος μας έστειλε να μας δώστε πέντε αυγά,
παίρνομε μια κλωσσαργιά,
να γεννάει και να κλωσσάει
και να σέρνει τα πουλιά.
Μάρτης μας ήρθε, κι άλλος μα ήρθε,
τα λουλούδια ανθίζουν, ο τόπος μύριζει,
τα πουλάκια κελαηδούν, τα αρνάδια μας γεννούν,
έξω ψύλλοι και κουνούρι και κακοί νοικοκυροί,
μέσα γέλιο και χαρά και καλή νοικοκυρά,
για να βάλ' τ'αρνί μας τον ταβά.*

Αλεξάνδρεια 1η Μαρτίου 1971. Αναπαράσταση του εθίμου από το 2ο Δημοτικό σχολείο.

Συγκρίνοντας τη Ρουμλουκιώτικη χελιδόνα ως μία παραλλαγή των σύγχρονων χελιδονισμάτων με τα αρχαία χελιδονίσματα, μπορούμε εύκολα να διακρίνουμε αρκετές ομοιότητες μεταξύ τους, τόσο γλωσσικές όσο και του τρόπου διεξαγωγής του εθίμου. Κατά τον Κώστα Ρωμαίο οι ομοιότητες αυτές οφείλονται στη συντηρητικότητα, που διακρίνει τα μικρά παιδιά, που λόγω του νεαρού της ηλικίας τους δεν έχουν εισάγει πολλές καινοτομές στο έθιμο.

Μπορούμε να συνοψίσουμε τα παρακάτω κοινά σημεία μεταξύ των αρχαίων χελιδονισμάτων και των αντίστοιχων Ρουμλουκιώτικων: α) και στα δύο πρωταγωνιστούν μικρά παιδιά, β) ο στίχος «*Ηλθ' ήλθε χελιδών*» (αρχαίο) και «*χελιδόνα έρχεται*» (Ρουμλουκιώτικο), γ) η χελιδόνα φέρνει την καλή εποχή, καθώς στο αρχαίο χελιδόνισμα φέρνει: «*καλὰς ώρας..καλούς ενιαντούς*» και στο Ρουμλουκιώτικο «*Μάρτης μας ήρθε κι άλλος μας ήρθε, τα λουλούδια ανοίγουν, ο τόπος μυρίζει, τα πουλάκια κελαηδούν, τα αρνάκια μας γεννούν*», δ) τα παιδιά ζητάνε από τους νοικοκύρηδες δώρα, στο αρχαίο αρμαθιά, κρασί, τυρί, σάρι και τσουρέκι, στο Ρουμλουκιώτικο αυγά, ε) η απειλή ότι αν δεν τους δωθούν τα δώρα, θα κλέψουν κάτι από το σπίτι, στο αρχαίο την πόρτα, ή το πανωπόρτι ή τη μικρή γυναίκα του σπιτιού, στο Ρουμλουκιώτικο την κλωσσαργιά και στ) και στις δύο περιπτώσεις τα παιδιά κρατούν στα χέρια τους ομοίωμα της χελιδόνας.

Το έθιμο της χελιδόνας άρχισε να εξασθενεί στα Ρουμλουκιώτικα χωριά μετά τον β' παγκόσμιο πόλεμο και να χάνεται στις αρχές της δεκαετίας του 1950. Ο σύγχρονος τρόπος ζωής και οι ανάγκες των καιρών συνέβαλλαν στη δύση του εθίμου. Σ' αυτό βέβαια βοήθησε και η απόσυρση ή συνταξιοδότηση των δημοδιδασκάλων και των διδασκάλων που είχαν Ρουμλουκιώτικη καταγωγή και που παρότρυναν τα σχολιαρόπουλα να τραγουδούν κάθε 1η του Μάρτη τη χελιδόνα. Δυστυχώς ένα ακόμη αρχαιοελληνικής καταγωγής Ρουμλουκιώτικο έθιμο έχει λησμονηθεί και δεν θα ξανανοίξουν οι θύρες των Ρουμλουκιώτικων σπιτιών, για να υποδεχθούν οι νοικοκυρές τα δασκαλόπουλα, που κρατώντας στα χέρια τους το ομοίωμα χελιδονιού και το καλαμένιο καλάθι τους, τραγουδούσαν τη χελιδόνα προαναγγέλοντας τον ερχομό της άνοιξης.

Υποσημειώσεις:

1. Κ. Ρωμαίος, "Κοντά στις ρίζες μας" ο.π.π. σελ. 443

2. Ο.π.π. σελ. 441

3. Ο.π.π. σελ. 448

4. Ο.π.π. σελ. 444

5. Ο.π.π. σελ. 444. Για την ονομασία των παιδιών που τραγουδούσαν τα χελιδονίσματα ως χελιδονιστές, ο λεξικογράφος Ησύχιος αναφέρει: "χελιδονισταί. οι τη χελιδόνη αγείροντες"

6. Ο.π.π. σελ. 448, 449

7. Ο.π.π. σελ. 449, 450

8. Αικατερίνη Τσοτάκου-Καρβέλη ο.π.π. σελ. 65

9. Ο.π.π. σελ. 64

10. Ο.π.π. σελ. 64

11. Γ. Ντελιόπουλος ο.π.π. σελ. 43, 44, όπου περιγραφή των κινήσεων του ομοιώματος τις χελιδόνας

12. Η τελευταία απαγόρευση στα παιδιά που τραγουδούσαν την χελιδόνα να επισκευθούν ξένα χωριά γιατί αυτά βρισκόταν σε καραντίνα λόγω επιδημίας μνημονεύεται το 1917, όταν είχε εκδηλωθεί η γνωστή για τα εκατομύρια των νεκρών της Πανώλη, που ονομάστηκε τότε ισπανική γρίπη. Την επιδημία στο Ρουμλούκι μετέδωσαν ντόπιοι κάτοικοι που υπηρετούσαν στον Ελληνικό στρατό, όπως οι στρατιώτες των συμμαχικών δυνάμεων που στρατοπέδευαν στην περιοχή, και απαρτίζονταν από Κινέζους, Μαροκινούς, Ρώσους και Γάλλους. τότε απαγορεύτηκε στα παιδιά του Σχοινά, του Καταφυγίου και του Κεφαλοχωρίου να επισκευθούν το Νεοχώρι, το Νησί και την Ξεχασμένη αντίστοιχα.

13. Οι στίχοι του Ρουμλουκιώτικου χελιδονίσματος " *Μάρτης μας ήρθε και άλλος μας ήρθε/ τα λουλούδια ανθίζουν, ο τόπος μυρίζει*" σε ορισμένα χωριά υπάρχει ως εξής " *Μάρτη Μάρτη φλογερέ, και Φλεβάρη χιονερέ/ Ο Απρίλης ο γλυκύς έφτασε δεν είν' μακρύς*". Κοίτα Γ. Ντελιόπουλου ο.π.π. σελ. 44.

14. Για τις ομοιότητες των νεοελληνικών χελιδονισμάτων και του αρχαίου κοίτα Κ. Ρωμαίου ο.π.π. σελ. 450. 451.

Οι συνεχιστές της παράδοσης

της Ελένης Μήτσαλα - Ζεγκίνη

Την περίοδο της Αποκριάς κάθε χρόνο η ψυχή όλων των Ναουσαίων στρέφεται προς την παράδοση, με κορυφαίο γεγονός το έθιμο του «Γενίτσαρου και της Μπούλας», που πιθανόν να έχει τις ρίζες του στην αρχαιότητα, αλλά που ζει με τη σημερινή του μορφή εδώ και τρεις αιώνες. Όλοι μας υποστηρίζουμε με θέρμη ότι πρέπει να διατηρηθεί η ντόπια λαϊκή παράδοση, να μείνουμε δεμένοι στις ρίζες μας και να συνεχισθούν τα δρώμενα της Αποκριάς με τους Γενίτσαρους και τις Μπούλες. Πράγματι τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότερα παιδιά, μικρά και μεγάλα, γεμίζουν τα μπουλούκια και σκορπούν ρίγη συγκίνησης στους ντόπιους και τους επισκέπτες της Νάουσας.

Η άψογη εμφάνιση του γενίτσαρου είναι από τους κυριότερους παράγοντες της επιτυχημένης αναβίωσης του εθίμου. Για να παρουσιασθεί όμως αυτό το γνήσιο θέαμα κάποια άτομα εργάζονται όλο το χρόνο για την προετοιμασία των στολών. Είναι πολύ παρήγορο το γεγονός ότι και νέοι άνθρωποι ασχολούνται με το ράψιμο της φορεσιάς του γενίτσαρου, έτσι δεν κινδυνεύει να χαθεί η τέχνη, όπως συνέβη με πολλές άλλες παραδοσιακές τεχνικές. Θα προσπαθήσουμε να παρουσιάσουμε σήμερα το εργαστήριο της κ. Φανής Τόμτση όπου με πολύ μεράκι κατασκευάζονται

φορεσιές για γενίτσαρους.

Αρχικά ας δούμε το χώρο του εργαστηρίου που θα μπορούσαμε να τον παρομοιάσουμε μ' ένα μικρό λαογραφικό μουσείο. Καναπέδες με προσκέφαλα γύρω, αντί για καρέκλες και πολυθρόνες, ο σοφράς και η κούνια για το μωρό στη μια γωνιά, κομμάτια από αυθεντικές στολές και παλιές φωτογραφίες στους τοίχους, ένα πάγκος για την κατασκευή του «πρόσωπου», η ραπτομηχανή και στο κέντρο ένα μεγάλο τραπέζι, όπου γίνονται οι περισσότερες εργασίες. Όλα συνθέτουν ένα περιβάλλον πολύ φιλικό και φιλόξενο.

Στο εργαστήριο την ώρα της δουλειάς

Στο χώρο αυτό η κ. Φανή ασχολείται με το ράψιμο στολών γενίτσαρου από το 1990. Για πρώτη φορά ήρθε σε επαφή με την παραδοσιακή αυτή φορεσιά πριν από 20 περίπου χρόνια, όταν χρειάστηκε να ράψει ρούχα για τα παιδιά της που επρόκειτο

να ντυθούν γενίτσαροι. Δεν είχε ιδιαίτερες γνώσεις παρά μόνο κάποιες μικρές εμπειρίες από τη μητέρα, τη θεία και τη γιαγιά της, που όπως όλες οι παλιές Ναουσαίες έραβαν τα απαραίτητα στο σπίτι. Διέθετε όμως υπομονή, επιμονή και πολύ μεράκι έτσι κατάφερε, αντιγράφοντας λεπτομερώς παλιές στολές, να κάνει τις πρώτες φορεσιές. Βλέποντας το καλό αποτέλεσμα της ανέθεσαν και άλλες γνωστές της να

ράψει στολές για τα παιδιά τους και σιγά - σιγά η εμπειρία μεγάλωσε.

Ένα σημαντικό κίνητρο για να ασχοληθεί πιο συστηματικά με την παραδοσιακή φορεσιά ήταν και η «Σχολή παραδοσιακής στολής» που λειτουργεί για λίγο στη ΝΕΛΕ. Όταν έπαψε να λειτουργεί η σχολή σκέφθηκε και με την παρότρυνση του άντρα της, που είναι συμπαραστάτης στην όλη προσπάθεια, να ασχοληθεί με το αντικείμενο αυτό.

Τα κομμάτια της φορεσιάς ετοιμάζονται ένα-ένα υπομονετικά. Πρώτα η φουστανέλα με τα 450 φύλλα (για τα μικρά παιδιά τα φύλλα είναι λιγότερα), η κοντέλα (πουκάμισο) με τα φαρδιά μανίκια, το πισλί από μαύρο ύφασμα, τα μανικάκια τρυπητά, πλεγμένα με βαμβακερή κλωστή, το ταράμπουλο που είναι μακρύ ζωνάρι μήκους 4 μέτρων δεμένο με κατάλληλο τρόπο γύρω στον πρόσωπο και το γιλέκο όπου είναι ραμμένα τα ασημικά και αποτελούν τον χαρακτηριστικό θώρακα του γενίτσαρου. Παλιά τα ασημικά ήταν κέρματα. Το ύρκικα, Αυστριακά ή Γαλλικά, τώρα χρησιμοποιούνται κυρίως δίδραχμα του 1926. Και αυτά όμως βρίσκονται με μεγάλη δυσκολία, αν αναλογισθεί κανείς ότι για μια στολή χρειάζονται 500 κέρματα περίπου που ζυγίζουν 4 κιλά.

Τα υπόλοιπα εξαρτήματα της στολής που πρέπει να βρεθούν ή να ετοιμαστούν είναι οι μπέτσες - άσπρο μάλλινο καλσόν-, οι βοδέτες που είναι μαύρες καλτσοδέτες με φούντες φορεμένες κάτω από το γόνατο, το ζωνάρι ριγέ άσπρο-μπλε τυλιγμένο γύρω από τη μέση, το μαφέσι - ένα μεταξωτό πολύχρωμο μαντήλι δεμένο τριγωνικά πάνω στη φουστανέλα - ,

το σελιάχι - μια ζώνη δερμάτινη με θήκη για χρήματα και πιστόλι-, τα άσπρα μαντιλάκια δεμένα ένα στο χέρι και ένα δεξιά στη μέση, τα τσαρούχια με τη μεγάλη μαύρη φούντα και τα υπόλοιπα ασημικά που στολίζουν την πλάτη του γενίτσαρου, τη φουστανέλα αλλά και το στήθος.

Με ιδιαίτερη προσοχή γίνεται ο «πρόσωπος» του γενίτσαρου και της μπουλάς. Πάνω σε ειδικό καλούπι φορμάρεται χοντρό πανί κερωμένο με γνήσιο κερί που έχει μικρές τρύπες για μάτια και στόμα, βάφεται με λαδομπογιά και στερεώνεται το μουστάκι που γίνεται από κανάβι, ενώ παλιά γινόταν με τρίχες ουράς αλόγου.

Τα υλικά και τα εξαρτήματα της στολής δεν είναι πολύ εύκολο να βρεθούν. Κατάλληλο ύφασμα για το

Ομάδα μαθητών επισκέπτεται το εργαστήριο

ταράμπουλο βρίσκεται με πολύ ψάξιμο, τσαρούχια και σελιάχια κατασκευάζονται στη Νάουσα αλλά πολλές φορές τα παίρνουν και από την Κοζάνη. Εκείνα όμως που είναι πραγματικά δυσεύρετα είναι τα ασημικά. Φυσικά αυθεντικά παλιά σχεδόν δεν υπάρχουν πια αλλά και για να βρεθούν σωστά

αντίγραφα ψάχνουν σ' ολόκληρη την Ελλάδα.

Το εργαστήριο δεν είναι απλώς ένα ραφτάδικο αλλά και ένα σχολείο παράδοσης. Αυτό το ζεστό παραδοσιακό περιβάλλον επισκέπτονται κάθε χρόνο πολλά παιδιά, όχι μόνο αυτά που ντύνονται, αλλά και μαθητές με τους δασκάλους και τους καθηγητές τους. Εδώ βλέπουν πώς αναβιώνει μια παλιά τέχνη, συζητούν για τον τρόπο ζωής στην παλιά Νάουσα, διατυπώνουν τις ερωτήσεις τους και βρίσκουν πρόθυμες απαντήσεις

Η περίοδος δράσης του είναι από τα Χριστούγεννα μέχρι τις Αποκριές. Μετά τις γιορτές αρχίζει η ψυχολογική προετοιμασία μαζί με την ετοιμασία των στολών. Γίνεται η συντήρηση της φορεσιάς, η επιδιόρθωση ή το μεγάλωμα στα παιδικά ρούχα. Με το άκουσμα του ζουρνά όλα πρέπει να είναι έτοιμα.

Τις μεγάλες δόξες του ο χώρος αυτός τις έχει κάθε χρόνο τις δύο Κυριακές της Αποκριάς. Δεκάδες άτομα, Ναουσαίοι και ξένοι, συγκεντρώνονται εδώ. Αφού τους προσφερθούν τα παραδοσιακά ναουσαϊκά κεράσματα, ρακί, γλυκό του κουταλιού, μουστούπιτα και κολοκυθόπιτα, παρακολουθούν το ντύσιμο του γενίτσαρου και την ιεροτελεστία της αναχώρησης από το σπίτι. Ας σημειωθεί ότι τα τελευταία χρόνια τα δυο παιδιά της οικογένειας ντύνονται γενίτσαροι. Αρκετές φορές διάφορα τηλεοπτικά κανάλια καλύπτουν το έθιμο και το μεταδίδουν σ' ολόκληρη την Ελλάδα.

Κλείνοντας το σημείωμα αυτό παραθέτω την επιστολή μιας θεατρικής ομάδας νέων από την Αθήνα που επισκέφθηκαν το εργαστήριο και έγραψαν τις εντυπώσεις τους. Νομίζω ότι αξίζει να τις διαβάσει κανείς.

Αγαπητέ κύριε Τόμτση

Θα θέλαμε μέσα απ' αυτό το γράμμα, να ευχαριστήσουμε για μια ακόμα φορά εσάς και την οικογένειά σας για τις μοναδικές στιγμές που μας χαρίσατε όσο καιρό βρισκόμαστε στη Νάουσα.

Πρέπει να ξέρετε πως αυτά που ζήσαμε την ημέρα της μπουλάς, ήταν ένα ξύπνημα απ' το λήθαργο που ζούμε σαν παιδιά της πόλης.

Ήταν μια ένεση τόνωσης για να πάρουμε δύναμη και να προχωρήσουμε, ν' αντισταθούμε σε όλα εκείνα που κόβουν τις ρίζες μας και υπνωτίζουν τις μνήμες μας.

Το βράδυ που η σύζυγός σας, με μεγάλη ευγένεια και αγάπη, μας κράτησε δύο περίπου ώρες στο σπίτι σας, καταλάβαμε ακούγοντας την να μιλάει με τόση συγκίνηση για την μπούλα, πως εσείς ζείτε σε έναν άλλο

κόσμο, έχετε μια άλλη επαφή μ' αυτό που λέμε παράδοση.

Έχετε μνήμες και ζείτε μέσα απ' αυτές.

«Νομίζω», είπε η κυρία Τόμτση, «πως αν σταματήσει να γίνεται αυτό, θα πεθάνουμε κι εμείς». Ήταν η πιο συγκινητική στιγμή, γιατί αυτά τα λόγια έβγαιναν μέσα απ' την καρδιά της.

Κι εμείς μιλάμε για παράδοση, για τη διατήρηση της, αλλά τα λόγια αυτά έρχονται απ' τον εγκέφαλό μας, και η επαφή μας με την παράδοση γίνεται μέσα από συζητήσεις και εκδηλώσεις στις εθνικές επετείους.

Για σας, όλο το δρώμενο της μπουλάς ήταν η ίδια η ζωή σας, ήταν κάτι δικό σας που έβγαινε προς τα έξω απλά, φυσικά, κατορθώνοντας όμως μέσα απ' αυτή τη φυσικότητα να μας γεμίσει ένταση και συγκίνηση.

Αυτό που ζήσαμε ήταν μοναδικό. Θα είναι για μας από δω και πέρα κάτι σαν τα νομίσματα στη στολή των γενίτσαρων, η ασπίδα μας ο θώρακας προστασίας μας σε όλα τα σύγχρονα χτυπήματα. Ήταν τόσο σημαντικές αυτές οι στιγμές για μας !!

Κάποιες φορές αισθανθήκαμε άσχημα που τραβούσαμε φωτογραφίες, νοιώσαμε τουρίστες, ληπτήκαμε που δεν ήμασταν κι εμείς ένα κομμάτι όλων αυτών που γίνονταν.

Σας ενχόμαστε να είστε πάντα καλά για να κρατάτε την Ελλάδα ζωντανή.

Με εκτίμηση
η θεατρική ομάδα
του Δήμου Μοσχάτου

Ριντζούλια

Ἡ Ἰφθυμὴ τῆς Κατονηβρέ-
τινας μιά χρουviά ποῦχαν
πολλά οὐκα γιὰτὶ οὐ ἀντρας
τῆς οὐ Μούλης τᾶχιν κριμά-
σει μουμούδι, δὲν ἤξιριν ποῦ
νὰ τὰ τιριάση. Ἀπλουσιν
καλαμπουτὰ παντοῦ. Στὸν
Ἀλιακό στοὺν ἀμπατζιά,
μπόντουν φοῦρκις στὶς μοῦ-

τλις κι' ὁσκου νὰ τὰ σινιάξη εἶδιν κι' ἐπαθιν. Σὰν ἀπουστέ-
γνωσαν, ἀλλὰ ἐφκιασιν ἀρμαθιές κι' ἀλλὰ τᾶκουσιν στὴ
μέση γιὰ βράσιμου, λέει κι' τοῦ Μούλη μιά ταχουσινή:

— Μούλη ὁμπρὲ, ταχιά δὰ φκιάσου τοῦ μέλι, νὰ μὴ
φέρης λίγου ἄσπρου χῶμα ἀπὸ καμιά μπιστιριά νὰ τοῦ
τσακίσου.

Ἐφξιν οὐ Θιὸς τὴν ἡμέρα κι' ὄντας σύμασιν τοῦ μού-
στου στ' ἀγγιά ἐβαλιν τοῦ καζάνι νὰ βράζη, λέει κι' τοῦ
Μούλη:

— Κόψι μιά ἄσπρη κουλουκούθα λιανὰ κουματισιούλια
καθάρνα κι' οὐλίγα κυδῶνια νὰ βάλουμε οὐλίγισ κόρις. Στέ-
γνουσα κι' κάτι ριντζούλια φέτος μὰ τί.

— Ἀφκέ μὴ μαρὶ γυναῖκα νὰ φκιάσου τὰ τσαρούχια
μου γιὰτὶ δὰ χαλάσου τὰ καλὰ τὰ γιμινιά.

— Δὲν πὰ νὰ κουμπουριαστῆς νιτζίπη.

Κι' βράση γκίντι βράση ὀλην τὴν ἡμέρα πλάνταξιν στὴ
φουτιά. Οὐ Μούλης εἶχιν βάλει τὴ φασκιά ἀπ' τὰ τσαρού-
χια μὴ τίς νουζίτσις στὴ βρύση γιὰ νὰ μουςκεύουν.

Ἡ Ἰφθυμὴ ὄντας ἀχίρσιν νὰ δένη τοῦ μέλι ἐβαλιν
ὀλις τίς κόρις ἀπὸ τὴν ἄσβέστη μαζὺ μὴ τίς ἀρμαθιές ἀπὸ
τὰ ριντζούλια κι' πῆγιν στὴ βρύση νὰ τὰ πλένη. Δὲν παραί-
γλιπιν ἀπ' τὰ μάτια καλὰ κι' ἔτοι πῶς τᾶπλινιν ἐφυγαν οὐ-
λίγα ριντζούλια στοῦ πουστάβι κι' ἀνακατώθηκαν μὴ τίς
νουζίτσις κι' τᾶριξιν ὀλα μαζὺ στοῦ καζάνι. Οὐ Μούλης
πούρβιν ἀπ' ὄξου ὕσταρνα ἀπὸ καμπόση ὥρα γιὰ νὰ φκιάση
τὰ τσαρούχια δὲν τίς βρῆκιν κι' ἀχίρσιν νὰ ψαλαγίξη.

— Μαρὶ γυναῖκα ἔκοψα δυὸ ζιβγάρια νουζίτσις κι'
βρίσκου μιά. Ποῦνι οἱ ἄλλις;

— Ἀμπρε λίπει ἀπ' τὰ μάτια μου κι' ἰσού. Δέ ξέρου.

Τὴν ἄλλη τὴν ἡμέρα, ὕσταρνα ἀπ' τοῦ γιόμα ἦρθιν
μιά μπάμπου ἀπ' τοῦ μαχαλά μὴ τοῦ σκουφοῦνι τῆς.

— Μαρὶ δὲν ἔχει τίπουτα νὰ βρέξου τοῦ στόμα μου
ψύχα τα.

— Ἀ μαρὶ τχιά. Δὰ σὶ βάλου λίγου ταζέδικου μέλι
ποῦ ἐφκιασα χτές μὴ σταλαχίδα.

Τὴ φέρνει σ' ἓνα λιγγέρι μ' ἓναν μπουνέλου.

— Ἀ, τσάκου τχιά, σ' ἐβαλα λίγα ριντζούλια γιὰτὶ
δὲν ἔχεις δόντια.

Μὴ χούσμι ἀχινάει νὰ τρώη κι' καμιάφρας κατὰλα-
βαίνει στοῦ στόμα τῆς ἓνα γιρὸ πρᾶγμα. Τὴ μπουντούσις κι'
καμπόσου, ἀμὰ νουστιμεύουνταν κι' μούν τροβοῦσιν κι' μούν
τόκλουθιν στὰ τζιντζιλια τῆς.

— Οὐ μαρὶ Ἰφθυμὴ! Τί τρανὸ ριντζούλι αὐτό; Ἀν-
τιρο γιέ μου.

— Ἐ, βρῆκα ἓνα τρανὸ πιβόνι!

Κι' ἡ Μτάμπου μούν μασάει κι' καμιά ὥρα λέει:

— Μαρὶ δὲν τοῦ βγάξου νὰ δῶ τ' ἰνι αὐτό, γιόμουσιν
τοῦ στόμα μου κι' δὰ γκουρλουθῶ.

Τοῦ βγάξει κι' τί νὰ δοῦν. Ἐνα κουβάρι ἴσια μὴ μιά
μπουχτανιά. Τ' ἀνοίγουν. τοῦ ξυτιλίγουν κι' βλέπουν μιά
νουζίτσα ἴσια μ' ἓνα μέτρο.

— Οὐ μαρὶ, κακόνου πωπαθάμι. Ἡ νουζίτσα τοῦ Μούλη.
Ταμπλάς τὴν ἐπισιν τὴν καῦμένη τὴν Ἰφθυμὴ.

Ἀπὴδουλας

Η πριγκίπισσα DORA D' ISTRIA και η ΜΑΡΙΑ ΧΑΤΖΗ - ΚΑΛΟΥ γράφουν για τη ΝΑΟΥΣΑ

Της Ελένης Μήτσιαλα - Ζεγκίνη

Για πρώτη φορά δημοσιεύονται στη “ΝΙΑΟΥΣΤΑ” κείμενα που έχουν γραφεί από γυναίκες συγγραφείς πριν από δεκατέσσερις και εννιά δεκαετίες αντίστοιχα και αφορούν τη Νάουσα στα χρόνια της Τουρκοκρατίας.

Το σπουδαιότερο είναι αυτό της Ρουμανίδας πριγκίπισσας Dora d' Istria και περιλαμβάνεται στο βιβλίο της *Excursions en Roumilie et en Morie Paris 1863* που το έγραψε επηρεασμένη βαθύτατα από τους αγώνες των Ελλήνων κατά των Τούρκων. Το δεύτερο δημοσιεύθηκε από την Μαρία Χατζή - Καλού στο βιβλίο της “Εντυπώσεις εκ της Ιεράς Μακεδονίας και Θράκης” Αθήνα 1909 και είναι αφιερωμένο στους υπέρ του Μακεδονικού Αγώνος πεσόντας αγωνιστές.

Λεπτομέρειες από το βιβλίο της Δώρας έφερε στο φως πρόσφατα ο μεγάλος μας ιστορικός Απόστολος Βακαλόπουλος στο άρθρο του “Ιστορικές καταγραφές της πριγκίπισσας Dora d'Istria” Μακεδονικά τόμος 29^{ος} 1994. Η γνωστή στους φιλολογικούς κύκλους της Ευρώπης με το ψευδώνυμο Dora d' Istria δεν είναι άλλη από την πριγκίπισσα Ελένη Γκίκα Κολτσώφ Μασάλσκη (1828 - 1868) ανειψία του ηγεμόνα της Βλαχίας Αλεξάνδρου Γκίκα. Στην αυλή του έλαβε ευρεία μόρφωση κατά βάση ελληνοκεντρική, με δάσκαλο τον ονομαστό Έλληνα λόγιο Γρηγ. Παπαδόπουλο, ο οποίος και θα επέδρασε ασφαλώς πολύ στην ανάπτυξη σ' εκείνη θερμών φιλελληνικών αισθημάτων, που διαποτίζουν τα εθνοϊστορικά βιβλία της, τα δημοσιευμένα μετά τη συμπλήρωση των σπουδών της στη Δυτική Ευρώπη. Η εξαιρετική φιλολογική δραστηριότητα την κάνει ευρύτατα γνωστή και τα βιβλία της μεταφράζονται σε πολλές γλώσσες.

Στα φιλελληνικά της αισθήματα και στο θαυμασμό της για την Ελληνική Επανάσταση του 1821 οφείλεται και η μεγάλη επιθυμία της να επισκεφθεί και να γνωρίσει από κοντά τη χώρα και τους απογόνους των αρχαίων Ελλήνων. Ο σκοπός του ταξιδιού της Δώρας στην Ελλάδα ήταν να μελετήσει επί τόπου τα διάφορα ιστορικολαογραφικά προβλήματα που παρουσίαζε και όχι να κάνει θεωρίες. “Εμψυχωμένη από ζωηρή επιθυμία, γράφει, να είμαι αμερόληπτη, άκουσα τους ανθρώπους όλων των μερίδων, μελέτησα όλες τις τάξεις και ρώτησα με την ίδια φροντίδα τόσο τους γιδοβοσκούς του Παρνασσού και τους βοσκούς της Αρκαδίας, όσο και τους Φαναριώτες, τους καθηγητές και τους θεολόγους της Αθήνας. Έχω πάρει μαζί μου αναμφίβολα μια εντύπωση ευνοϊκή για την Ελλάδα, άλλα νομίζω ότι μπορώ να πω ότι για τη μαρτυρία μου δεν χρησιμοποίησα κανένα τέχνασμα με σκοπό να κάνω τους αναγνώστες μου να συμφωνήσουν μαζί μου”.

Ας σημειωθεί ότι στην περιήγησή της αυτή, που κράτησε δυο μήνες, από τις 6/18 Ιουλίου 1860 κ.ε., συνοδός της και ουσιαστικά αρχηγός της ομάδας, που κατεύθυνε το δρομολόγιό της, πρέπει να ήταν ο ίδιος ο παλιός της δάσκαλος Γ. Παπαδόπουλος, καθηγητής τότε των Καλών Τεχνών και μέλος της Αρχαιολογικής Εταιρείας. Η παρουσία του θα διευκόλυνε πολύ βέβαια, από ιστορική και λαογραφική άποψη την πριγκίπισσα. Ο γεννημένος στη Θεσσαλονίκη το 1819 Γ. Παπαδόπουλος δεν θέλησε να γραφεί το όνομά του για λόγους προσωπικούς, που θα είχαν ίσως σχέση με την εθνική του δραστηριότητα στην ελεύθερη Ελλάδα. Ο ίδιος, συγκινημένος και από την πρόσφατη ανανεωμένη δίμηνη συντροφιά της κατά την περιήγησή τους στην Πελοπόννησο και τη Ρούμελη, της αφιερώνει 14 μεγάλες σελίδες, βιβλιοκρισίες

και βιογραφίες μαζί, στο περιοδικό Πανδώρα 15 (1864 - 1865), με τις οποίες κάνει ευρύτερα γνωστό στο ελληνικό κοινό το έργο της και τη ζωή της.

Ο Γ. Παπαδόπουλος καθώς και άλλοι που γνώρισε κατά την περιήγησή της είναι ασφαλώς εκείνοι που της κίνησαν το ενδιαφέρον να δώσει στο βιβλίο της πληροφορίες και για τη σκλαβωμένη τότε Μακεδονία (είναι φανερό ότι δεν την επισκέφθηκε η ίδια), ειδικά για τη Δυτική και μέρος της Κεντρικής και για τη Νάουσα. Ανατρέχει στο μακρινό παρελθόν της περιοχής και στα βυζαντινά χρόνια. Ενδιαφέρεται η Δώρα για την κοντινή προς τον Αξιό Νάουσα, της οποίας η ανταρσία και η τραγική τύχη του πληθυσμού της στις 12 και 13 Απριλίου 1822 είχε συγκινήσει την κοινή γνώμη.

Στη Νάουσα, μετά την καταστροφή της, είχαν εποικιστεί 40 τουρκικές οικογένειες, όπως μας λέει η ίδια. Συγκρίνοντας τις τουρκικές οικογένειες της Νάουσας με τις ελληνικές γράφει - κατά πληροφορίες βέβαια προερχόμενες από εντοπίους της περιοχής - ότι οι πρώτες υστερούσαν ως προς τα φυσικά και πνευματικά τους χαρίσματα, καθώς και ως προς τη φιλεργία και τον πατριωτισμό τους. Οι γυναίκες μάλιστα συνδύαζαν ομορφιά και χάρη και θύμιζαν τον δωρικό τύπο της κυνηγού Αρτέμιδος. Ο κοπέλες φοιτούσαν στο δημοτικό σχολείο και παντρεμένες βοηθούσαν τους άντρες τους να κάνουν γόνιμη και καρποφόρα την πεδιάδα που απλώνεται εμπρός στην πόλη τους. Από τα αμπέλια τα φυτεμένα στις πλαγιές των λόφων της έβγαζαν το ονομαστό - ακόμα και πριν την Επανάσταση - μαύρο κρασί της. Και τώρα, παρατηρεί η Δώρα τα κέρδη του Ναουσαίου είχαν αυξηθεί από την ανάπτυξη των εργοστασίων οινοποίησης, καθώς και από τη βιοτεχνία πιλημάτων, από τις μπατανίες που τις δούλευαν στα ορμητικά νερά της Αράπιτσας και τις πουλούσαν στην ελεύθερη Ελλάδα.

Κατόπιν η Δώρα έρχεται στην περιγραφή του καλύμματος της κεφαλής των γυναικών, που το θαυμάζει και το παρομοιάζει με την αρχαία στεφάνη. Μιλώντας για τη Νάουσα και τις γυναίκες της βρίσκει την κατάλληλη ευκαιρία να πλέξει μέσα

στην αφήγησή της "χαριέστατον διήγημα περί ηρωίδος Ελληνίδος", όπως το χαρακτηρίζει ο Γ. Παπαδόπουλος στη βιβλιοκριτική του στην Πανδώρα.

Το διήγημα δύο αδελφών, της Ανθής 10 ετών και του Στέργιου 15, των οποίων ο πατέρας ήταν φημισμένος αρματολός του Ολύμπου και οι γονείς τους κατοικούσαν στη Νάουσα πριν την επανάσταση. Το διήγημα τηρεί την "ιστορικήν αυτού αξίαν" και απεικονίζει την πραγματική κατάσταση των τόπων όπου διαδραματίζεται η υπόθεση, όπως διαπιστώνει ο καθηγητής κ. Α.Βακαλόπουλος. Σχετικά με την αξιοπιστία της ιστορίας αυτής γράφει η ίδια η Δώρα "Επειδή η Μακεδονία έμεινε υπό τον ζυγόν των μωαμεθανών, ο Έλληνας που μου έδινε αυτές τις λεπτομέρειες με προειδοποίησε ότι είχε ισχυρούς λόγους ν' αποσιωπήσει το πραγματικό όνομα των κύριων προσώπων της διηγήσεώς του", εφόσον μάλιστα αποκάλυπτε κάπως έμμεσα, την ταυτότητα των νέων λέγοντας ότι τον πατέρα τους τον είχε σκοτώσει ο Αλί πασάς των Ιωαννίνων, χωρίς όμως να καθορίζει πώς και πότε έγινε αυτό. Το μόνο που μας ανακοινώνει η Δώρα είναι ότι ο πατέρας των παιδιών ξεχώριζε ανάμεσα στους αρματολούς του Ολύμπου για την ανδρεία και την πείρα του. Πάντως το γεγονός του φόνου του πρέπει να συνέβηκε μετά το 1804.

Τα παιδιά ανέλαβε να τα φροντίζει και να τα μεγαλώσει ένα συγγενικό τους πρόσωπο, από τα πιο άφοβα παλληκάρια του φημισμένου αρματολού της περιοχής, του Γέρου Καρατάσου. Μέσα στην ηρωική λοιπόν ατμόσφαιρα των κλεφταρματολών και των τραγουδιών τους ανατράφηκαν οι δύο νέοι. Φιλοδοξία του Στέργιου ήταν ν' αρπάξει το καριοφίλι και να μοιάσει τους ονομαστούς καπετάνιους στην αντρειωσύνη τους. Και το απέδειξε, όταν ο γιος ενός αγά της Νάουσας θέλησε ν' απαγάγει τη μικρή τους φίλη Μαλουσώ. Στη συμπλοκή που ακολούθησε σκοτώθηκε ο θρασύς απαγωγέας, αλλά οι τρεις αναγκάστηκαν να καταφύγουν στα βουνά και τελικά να βρουν άσυλο στην Καστοριά, στο σπίτι του γέρου Νικόδημου, καθηγητή άλλοτε των ελληνικών στην Κοζάνη. Ο σεβαστός αυτός δάσκαλος, κατά την αφήγηση της Δώρας, αρκετές φορές είχε υποστεί

τις διώξεις των Τούρκων, γιατί δεν του συγχωρούσαν τον ενθουσιασμό, με τον οποίο μιλούσε στους νέους για τους αρχαίους προγόνους τους, για τον Όμηρο, το Σοφοκλή και τον Πλάτωνα.

Στην Καστοριά τα δυο αδέρφια Ανθή και Στέλιος φιλοξενήθηκαν και χειραγωγήθηκαν από το Νικόδημο, ο οποίος τους δίδασκε την ιστορία των Ελλήνων, τους γνώρισε τη γραφική πόλη και την ωραία λίμνη της, την Ορεστιάδα, τις διάσπαρτες ελληνικές συνοικίες, κάτω από τις οποίες, δίπλα από τα νερά της λίμνης βρισκόνταν ο εβραιομαχαλάς, τη σπηλιά, το μοναστήρι της Παναγίας και του Αγίου Αναστασίου. Κατά τη διάρκεια των περιηγήσεων μέσα στην πόλη ο Νικόδημος τους οδήγησε και τους παρουσίασε στον επίσκοπο Καστοριάς Νεόφυτο, ποιμένα και ουσιαστικά πρόεδρο της χριστιανικής κοινότητας. Ο μητροπολίτης ρώτησε τους νέους για την κατάσταση που επικρατούσε στο πασαλίκι της Θεσσαλονίκης και για το άγριο καθεστώς του πασά της Μεχμέτ Εμίν, του γνωστού με το επίθετο Εμπού Λουμπούτ (ροπαλοφόρος).

Έτσι περνούσαν τις μέρες τους οι δυο νέοι, ο Στέργιος διαβάζοντας ξανά και ξανά την ιστορία της αρχαίας Ελλάδας και τρεφόμενος με όνειρα για την απελευθέρωση από τα παλληκάρια που θα κατέβαιναν από τα βουνά και από τους ναυτικούς της Ύδρας, ενώ η Ανθή συμμεριζόταν, βέβαια, τα πατριωτικά του αδελφού της αισθήματα, αλλά περισσότερο γοητευόταν από τη “φυλλάδα του Μεγ’ Αλέξανδρου” και τους βίους των μαρτύρων και αγίων της ορθοδοξίας. Τότε ένα ξαφνικό περιστατικό έδωσε νέα εξέλιξη στη ζωή τους.

Στα 1820 ένας απεσταλμένος της Φιλικής Εταιρείας έφτασε στην Καστοριά και έσπευσε να μνησεί το Νικόδημο στα μυστικά της, θέλοντας να επωφεληθεί από την επιρροή που ασκούσε στους παλιούς μαθητές του. Έτσι ο Νικόδημος μύησε το Στέργιο στη Φιλική και του έδωσε κάποιο βαθμό. Κατόπιν μύησε και την αδελφή του, χρησιμοποιώντας για να την πείσει και τις μυστικιστικές ρήσεις του Αγαθάγγελου.

Με την έναρξη της ελληνικής επανάστασης

στην Ελλάδα, η οποία υπήρξε ο μεγαλύτερος

σταθμός της νεώτερης ιστορίας της, η Δώρα αναφέρει ότι τότε ξεσηκώθηκε στη Δυτ. Μακεδονία και η Σέλιτσα (σημερινή Εράτυρα). Πολλοί νέοι της Σέλιτσας, αγανακτισμένοι από τα δεινά που υπέφεραν, ακολούθησαν την Ανθή ως αρχηγό και πηγαίνοντας - μέσα από χίλιους κινδύνους - προς τη Χαλκιδική, νίκησαν δυο φορές αποσπάσματα Τούρκων (εδώ ο Α. Βακαλόπουλος διευκρινίζει ότι πράγματι σημειώθηκαν δύο νίκες, γενικά όμως των Ελλήνων και όχι μόνο των Σελιτσιωτών. Όπως γράφει η πριγκίπισσα, τις πληροφορίες τις πήρε η ίδια πολλά χρόνια μετά τα γεγονότα εκείνα από τον ατρόμητο μοναχό Αγαθάγγελο που ζούσε ακόμη. Αυτός είχε φέρει στο στενό από το μοναστήρι της Σιμωνόπετρας δύο κανόνια, για ν’ αμυνθούν. Μαζί με τους συμπολεμιστές είχαν συμπαραταχθεί 700 μοναχοί και ομάδες γυναικών με επικεφαλής την Ανθή, οι οποίες, όταν βομβάρδιζαν οι Τούρκοι, έτρεχαν προς τους στόχους με κουβάδες νερού και έσβηναν τις φωτιές.

Τελικά οι Τούρκοι εισέδυσαν στην Κασσάνδρα και ακολούθησαν οι γνωστές σφαγές και κακουργίες τους. Όσοι γλύτωσαν, κατέφυγαν με τα καΐκια, που παρέπλεαν, στη Σκόπελο και μαζί με αυτούς η Ανθή και ο Στέργιος.

Και η Ρουμανίδα πριγκίπισσα Δώρα, ενθουσιασμένη από την προσφορά των Μακεδόνων στον πανελλήνιο αγώνα του 1821 γράφει τα εξής “Νικημένη στο έδαφός της Η Μακεδονία έδωσε στον εθνικό στρατό πολλούς δραστήριους πολεμιστές. Αρκεί ν’ αναφέρω τον Καρατάσο, που έλαβε ένα τόσο σημαντικό μέρος στον πόλεμο της Ανεξαρτησίας. Ο Στέργιος όμως, όπως και ο πατέρας του, είχε την τιμή να χύσει όλο το αίμα του για την Ελλάδα. Αν και η Μακεδονική εξέγερση δεν πέτυχε στον σκοπό της, άφησε μολαινάκια στους Έλληνες άφθαρτες και πολύτιμες αναμνήσεις. Η εθνική ενότητα, που πριν από τόσα χρόνια είχε συντριβεί, είχε αποκατασταθεί ένδοξα στα πεδία της μάχης”

* * *

Για τη Μαρία Χατζή - Καλού δε γνωρίζουμε παρά μόνο αυτά που αναφέρει στον πρόλογό της. Τα δεινοπαθήματα των ομογενών αδελφών της Μακεδονίας από τους Βουλγάρους, που συνεκλόνησαν ολόκληρο τον ελληνισμό δεν μπορούσαν παρά να αγγίξουν και την καρδιά της συγγραφέως. Θεώρησε λοιπόν καθήκον της να μεταβεί προς τους πάσχοντες αδελφούς κάνοντας ό,τι μπορούσε για να τους ανακουφίσει και να τους ενθαρρύνει αψηφώντας τους κινδύνους, τους κόπους, τα έξοδα και προπαντός τη μεγάλη ηλικία της.

Επισκέφθηκε τις κυριότερες πόλεις, κωμοπόλεις και χωριά και προσκύνησε τους τάφους των ηρώων του πενταετούς Μακεδονικού Αγώνα. Μετά το τέλος της περιοδείας της απεφάσισε την έκδοση των εντυπώσεών της. Για κάθε πόλη την οποία επισκέφθηκε αφιερώνει και ένα σύντομο κεφάλαιο. Παραθέτουμε τώρα αυτούσιο το κείμενο για τη Νάουσα, το οποίο δεν προσθέτει βέβαια κάποιο καινούργιο στοιχείο για την πόλη μας επιβεβαιώνει όμως τα ήδη γνωστά.

“Από Βεροίας ανεχώρησα διά Νιάουσαν, απέχουσαν ημίσειαν ώραν μόλις σιδηροδρομικώς, έφθασα δ' εις τον σταθμόν αυτής, μετά δίωρον εφ' αμάξης πορείαν, διασχίζουσα την ωραίαν πεδιάδα, κατάφυτον από συκομωρέας και ωραίους λειμώνας. Φθάσασα εις την βιομήχανον πόλιν Νιάουσα, κατέλυσα εις το ξενοδοχείον. Ο κ. Αντώνιος Οικονόμου, άμα ως έλαβε γνώσιν της αφίξεώς μου, επιμόνως με παρέλαβε εν τη οικία του, όπου έμεινα επί δέκα επτά ημέρας. Εν τω μεταξύ δε προσεκλήθη προς φιλοξενείαν οίκαδε παρά πολλών επισήμων και καλών οικογενειών. Η Νιάουσα διακρίνεται επί φιλοξενεία, έχει άνδρας ευγενείς, ανεπτυγμένους, και διακρινομένους δια την εμπορικήν και βιομηχανικήν αυτών ικανότητα και δραστηριότητα. Επεσκέφθην τας διασημοτέρας οικογενείας, παρ' ων έτυχον μεγάλων περιποιήσεων. Υπό έποψιν μορφώσεως, αναπτύξεως, διατηρεί τελειότατα εκπαιδευτήρια με άριστον προσωπικόν, τα οποία λειτουργούσι καλώς, υπό την αυστηράν επίβλεψιν των αρμοδίων της πόλεως. Διατηρεί αδελφότητα

πολυμέληστον, ήτις εργάζεται αενάως υπέρ του επιδιωκομένου ιερού και φιλανθρωπικού σκοπού της. Εν γένει άπαντα τα σωματεία αποβλέπουσιν εις την ανάπτυξιν και ευημερίαν της κοινότητος.

Η Νιάουσα έχει άφθονα νερά, και ως εκ τούτου υφίστανται διάφορα εργοστάσια, υφαντουργεία, κλωστήρια κλπ. Επεσκέφθην μερικά εξ αυτής ως του κ. Τουρπάλη, του κ. Κύρση του κ. Λόγγου κλπ. Η παραγωγή του τόπου είναι, εν πρώτοις τα περίφημα και ονομαστά κρασιά της Νιαούσης τα οποία κατέχουν την πρώτην θέσιν εν όλη τη Οθωμ. Αυτοκρατορία, αποστελλόμενα εις όλα τα μέρη της Τουρκίας και πωλούμενα με πολύ καλές τιμάς. Γίνεται επίσης δε και μεγάλη εξαγωγή εις διάφορα μέρη του εξωτερικού. Εκτός τούτου εξαγεται και μεγάλη ποσότης μετάξης. Το εμπόριον χάρις εις τους πεπειραμένους εμπόρους της ακμάζει. Οι εμπορευόμενοι όντες άνθρωποι ανεπτυγμένοι και επιχειρηματίαι ημέρα τη ημέρα ευρύνουσι τον κύκλον των εμπορικών των επιχειρήσεων, και επί τούτω εκτός των επιτοπίων εμπορικών καταστημάτων, ίδρυσαν τοιαύτα και εν Θεσσαλονίκη, ενδυναμώνοντες ούτω το εμπόριον των ημετέρων εν Θεσσαλονίκη.”

“Αγροτική Αποκριά”

Γιορτή της Φύσης με λατρευτικό και ανατρεπτικό χαρακτήρα

(Ανατύπωση από το “Επτά Ημέρες” της “Καθημερινής” της 1ης Μαρτίου 1998)

της Μιράντας Τερζοπούλου

Λαογράφου-Εθνολόγου, Ερευνήτριας του Κέντρου Ερεύνης
Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών

Τα λατρευτικά έθιμα έχουν εκπληκτική μακροβιότητα. Με θαυμαστή πολύμορφη και προσαρμοστικότητα περνούν ανά τους αιώνες από θρησκεία σε θρησκεία κρατώντας στο βάθος αναλλοίωτο τον μαγικοθρησκευτικό τους πυρήνα, πίσω απ' τον οποίο κρύβονται αρχέγονες δοξασίες και δεισιδαιμονίες, ανεξιχνίαστες για το νου του λαϊκού ανθρώπου, αλλά βαθιά ριζωμένες στην ψυχή και τη συνήθειά του.

Από τις λατρευτικές εθιμικές τελετουργίες, πιο ανθεκτικές αποδείχτηκαν εκείνες που επιτελούνται στα επίφοβα γυρίσματα του κύκλου του ανθρωπίνου βίου. Και είναι φυσικό, αφού η απαράβατη τέλεσή τους αφορά την ίδια τη συνέχιση της ζωής, καθώς καλούνται μαγικά υπερφυσικές δυνάμεις, επουράνιες ή καταχθόνιες, να εξασφαλίσουν την υγεία, τη γονιμότητα και την αφθονία στους ανθρώπους, στη γη και στα ζωντανά, ενιαία και αδιαχώριστα, όπως ακριβώς ομοούσια τα αντιλαμβάνεται ο άνθρωπος των

αγροτικών κοινωνιών.

Το διαφανόμενο τέλος του χειμώνα και η αρχή της άνοιξης με τις προσδοκώμενες κοσμογονικές αλλαγές υπήρξε πάντα η κατεξοχήν κρίσιμη καμπή του χρόνου κατά την οποία οι άνθρωποι - οπαδοί μιας φυσικής θρησκείας ένωσαν την ανάγκη τέλεσης

κάποιας τελετουργίας που θα υποβοηθούσε τη γη στο αναβλαστικό έργο της. «Ξεκινάει μια αφορμή της ανοίξεως... εάν θα γίνουν επιτυχημένα τα καρναβάλια, θα είναι χρονιά επιτυχημένη...», λέει το 1976 ένας αγρότης απ' το Σοχό Θεσσαλονίκης, δίνοντάς επιγραμματικά την πλήρη ερμηνεία για τις ευεργετικές αυτές τελετές (Αικατερινίδης).

Έτσι, σε πολλούς, εντελώς διαφορετικούς μεταξύ τους πολιτισμούς, εντοπίζουμε γιορτές και ιεροτελεστίες με φανερή παγανιστική αγροτική προέλευση.

που τελούνται αυτήν κυρίως την εποχή του έτους, για να πανηγυρίσουν προεξαγγελτικά, μ' ένα ξέφρενο ξέσπασμα, την ετήσια αναγέννηση του κόσμου μέσα

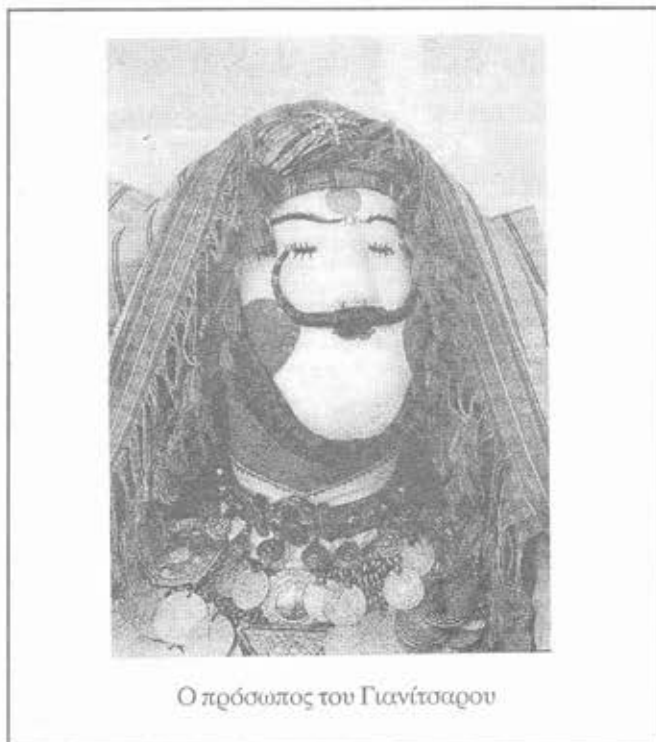
Ο χορός των τράγων στη Σκιάρο

Στον τύπο των εορτών αυτών ανήκει και η νεοελληνική αγροτική Αποκριά, καθώς και το ευρύτερα γνωστό Καρναβάλι του δυτικού κόσμου.

Μαγική προέλευση

Οι προεαρινές αυτές τελετουργίες περιλαμβάνουν στο τυπικό τους πολλά κοινά στοιχεία, με ολοφάνερη μαγική προέλευση και σκοπιμότητα: μεταμφιέσεις με αντιπαράθεση ρόλων και μιμοδραματικές

π α ρ α σ τ ά σ ε ι ς , καθαρήριες φωτιές, συμπόσια με γερά φαγοπότια και μεθύσια, οργιαστικούς χορούς, αισχρολογία, χρήση ομοιωμάτων των γονιμικών οργάνων, αναπαραστάσεις της γενετήσιας πράξης κτλ. , παράλληλα με ν ε κ ρ ο λ α τ ρ ι κ έ ς εκδηλώσεις και προσφορές. Εκείνο όμως που συνέχει όλες αυτές τις εκδηλώσεις και αποτελεί την πεμπτονσία της φιλοσοφίας τους είναι η ιδέα της ανατροπής της τάξης του κόσμου, η αμφισβήτηση των αξιών και της ιεραρχίας, η κατάργηση των ορίων και των καθιερωμένων νόμων. Είναι σαν η τροπή του χρόνου σε επίπεδο κοσμικό να συνεπιφέρει την ανατροπή του κόσμου σε επίπεδο κοινωνικό. Ένας άλλος νόμος, ο εφήμερος και αγέραστος νόμος του καρναβαλιού, επιβάλλεται, κάνει πέρα όποια άλλη επιταγή και τα ορίζει όλα από την αρχή: ανάποδα. Παραδίνοντας κάθε δικαιοδοσία για την τέλεση της γιορτής αυτής, με την αδυσώπητη εθιμοτυπία της τρέλας, στο «λαό», στις κατώτερες τάξεις, στους περιθωριακούς, το αναποδογύρισμα έχει ήδη αρχίσει: θα ολοκληρωθεί μέσα από την απάτη των παραπλανητικών μεταμφιέσεων και τη διακωμώδηση μέσω των παρωδιών' και θα διατυμπανίσει την κρυμμένη αλήθεια μέσα από τον αποκαλυπτικό, τολμηρό λόγο των αποκριάτικων τραγουδιών.

Ο πρόσωπος του Γιαντίσαρου

Η κυρίαρχη θρησκεία εξοβελίζει κατά κανόνα στον περιθωριακό αλλά παντοδύναμο χώρο της μαγείας ό,τι δεν μπορεί να ιδιοποιηθεί από τις ξεπεσμένες προγενέστερες θρησκείες. Από τις πανάρχαιες εθιμικές θρησκευτικές εκδηλώσεις που οι Έλληνες με συνέπεια τελούσαν στον κύκλο του χρόνου και που η χριστιανική διδασκαλία δεν κατόρθωσε να ξεριζώσει, η Εκκλησία ενσωμάτωσε στο λατρευτικό της κύκλο τις περισσότερες: τις γιορτές του χειμερινού ηλιοστασίου στον κύκλο των Χριστουγέννων, τις γιορτές της εαρινής ισημερίας και της μέσης άνοιξης στον πασχαλινό κύκλο, τις γιορτές του θερινού ηλιοστασίου στη γιορτή του Αϊγιάνη του Κληδωνάρη κτλ. Η Αποκριά παρέμεινε μόνη κ α θ α

ε ξ ω ε κ κ λ η σ ι α σ τ ι κ ή λατρευτική ψυχαγωγική γιορτή, που τυπικοί μόνο δεσμοί τη συνδέουν με το χριστιανικό εορτολόγιο, κυρίως γιατί η Εκκλησία τη διέπλεξε με την επακόλουθη εξαγνιστική Σαρακοστή.

Για το λαϊκό άνθρωπο η Αποκριά είναι μια κορυφαία γιορτή χαράς και ανανέωσης, ένα

πρόσκαιρο σταμάτημα της αμείλικτα γοργής περιστροφής του χρόνου. Αν οι άλλες μεγάλες εορτές (Χριστούγεννα, Πάσχα, Δεκαπενταύγουστος) προεξαγγέρονται με στερητικές νηστείες, η Αποκριά αναγγέλλεται με χαρμόσυνες τυμπανοκρουσίες και διαλαλήματα.

*Τον Χάρου τάξε χάρισμα, της Χάρισσας καλούδια,
για να μ'αφήσει νά'ρχουμαι πολλές βολές το χρόνο,
τα Φώτα για τον αγιασμό και τω Βαγιών για βάγια,
τις Αποκριές για συντροφιά, για τις χαρές του
κόσμου,*

και τη μεγάλη τη Λαμπρή για το Χριστός Ανέστη

(μοιρολόϊ Λάστας Γορτυνίας)

Στη σημερινή της μορφή, όπως περίπου διαμορφώθηκε κατά τη βυζαντινή εποχή, η Αποκριά περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα παμπάλαιων εθίμων του τύπου που προαναφέραμε, με μαγικό αλλά και ιδιαίτερα ψυχαγωγικό χαρακτήρα. Είναι, δηλαδή, ένας συνδυασμός γιορτής των υλικών απολαύσεων με τη λατρεία των νεκρών, η οποία πάντα συνέπιπτε με τη μεταβατική αυτή περίοδο, συνδεδεμένη επίσης με το μύθο της αιώνιας επιστροφής. Τα εκχριστιανισμένα Ψυχοσάββατα ανασύρουν στη μνήμη συγκεκριμένους, οικείους νεκρούς και έχουν τις δικές τους ιερουργίες. Αλλά και οι παραδοσιακές μεταμφιέσεις του αγροτικού καρναβαλιού, με τις προβιές και τις τραγόμορφες μάσκες, τα μουντζαλωμένα πρόσωπα,

τροφοδότριας κάθε μορφής ζωής. Η ταύτιση της γονιμότητας δίνει τη βάση για μια σειρά μιμικών παραστάσεων με το διφορούμενο θέμα όργωματος-συνουσίας. Αλέτρι, νύ και φαλλός, ταυτόσημα, είναι πρωταγωνιστικά σύμβολα του ελληνικού καρναβαλιού, τόσο ως θεατρικά εξαρτήματα των μεταμφιέσεων όσο και ως θέμα των αδόμενων τραγουδιών, δίνοντας μέσα από το συνταυτισμό φύσης- ανθρώπων μια υπόσχεση γονιμότητας και αιωνιότητας.

Έτσι ο θάνατος γίνεται «μια δύναμη σχετική, που νικιέται τελικά από τη ζωή... Το καρναβάλι δίνει σ' αυτό το φοβερό και ανεπανόρθωτο στα μάτια μας

Μπουλούκι Γιαντισαρέων με τη Μπούλα στη μέση

τα κουδούνια και τις μαγκούρες, θεωρείται ότι επίσης δαιμονοποιημένες ψυχές νεκρών αναπαριστούν. Το ίδιο και οι μιμοδραματικές παραστάσεις που δίνουν οι μεταμφιεσμένοι σφραγισμένες κάθε φορά από τη συλλογική αυτοσχεδιαστική κωμική ευρυματικότητα και φαντασία, κρατούν ωστόσο σταθερά το επίκεντρο και αναπλάθουν συνεχώς σε πολλές παραλλαγές το θέμα «θάνατος- ανάσταση».

Η ιδέα του θανάτου που υπόκειται σ' όλη την αποκριάτικη λατρευτική δράση- της οποίας μάλιστα οι περισσότερες εκδηλώσεις διεξάγονται στο ύπαιθρο, πάνω στο νωπό, λόγω εποχής, χώμα, αναδεικνύει τον πολύσημο συμβολισμό της ίδιας της γης, ως υποδοχέα των νεκρών σωμάτων αλλά και ως μήτρας και

γεγονός μια φαιδρή και εύθυμη όψη, καθώς το συνδέει πάντα με μια ανάσταση... Γιατί οι νεκροί «μοιάζουν» με τους σπόρους, που «θάβονται» επίσης στο χώμα και προσδοκούν την επιστροφή στη ζωή» (Κουρτσάκης).

Καθολική ανατροπή

Η συμφιλίωση με το θάνατο δίνει στους ανθρώπους την αίσθηση μιας απεριόριστης υπαρξιακής ελευθερίας, πο πρώτα απ' όλα εκδηλώνεται ως αμφισβήτηση κάθε κοσμικής και θρησκευτικής εξουσίας. Η καταλυτική αυτή οπτική, υιοθετώντας τη γλώσσα του γέλιου μέσα από την ανεξέλεγκτη διακωμώδηση των πάντων, ξεσκεπάζει

την αντίφαση ολόκληρου του κοινωνικού συστήματος, αποκαλύπτει το αληθινό πρόσωπο αλλά και τη «σχετικότητα κάθε κοινωνικής δομής, κάθε τάξης, κάθε εξουσίας» (Κουρτσάκης). Με τη συνειδητοποίηση του παράλογου κάθε κοινωνικής διάκρισης και του αυταπόδεικτου της πανανθρώπινης ισότητας, η ανατροπή προκύπτει σαν φυσικό και εύλογο επακόλουθο. Εδώ περνάμε από τη λατρευτική στην κοινωνική διάσταση της Αποκριάς.

Σε περίοδο «εικόνας», η ανατροπή συντελείται μέσα από τις μεταμφιέσεις και τα δρώμενα, όπου τα άτομα δεν μπορούν να καθοριστούν ούτε από το φύλο ούτε από την ηλικία, ούτε καν από το ζωϊκό είδος τους: οι άντρες γίνονται γυναίκες, οι γυναίκες άντρες, οι φτωχοί αρχοντάδες, οι παλαβοί βασιλιάδες, οι γριές λεχώνες, οι άνθρωποι ζώα, οι ιερουργίες φάρσες, μέσα σ' ένα γενικό χαοτικό κλίμα, όπου η τρέλα αντικαθιστά τη σοβαρότητα, η κατάχρηση τη συνήθη λιτότητα, ο αισθησιασμός την εγκράτεια, η ανεξέλεγκτη σεξουαλικότητα τον αυστηρό έλεγχο, η αταξία την τάξη. Με αντίστοιχο τρόπο συντελείται η ανατροπή και σε επίπεδο «λόγου», που είναι ο κωμικός λόγος, και κυρίως ο λόγος των τραγουδιών, τα οποία απηχούν όλο το σύστημα των ιδεών, αξιών και αναπαραστάσεων για τον φυσικό κόσμο και την κοινωνία, ιδωμένο όμως με την οπτική του καρναβαλιού, άρα ανεστραμμένο.

Στο πλαίσιο του αντεστραμμένου αυτού συστήματος αξιών νομιμοποιείται η ελευθεροστομία, η βωμολοχία, η παραβίαση των ισχυρών ταμπού, η βεβήλωση της ιερότητας, η διατυμπάνιση της σεξουαλικής επιθυμίας. Τα παράλογα γίνονται λογικά, το ψέμα διαψεύδει την αλήθεια, τα αντίθετα και αντίπαλα συναντιούνται και συμβιβάζονται. Άνθρωποι που δεν είναι αυτό που φαίνονται τραγουδούν τραγούδια που δεν εννοούν αυτό που λένε. Γιατί, μέσα από τον εύθυμο, ανάλαφρο, περιπαικτικό λόγο και τις κωμικές καταστάσεις και μέσα από το παραπλανητικό μπερδεμα σημειώνων και σημαινομένων, αναζητούν τον διφορούμενο κώδικα με τον οποίο θα εκφράσουν τη διαμαρτυρία τους για τα κακώς κείμενα, θα δηλώσουν την αντίστασή τους σε κάθε κοσμική ή υπερκόσμια καταπιεστική εξουσία.

Μέσα στον πανζουρλισμό του τέλους του καρναβαλιού, κάθε φραγμός και όριο καταργείται και όχι μόνο μεταφορικά. Μεθυσμένα τα κορμιά πλησιάζουν, τα άτομα χάνονται μέσα στο σύνολο,

μπερδεύονται, ανακατώνονται σαν τραπουλόχαρτα μιας συμβολικής τράπουλας, όπως ανακατώνονται και οι φιγούρες της πραγματικής τράπουλας, - που κι εκείνη γιορτάζεται δεόντως σε μια αντίστοιχη τροπή του χρόνου, την Πρωτοχρονία - φιγούρες που τόσο θυμίζουν το καρναβάλι, με τους βασιλιάδες, τις βασίλισσες, το τρελό, το αθάνατο, τις αναποδογυρισμένες μορφές.

Οι χοροί της τελευταίας Κυριακής και της Καθαρής Δευτέρας- μέρας μασκαρεμένης επίσης, που άλλο είναι και άλλο δείχνει- είναι η ολοκληρωτική αποδόμηση της κοινότητας, η ώρα που τα μέλη της «δαιμονοποιημένα» πίσω από την παραπλανητική μεταμφιέσή τους, γιορτάζουν τη μέθεξή τους στην αιωνιότητα της ζωής και κυρίως την ισότητά τους μπροστά στο θάνατο (Nilson).

Η κοινότητα θα ξανασυναντηθεί για να ξαναχορέψει, με τους παπάδες μπροστά, τους άντρες και τις γυναίκες στη σειρά, κατά φύλο και ηλικία, στον αυστηρό τελετουργικό Τρανό Χορό του Πάσχα, το χορό που αποτελεί την τέλεια απεικόνιση της αποκαταστημένης τάξης και ιεραρχίας μέσα στον αναδημιουργημένο κόσμο.

Βιβλιογραφία

Αικατερινίδης Γ., «Τα καρναβάλια του Σοχού Θεσσαλονίκης» Γ' Συμπόσιο Λαογραφίας ΒΕ χώρου, Θεσσαλονίκη 1979.

Baroja J.C. «Le Carnaval», Παρίσι 1979 Gallimard
Eliade M., «Le Mythe de l'eternel retour. Archetypes et repetition», Παρίσι 1949 Gallimard

Του ίδιου, «Le Sacre et le profane», Παρίσι 1971, Gallimard

Καραγιάννης Β. «Τα αδιάντροπα. Λεσβιακά Λαογραφικά», Πρόλογος Μ. Μερακλή, Αθήνα 1983, Φιλίππότης.

Κουρτσάκης Γ. «Καρναβάλι και Καραγκιόζης. Οι ρίζες και οι μεταμορφώσεις του λαϊκού γέλιου», Αθήνα 1985, Κέδρος

Λελέκος Μ., «Δημοτική ανθολογία. Πριάπεια», Αθήνα 1974

Λουκάτος Δ., «Συμπληρωματικά του χειμώνα και της άνοιξης», Αθήνα 1985, Φιλίππότης.

Μέγας Γ. «Ελληνικά έορταί και έθιμα της λαϊκής λατρείας», Αθήνα 1957, 1979. Μεταφορά στη δημοτική από τον Γ. Καραμπουγίδη, «Ελληνικές γιορτές και έθιμα της λαϊκής λατρείας», Αθήνα 1988, Οδυσσεύς.

Nilsson M., «Ελληνική λαϊκή θρησκεία», Αθήνα 1953.

Πούχνερ Β., «Λαϊκό θέατρο στην Ελλάδα και στα Βαλκάνια» (Συγκριτική μελέτη) Αθήνα 1989, Πατάκης

Σωκράτης Δ. Μήττας

«ΜΝΗΜΕΣ ΑΠ' ΤΗΝ ΑΙΩΝΙΟΤΗΤΑ»

*Εγώ είμαι Σύ!
Κι' οι δυο το χθές, το προχθές
και το αύριο.....*

Με τον παραπάνω τίτλο δημοσιεύτηκαν το Φεβρουάριο του 1998 από τις εκδόσεις ΖΗΤΗ ποιήματα του συμπολίτη μας Σωκράτη Μήττα δύο χρόνια μετά το θάνατό του με την επιμέλεια του αδελφού του Γιάννη Μήττα. Το περιοδικό μας θεωρώντας υποχρέωση του να τιμήσει το έργο του, τώρα που ήρθε η συλλογή να αποκαλύψει τη σπουδαιότητά του, δημοσιεύει στη συνέχεια ένα σύντομο βιογραφικό σημείωμα του ποιητή καθώς και μερικά από τα πιο αντιπροσωπευτικά του ποιήματα.

Ο Σωκράτης Μήττας, ο νεώτερος από τους τρεις γιούς του Δημητρίου και της Αικατερίνης Μήττα, το γένος Στουγιαννάκη, γεννήθηκε στη Νάουσα το 1923. Μετά την αποφοίτησή του το 1941 από το Λάμπειο Λύκειο, συνέχισε τις σπουδές του στη Νομική σχολή του Α.Π.Θ. Η ένταξή του στο αντιστασιακό κίνημα στην κατοχή και ο εμφύλιος που ακολούθησε δυσκόλεψαν τις σπουδές του, αλλά δεν τις ματαίωσαν. Το 1952 διορίζεται δικηγόρος στη Θεσσαλονίκη, αλλά πολύ λίγο υπηρέτησε τη Θέμιδα. Ο Σωκράτης αποζητούσε ελευθερία δράσης και σκέψης που δεν ήταν δυνατόν να του προσφέρει η δικηγορία. Στράφηκε λοιπόν προς άλλες επαγγελματικές δραστηριότητες που δεν του πρόσφεραν χρήμα, αλλά του άφηναν ελεύθερο το πεδίο για φιλοσοφικό στοχασμό, για να εκφράσει τις πνευματικές του ανησυχίες και να αναζητήσει απαντήσεις στα υπαρκτικά ερωτήματα και τις αμφιβολίες που τον απασχολούσαν. Μια διέξοδος ήταν τα ποιήματά του.

Ο ίδιος είχε ξεχωρίσει από το αρχείο του 68 ποιήματα για δημοσίευση με τον τίτλο «Μνήμες από την αιωνιότητα», και είχε ετοιμάσει και τον πρόλογο «Λίγα λόγια για το έργο» που καθοδηγούν τον αναγνώστη να κατανοήσει το πνεύμα του ποιητή.

Σύμφωνα με τις σκέψεις του ίδιου του ποιητή,...
«Το έργο δεν έχει βασική ιδέα που να την διεξέρχεται και να την πραγματεύεται. Δεν έχει συγκεκριμένη

ορατή κατεύθυνση. Ακόμη ούτε και μύθο. Δεν εξυπηρετεί καμιά πίστη και καμιά ιδεολογία. Δεν έχει σταθερή άποψη. Είναι αισιοδοξία, όταν ελπίζει. Είναι περίσκεψη, όταν προβληματίζεται. Είναι ο ίδιος άνθρωπος μορφοστά στον εαυτό του. Με τους προβληματισμούς για κάθε τι που τον αφορά. Τις απορίες του και τους φόβους του. Οι σπάνιες στιγμές της ζωής και το ξέφτισμά της αξίας της. Η ανάγκη του θεού και η άρνηση της ύπαρξής του. Οι αμφισβητήσεις και οι αμφιβολίες του. Τα ψηλά πετάγματα και η αναπόφευκτη πτώση. Η προσπάθεια να γνωρίσει και η αδυναμία να συλλάβει. Η ανατομία της ψυχής του και η διερεύνηση του υποσυνείδητού του. Η πορεία στο άγνωστο και το κενό του προσορισμού. Οι χλευασμοί και οι κραυγές του. Η συναίσθηση της μηδαμινότητας και της αναξιότητάς του. Η προσπάθεια στην αναζήτηση. Οι στιγμές της έκστασης και η ώρα της σύλληψης. Η ηδονή της παραίσθησης και η χαρά της δημιουργίας.

Αυτός ο άνθρωπος είναι το αντικείμενο του έργου....»

Αναδημοσιεύουμε ορισμένα από τα ποιήματα αυτά δύο από τα οποία είχαν δημοσιευθεί παλαιότερα και στη «Φωνή Ναούσης».

Ανθρώπινοι θεοί

*Δεν είν' ο θεός που προσκυνώ
θεός και για τον κόσμο'*

είδωλ' αυτός, για πλάσμα εγώ
χώρια απ' τους άλλους ζούμε

Έχουμε δέσει τους θεούς
με κάθ' επιτυχία
και ο θεός του καθενός
ταιριάζει στο σκοπό του.

Ρεαλισμός

Νόμοι και μόνο νόμοι
πορεύουν τη ζωή
κι' απέναντι η γνώση τους
κι' η τόλμη
και όχι η αρετή

Δεν σ'ανεβάζει η ηθική
ούτ' η αρετή σε τρέφει
η γνώση μόνο η σωστή
αυτή
κι' η δύναμη της πράξης.

Έχουμ' ενώσει το θεό
υ' ό,τι κρυφό ανεβάζει
κι' όταν σιμώνουμε κορφές
θααρούμε' πως σπρώχν' εκείνος.

Κάθε ανάσα και θεός
καθ' όνειρο και πίστη
και κάθε σπίθα της ζωής
κι' ενός θεού καντήλι.

Σε κάθ' εγώ κι' ένας θεός
ξέχωρος πάντα θά 'ναι
κι' ό,τι χωρίζει τους θεούς
αυτό και τους ανθρώπους.

Ανυπακοή

Καμιά προσκύνηση
και σε κανέναν
μικρό το όνειρο
σαν προσκυνάς.
Λίγ' η προσπάθεια
πολλή η ελπίδα
χωρίς τη φλόγα
θα καρτεράς.

Κανένα γονάτισμα

και για κανέναν
φθηνή η αξία
του ταπεινού.
Κανένα προσκύνημα
όταν τα θέλεις
και τα πολλά
και τ' άπιαστα
του ουρανού.

Καμιά προσευχή
δεν αξίζει τον κόπο
γιατ' είναι δείγμα
κάποιας σκλαβιάς.
Καμιά δύναμη
δεν έρχεται μόνη
δεν γίνεσαι αφέντης
σαν προσκυνάς.

Ποτέ η υποταγή
δεν ανεβάζει
ούτε σου δίνει
αυτά που ζητάς.
Θα μείνεις για πάντα
σκιάχτρο που σκιάζει
θα γίνεις το σύμβολο
κάποιας σκλαβιάς.

Σε κανένα είδωλο
μην κάψεις λιβάνι
ούτε να έχεις μαζί
φνλαχτό.
Ποτέ μια βαρκούλα
δεν φθάνει λιμάνι
όταν έχει μπροστά της
ωκεανό.

Παραισθήσεις

Πού παίζετ' αυτή η μουσική
π' ακούω κάποιες ώρες
που την ψυχή μεθάει,
πώς με μαγεύει η λαλιά
που μέσα μου μικάει
λαλιά που τραγουδάει;

Τι λέει η εικόνα η μαγική
που βλέπω κάποιες νύχτες
σε ώρες σιωπής;
τι ομορφιά κρύβ' η στιγμή
που ξεμακραίνω απ' τη γή

για κόσμους της ανής;

Να είσαι

Να μένεις παιδί κι' αν ακόμη γεράσεις.
Να γελάς με τον πόνο κι' ας θέλεις να κλάψεις.
Να σκορπάς καλοσύνη κι' ας μην είσαι καλός.
Να μοιράζεις χαρά κι' ας ζεις σκυθρωπός.

Να είσαι αφέντης, μα να μην θέλεις δούλους.
Να έχεις τη δύναμη, μα ποτέ σου τη βία.
Να είσαι καλός κι' όταν ζεις με κακούς.
Να είσαι σοφός, μα χωρίς δισταγμούς.

Να μπορείς ν' αγαπάς κι' ας μην αγαπιέσαι.
Εκεί που θα πρέπει να μπορείς να μισείς.
Να πιστεύεις στο δίκιο κι' ας τυραννιέσαι.
Να περνάς από τόπους, μα να μην κατοικείς.

Να ζητάς το ωραίο, μα να μην τ' αποκτάς.
Να θέλεις ν' ανέβεις, μα ψηλά μην κοιτάς.
Να ζεις για τους άλλους κι' ας είσαι μονάχος.
Ν' αγαπάς τα ταξίδια, μα πονθενά να μην πας.

Να είσαι αγνός, μα χωρίς αρετή.
Να είσαι μεγάλος, μα χωρίς μεγαλείο.
Να είσαι πιστός, μα χωρίς προσευχή.
Να είσαι ό,τι είσαι, μα χωρίς προσωπείο.

Από τη «Φωνή Ναούσης» 19-6-66

Δεν την αλλάξεις τη ζωή
με πίστη και ιδέες
το ζώο θά 'ναι πάντα ο νικητής
κι' αυτές
του ζώου οι υπηρετές.

Πάνω από ιδέες και θεούς
η φύση διατάζει
και δεν χρειάζεται ηθική
και αρετή
εκείνος που πεινάει.

Ζώο ο άνθρωπος μπροστά
δούλος της σάρκας θά 'ναι
κι' όσοι νόμοι αυτηνής
και της ζωής
αυτοί 'ναι και δικοί του.

Με γνώση και δύναμη σωστή

νικάς ό,τι νικούσε
και γίνεσαι κι' εσύ τρανός
όπως αυτός
που ως χθες σε κυβερνούσε

Αντίλογος

Κι' όμως! Μείνε πιστός.

Από τόσους και τόσους Θεούς
που τους έφτιαξ' η ανάγκη
και τους στήριξ' η άγνοια
ίσως κάποιος είναι για σένα.

Κι' απ' όλα τα όνειρα
που τα έθρεψ' ο άνθρωπος
κάποιο ίσως θ' αξίζει
για να θρέψει και σένα

Για τη νέα γενιά

Εσύ χτίσε

κι' αν ερείπει γύρω σωριάζουν
κι' αν ανέμοι με βία μονγγρίζουν,
τον κακού κι' αν προκόβουν οι τύχες
κι' οι καλοί πεταμένοι στην άκρη.

Εσύ χτίσε

το καλύβι της απλής καλοσύνης,
το ναό της καινούργιας ιδέας,
το σχολειό που θα γίνει πελώριο,
το θεμέλιο της νέας θρησκείας.

Μα μη χαλάς,

Ό,τι το χθες μας άφησ' ωραίο,
σ' ό,τι παλιό προσκυνήσαμε όλοι,
ότι πρέπει να μείνει, εσύ άφησέ το,
της ιστορίας την ψυχή μην αλλάξεις.

Ω μη χαλάς!

Ό,τι μεγάλο, ωραίο και θείο
μας κληρονόμησαν τόσοι καιροί,
μα στον καινούργιο Σου κόσμο, αυτό χάραξέ το'
θα σου γίνει αγκωνάρι' θα σου δώσει ζωή.

Από τη «Φωνή Ναούσης» 27-2-66

ΤΟ ΧΡΕΟΣ

του Φιλώτα Αδαμίδη

Διαβάζοντας το διήγημα «Στη Ρεματιά Της Προδοσίας», απ' το βιβλίο της Θάλειας Σαμαρά, σε τεύχος του περιοδικού «Νιάουστα», ένιωσα πραγματικά ντροπή. Η θαυμάσια αυτή Ναουσαία πατριώτισσα με το γλαφυρό της τρόπο μας διηγείται τα κατορθώματα των συμπατριωτών μας στους Μακεδονικούς Αγώνες 1912-1913 μεταφέροντας την εθνική μας κληρονομιά στις νεώτερες γενιές διαπαιδαγωγώντας τις με το πατριωτικό φρόνημα.

Η γενιά μου μεθυσμένη όχι μόνο απ' το αθάνατο κρασί του '21, αλλά και των Μακεδονικών αγώνων, πραγματοποίησε την εποποιία της Εθνικής Αντίστασης 1941-1944. Ποιός όμως έγραψε για την προσφορά της Νάουσας σ' αυτούς τους αγώνες; Για τα κατορθώματα των Ναουσαίων Αγωνιστών; Ποιός έγραψε για τα παλληκάρια που δώσαν τη ζωή τους σ' αυτόν τον Αγώνα; Για το Χρήστο Εξηντάρα (Πύξο), για το λοχαγό Θωμά Μπιγκάνο, για το λοχαγό Γιώργο Μιμίκο, για το λοχαγό Πάνο Τρυφτανίδη, τους διμοιρίτες Κώστα Αθανασίου και Χρήστο Σεΐζη, τους αδελφούς Αργυρίου, τους αδελφούς Αϊνατζή, τους καπεταναίους Χρήστο Παλαμά (Μαύρο), και Ανέστη Κοντοζή (Ακρίτα), που πέθαναν στην ξενιτιά χωρίς να γευτούν τους καρπούς των αγώνων τους, για τον αδικοσκοτωμένο Θεόφιλο Σιμανίκα (Νικηταρά), για, για....

Αποφάσισα γι' αυτό να μετατρέψω τη ντροπή αυτή σε χρέος προσωπικό, να δώσω ό,τι μπορέσω έστω και μόνος, έστω και με ελλείψεις, επιστρατεύοντας τη μνήμη μου και τη μνήμη όσων θέλησαν να με βοηθήσουν.

Το διήγημα της Θάλειας φέρνει στη μνήμη μου γεγονότα από τα χρόνια της κατοχής που έχουν κάποια ομοιότητα. Ήμουν τότε στέλεχος του ΕΑΜ, όταν κατέβασαν στη Νάουσα δύο αντάρτες του Μαύρου απ' το Βέρμιο άρρωστους, σε κακό χάλι. Ήταν θυμάμαι Μάρτης του 1943 με τσουχτερό κρύο και με τους Γερμανούς στην πόλη. Τι σύμπτωση

αλήθεια, έπρεπε να τους μεταφέρω απ' το σπίτι του μακαρίτη του Τάκη του Γκέρου, το ίδιο αυτό σπίτι που είχε δεχτεί κατά το Μακεδονικό Αγώνα τους έξι τραυματίες με τον καπετάν Ρούβα, που τους μετέφεραν απ' το σπίτι του γιατρού Περδικάρη, που προδόθηκε και το κύκλωσαν οι Τούρκοι. Αυτή τη φορά ο κίνδυνος ήταν οι νέοι κατακτητές, οι Γερμανοί. Μαζί λοιπόν με τον Τάκη τον Γέρο τους βάλαμε σε δύο γαϊδουράκια, τους τυλίξαμε καλά με κουβέρτες και με το σούρουπο ξεκινήσαμε για το σπίτι του Περισοράτη όπου μας περίμενε ο μακαρίτης ο Γιάννης, για να τους τακτοποιήσει στο σπίτι του.

Εδώ ας μου επιτραπεί να μιλήσω λίγο γι' αυτό το παλληκάρι που λεγόταν Τάκης Γκέρος.

Οργανωμένος στην ΕΠΟΝ και το ΕΑΜ, με τον αυθορμητισμό που τον διέκρινε, αναλάμβανε σοβαρές και επικίνδυνες αποστολές στην πόλη, μια από τις οποίες ήταν και η περιθάλψη στο σπίτι του τραυματιών ή αρρώστων ανταρτών. Η περίπτωση που αναφέρω ήταν η τελευταία και γι' αυτόν αλλά και για μένα, γιατί ο Τάκης βγήκε μετά στο βουνό να πολεμήσει με το όπλο στο χέρι τους κατακτητές. Δεν θυμάμαι ποιός απ' τους δυο μας βγήκε νωρίτερα, εκείνο που ξέρω όμως είναι, ότι διακρίθηκε με την παλληκάρια του και έγινε διμοιρίτης στο τάγμα του καπετάν Ακρίτα (Ανέστη Κοντοζή). Όπως μου διηγήθηκε ένας απ' τους πρώτους μου αντάρτες, ο μακαρίτης Τέλης Σιώπης, που είχε μείνει με τον Ακρίτα, όταν εγώ παρέμεινα στο Πάϊκο, τον είχε αργότερα διμοιρίτη στο λόχο του καπετάν Άσσου (Θεόδωρου Δημόπουλου), όντας ο ίδιος ομαδάρχης του.

Το καλοκαίρι του 1944 (Σεπτέμβρη), όταν πια οι Γερμανοί αρχίζουν να φεύγουν απ' την Ελλάδα, το 16ο Σύνταγμα του Βερμίου και πιο συγκεκριμένα το τάγμα του καπετάν Ακρίτα, σε μια επιτυχημένη ενέδρα στον αυτοκινητόδρομο Βέροιας - Κοζάνης, κοντά στους Γεωργιανούς, χτυπά μια μεγάλη

Γερμανική φάλαγγα αυτοκινήτων. Ο λόχος που βρίσκεται κοντά στην ακινητοποιημένη φάλαγγα είναι ο λόχος του καπετάν Άσσου, ενός απ' τους καλύτερους λοχαγούς -παλληκάρια του Ακρίτα, που δίνει σκληρή μάχη σώμα με σώμα με τους Γερμανούς. Σ' αυτή τη σκληρή μάχη ο διμοιρίτης Τάκης Γκέρος-το ατρόμητο αυτό παλληκάρι- έρχεται στα χέρια με ένα Γερμαναρά και κυλιούνται στο έδαφος σε μια πάλη ζωής και θανάτου. Νικητής και ζωντανός απ' αυτή τη μάχη βγαίνει ο Τάκης, το παλληκάρι απ' τη Νάουσα. Το γεγονός αυτό μεταδίδεται από στόμα σε στόμα σ' όλους τους αντάρτες του Βερμίου, αναπτρώνοντας το ηθικό τους. Τέτοιο παλληκάρι ήταν ο Τάκης ο Γκέρος. Γι' αυτή του όμως την παλληκαριά και γενικά για το «αμάρτημά» του, να πολεμήσει τους κατακτητές της πατρίδας μας, μετά το διώξιμο των Γερμανών κυνηγήθηκε και αναγκάστηκε να ξαναβγεί στο βουνό, όπου και σκοτώθηκε στον εμφύλιο πόλεμο.

Εδώ θα ήθελα να αναφερθώ και σε έναν ακόμη συμπατριώτη μας, στο γιατρό Κώστα Τσίτση, στον άνθρωπο που τίμησε επάξια τον Ιπποκράτειο όρκο του, και έκανε αυτό που έκανε ο γιατρός Περδικάρης στο Μακεδονικό Αγώνα. Όταν ήμουν στέλεχος του ΕΑΜ Νάουσας, είχε επαφή μαζί μου και έτρεχε μόλις τον καλούσα με την τσάντα του να προσφέρει τις ιατρικές του υπηρεσίες στους αγωνιστές. Έτσι έγινε και με τους δύο αντάρτες που τους επισκέφθηκε στο σπίτι του Γέρου. Όταν δε τους μετέφερα, τον πήγα ο ίδιος στο νέο κρησφύγετο, στο σπίτι του Γιάννη Περισσράτη και σε συνέχεια σε καλύβα στην περιοχή Παπαράντου, όπου τους μεταφέραμε με το Γιάννη για μεγαλύτερη ασφάλεια.

Όταν την άνοιξη του 1943, κυνηγημένος απ' τη Γκεστάπο, βγήκα αντάρτης στο Βέρμιο και ανέλαβα τη διοίκηση συγκροτήματος, τον κάλεσα στο βουνό (στο Ντραζίλοβο) να βγάλει τη σφαίρα απ' το μηρό ενός παλληκαριού της Νάουσας. Αλλά γι' αυτό θ' αναφερθώ μια άλλη φορά.

Κλείνοντας τη μικρή μου αυτή αφήγηση θα ήθελα να τονίσω τη μεγάλη προσφορά στον τομέα αυτόν αργότερα, όπως έμαθα, του συμπατριώτη μας βιομήχανου Γιώργου Κόκκινου, που, χωρίς να κινεί υποψίες των Γερμανών, περιέβαλε στο εργοστάσιό του τους τραυματίες Ελασίτες του Βερμίου, που όταν θεραπεύονταν τους έντυνε με καινούργια ρούχα και παπούτσια και τους έστελνε, μέσω της οργάνωσης, πίσω στα τμήματά τους. Γι' αυτή του όμως τη δραστηριότητα δεν έχω προσωπική αντίληψη, γιατί είχα φύγει στο βουνό και μάλιστα σε άλλο βουνό, στο Πάικο. Ίσως κάποιος άλλος απ' τους επιζώντες να ξέρει περισσότερα.

ΓΡΑΨΑΝΕ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ...

του Μανώλη Αναγνωστάκη

Γράψανε τ' όνομα του στη σιδερένια πόρτα.

Σ' ένα τετράγωνο μικρό χαρτί.

(Αρχίζει μια καινούρια μέρα. Τι να 'ναι τάχα αυτό π' αρχίζει;)

Γράψανε τ' όνομα του σ' ένα τετράγωνο μικρό χαρτί.

Στη λιτανεία του πρωινού γελούσαν οι τανάλιες του ήλιου

(Χάθηκαν όλα τώρα πιά. Μα τάχα ποιά είναι η απώλεια και ποιό το κέρδος;)

Γράψανε τ' όνομα του στη σιδερένια πόρτα

Έμεινε μια φωτογραφία μικρή, στη λάσπη, που κρατούσε

Μοιράσανε τα ρούχα του στους οπλισμένους στρατιώτες

Δε μίλησε <<Τετέλεσται>> Είπε μονάχα τ' όνομα του

(Μα ποιό είν' το τέλος τάχα και ποιά νά 'ναι η επιστροφή;)

Αυτοί δεν ήταν Ήρωες. Όμως ο θάνατος τους

Των άδειων μάταιων ημερών νόμιμη πλήρωση

Στων άλλων την παραδοχή και την αδιαφορία

Έμοιαζε σ' ένα πρόσκαιρο πλαίσιο ξεχασμένο

Σα μιαν ανάμνηση ακριβή της υπόμνησης

Είχεν ακόμα τη σκληρήν ευγένεια των πραγμάτων

Που μιας στιγμής η απόσταση ξέρει να υψώνει.

Μνήμες από τα χρόνια της Εθνικής Αντίστασης

του Χρήστου Μικρόπουλου του Μιχαήλ

Ο Χρήστος Μικρόπουλος γεννήθηκε το 1913 στην Αργυρούπολη του Πόντου. Στη Νάουσα ήρθε με την οικογένειά του το 1924. Κατά τα χρόνια της Γερμανικής κατοχής, οργανωμένος στο ΕΑΜ, δούλεψε κι αυτός - ένας από τους ανώνυμους, ένας από τους πάμπολλους αγωνιστές - ενάντια στον κατακτητή της πατρίδας του.

Οι τρεις αφηγήσεις που ακολουθούν είναι μνήμες από περιστατικά της ζωής του που διαδραματίστηκαν μέσα στα δύο τελευταία χρόνια της κατοχής και είναι γραμμένες από τον ίδιο παρά τις ελάχιστες γραμματικές του γνώσεις.

Το ανεπιτήδευτο ύφος της γραφής του έχει μια δροσιά και μια φυσική απλότητα που μας φέρνει πολύ κοντά στο ύφος της γραφής των παλιών συναξαριστών, γι' αυτό και θεωρήσαμε σκόπιμο να δημοσιευτούν αυτές, όπως ακριβώς γράφτηκαν από τον Χρήστο Μικρόπουλο, με το λεξιλόγιο και τη σύνταξή του. Έγιναν μόνο ελάχιστες συντακτικές διορθώσεις.

ΜΝΗΜΕΣ ΑΠΟ ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ

Σας διηγούμαι τρεις από τις πολλές μου ιστορίες, εγώ ο Χρήστος Μιχαήλ Μικρόπουλος από τη Νάουσα του Φ. Πάκη ο Πάπας.

1.

Μετά τον πόλεμο της Αλβανίας οργανωθήκαμε από το ΕΑΜ Νάουσας, για να χτυπήσουμε τους Γερμανούς. Εμένα στην αρχή με βάλανε σύνδεσμο, δηλαδή από τη Νάουσα στο βουνό και ούτω καθ' εξής. Μετά από κάμποσο καιρό με ανέθεσαν υπεύθυνο κεντρικής ΕΤΑ (..), να συγκεντρώνω τρόφιμα να φορτώνω τα ζώα και να πηγαίνω στο βουνό. Πολύ δύσκολη δουλειά, αλλά όταν σκέπτεσαι την πατρίδα δεν σου φαίνεται τίποτε δύσκολο.

Δούλεψα αρκετούς μήνες με πολύ καλά αποτελέσματα, ώσπου μια μέρα με προδώσανε. (Δεν με στεναχώρησε που με πιάσανε, αλλά γιατί ο προδότης ήταν γυναίκα και μάλιστα Ελληνίδα).

Μόλις είχα κατέβει από το βουνό, είχα και ένα σημείωμα να παραδώσω στην αγορά σ' ένα σπίτι, εκεί θα εύρισκε αυτό το πρόσωπο. Εκεί που βάδιζα με ένα φίλο μου, Περικλής Κελεμουρίδης στο όνομα, κοντά στο τζαμί, στον Γιαννούλη το ζαχαροπλαστέιο, βγαίνουν από μια πόρτα, όπου ήτανε κρυμμένοι, 5 προδότες του Μιχάλαγα, συνεργάτες των Γερμανών από τα χωριά. Μαζί τους ήτανε και μια γυναίκα. Η περίπτωση μου μοιάζει με τον τρόπο που ο Ιούδας πρόδωσε το Χριστό. Μου λέει λοιπόν ένας προδότης. Μπορώ να σου πω; και αμέσως βγήκαν όλοι αυτοί που ήτανε κρυμμένοι, και ευτυχώς ο φίλος μου πρόλαβε και έφυγε, γιατί κοντά σε μένα θα πιάνανε και εκείνον. Μα ο προδότης μόνο εμένα ήξερε. Με γραπώνουν και με κλωτσιές και κοντακιές με ανεβάσανε στο εργοστάσιο του Λαναρά. Εκεί είχαν και πολλούς άλλους (περίπου 300 άτομα). Δυστυχώς το σημείωμα που είχα δεν κατόρθωσα να το εξαφανίσω και αρχίσανε τα βασανιστήρια. Με μαυρίσανε την πλάτη. Από τα πολλά χτυπήματα στην πλάτη και το κεφάλι άρχισε να τρέχει το αίμα. Κατόπιν τα χέρια μου τα βάλανε στη μηχανή που ξεσπυρίζει το καλαμπόκι, για να μου βγάλουν τα νύχια. Αντιστάθηκα αρκετά, μόνο που ματώσανε. Κατόπιν με ξάπλωσαν επάνω στο τσιμέντο και κάθισαν ένας στο κεφάλι μου και ένας στο ένα χέρι, άλλος στο άλλο και άλλος στα πόδια μου και δίπλα μου βράζανε αυγά. Τα πήραν με γάντια και τα βάλανε καντά στις μασχάλες μου, και τα σφίγγανε. Κάηκε το κρέας μου και μπήκαν μέσα. Από τον πόνο τον πολύ φώναζα, αλλά που να συγκινηθούν αυτοί που με βασανίζανε. Εν τω μεταξύ βράδιασε και με πετάζανε όπως ήμουν

πτώμα σε μια γωνιά. Το πρωί αρχίζουν πάλι τις ερωτήσεις, πού θα έδινε το σημείωμα κ.λ.π. Ένας από αυτούς λεγόταν Καπετάν Αχιλλέας από την Κοζάνη και είχε και από τον κάτω Κοπανό συνεργάτες των Γερμανών. Μου δείχνανε ένα μαχαίρι κάπου 35 με 40 πόντους γεμάτο αίματα φρέσκα. Μου λένε, το βλέπεις; σκοτώσαμε τον Καπετάν Πιτσιρίκο, του κόψαμε τα αυτιά για να μας πει που βρίσκονται οι άλλοι, και αυτός μας έφτυσε. Κατόπιν του κόψαμε τη μύτη και αυτός συνέχισε να μας φτύνει, ώπου του κόψαμε το κεφάλι. Όπως έμαθα εκ των υστέρων δεν ήταν ο Καπετάν Πιτσιρίκος, αλλά ένα παλληκάρι 20 χρονών που λεγόταν Τσουτσουνάρας Στέργιος, Ναουσαίος. Αυτός και πολλοί άλλοι ήρωες μοιάζουν με τους ήρωες του 1821.

Για να γλυτώσω λοιπόν έπρεπε να βρω κάποιο ψέμα. Τους λέω και γω, θα πήγαινα στην πλατεία Αλώνια. Η ώρα μία θα περίμενα εκεί και θα ερχότανε το πρόσωπο με ένα καπέλο στο χέρι. Αυτοί με πιστέψανε και με παίρνουν μαζί τους, αλλά μεταμφιεσμένο, για να μη με γνωρίσουν. Ευτυχώς με αναγνώρισε κάποιος και ειδοποίησε τη μητέρα μου, ότι με πηγαίνουν μαζί τους μεταμφιεσμένο οι ταγματασφαλίτες του Μιχάλαγα. Κάνει λοιπόν ένα δέμα η μητέρα μου με κρέας γουρουνίσιο (είχαμε σφάξει ένα γουρούνι 180 οκάδες), ψωμί, και το δίνει στον ξάδελφό μου το Μιχάλη Μικρόπουλο, για να με βρει και μα μου το δώσει. Πήγαμε λοιπόν στα Αλώνια, σ' ένα γνωστό μου τον Αλέκο Δαούτη. Του λέγω, Αλέκο θα περιμένουμε κάποιον, θέλουμε να ανέβουμε επάνω στην κάμαρα και εκεί θα βλέπουμε να περάσει το πρόσωπο. Τον είδα, είχε κατατρομαξει και είχε δίκιο, γιατί πριν δύο μέρες του επήγα 12 φορτία σιτάρι και καλαμπόκι για άλεσμα και τα πήγα ύστερα επάνω (στο βουνό). Νόμιζε ότι τον πρόδωσα. Τέλος εκεί που περιμέναμε να έρθει το πρόσωπο (φυσικά δεν θα ερχόταν κανένας), πάλιν ήρθαν βολικά τα πράγματα και φτάνει ο ξάδελφός μου με το δέμα με το κρέας. Φυσικά προτού ανέβει τον είδαμε, και μου λένε μήπως είναι αυτός που περιμένουμε, όχι, τους λέω εγώ, αυτός είναι εξάδελφός μου. Τον ρωτάνε. Τι ζητάς εδώ; Ήρθα να του δώσω να φάει. Και που ήξερες πως ήτανε εδώ; Πως να μην ξέρω αφού το έμαθε όλη η Νάουσα που τον φέρατε εδώ. Εκείνο ήταν, μόλις είτε αυτά τους λέω εγώ πως δεν πρόκειται να έρθει το πρόσωπο, διότι ασφαλώς θα το έμαθε και αυτός. Μου λένε λοιπόν, δίκιο έχεις. Έχω καλό κρέας και καλό ψωμί, λέω εγώ, το κρέας είναι από το γουρούνι το δικό μου, που το έσω σφάξει προχθές. Τότε πάμε σπίτι

σου να φάμε και να πιούμε, και να σ' αλλάξει η μητέρα σου ρούχα. Μόλις μπήκαν στο σπίτι και βλέπουν το εικονοστάσι γιομάτο εικόνες και το καντήλι να καίει, μου λένε. Αμάν τι κάναμε, εσύ είσαι χριστιανός άνθρωπος και δεν μας είπες να μη σε βασανίσουμε. Τους λέω εγώ, μήπως με αφήσατε να μιλήσω καθόλου; Έχεις δίκιο μου λένε, και μας συγχωρείς. Από τώρα θα καθίσεις στο σπίτι σου να γίνεις καλά και θα έρθουμε εμείς να σε πάρουμε μαζί μας για καπετάνιο, γιατί όπως καταλάβαμε ξέρεις και γράμματα.

Εν τω μεταξύ ερχόταν μία νοσοκόμα και μου άλλαζε τις πληγές. Μετά από λίγο καιρό γνωρίζομαι με έναν Ιταλό Ηλία νοσοκόμο. Η νοσοκόμα ήταν της οργανώσεως και την είπα να μην έρχεται άλλο, και ότι θα βολευτώ με τον Ιταλό. Και έτσι έγινε, ερχόταν ο Ιταλός και μου άλλαζε τις πληγές. Σιγά-σιγά γνωρίστηκα καλά μαζί του και τον ξεσήκωσα να φύγει μαζί μου στο βουνό, πράγμα που έγινε. Αλλά πήρε και άλλους τέσσερις άντρες μαζί με τον οπλισμό τους. Τους πήρα λοιπόν και πήγα και τους παρέδωσα στο βουνό στον καπετάν Μαύρο. Εγώ κατέβηκα, αλλά δεν κοιμόμουν ποτέ σπίτι μου, όλο και άλλαζα σπίτι.

2.

Η ζωή στη Νάουσα άρχισε να γίνεται ανυπόφορη, διότι άρχισε η κατάρρευση της Γερμανίας και από τον φόβο τους οι Γερμανοί υποχρέωσαν όλον τον λαό της Νάουσας να είναι κλειδωμένος μέσα στα σπίτια τους. Μόνο την ημέρα μια ώρα αφήναν τον κόσμο να κυκλοφορεί. Εγώ έσκαγα κλεισμένος στο σπίτι. Και έτσι πήρα την απόφαση μόνος μου και πήγα στο βουνό. Συνάντησα στην Φυτιά τον αδελφό του Καπετάν Μαύρου, τον Χαράλαμπο. Του λέω: «Χαράλαμπε πάμε να ανατινάξουμε τη γέφυρα τη Βεριώτικη για να αναγκαστούν να φύγουν;» Μου λέει: «Έχεις δίκιο». Λέει σε έναν ειδικό για ανατινάξεις τι υλικό θέλει και εκείνος του απάντησε ότι εμείς δεν έχουμε υλικά, έχουν μόνο οι Εγγλέζοι. Ζητάει από τους Εγγλέζους και δεν μας δίνουν. Μετά ένας αντάρτης, λέει στον Καπετάνιο. «Αυτό αφήστε το σε μένα και αύριο βράδυ θα τα έχετε». Πράγματι το άλλο βράδυ, είχαμε και νάρκες και δυναμίτη και ξεκινήσαμε αμέσως για τη Βεριώτικη. Ο καπετάνιος με τη διμοιρία φύλαγε και εγώ έδινε τις νάρκες και το δυναμίτη στον ειδικό, το Νικόλαο Τσέπουρα και τα τοποθετούσε. Στην επιχείρηση αυτή ήταν και ο καπετάν Άγρας του ΕΛΑΣ και ο Γιώργος ο Τόλιος, Ναουσαίος. Έτσι την ανατινάξαμε στις 8 του

Σεπτέμβρη. Άρχισαν από παντού να μας βάλουν Γερμανοί και Παρταλάδες. Το πρωί τη διορθώσανε πρόχειρα και έφυγαν οι Γερμανοί και πήγαν στο Σταθμό.

Την άλλη μέρα ύστερα πήγα στον καπετάνιο και του λέω: «Οι Γερμανοί και ο Αντώντσαους φύγανε και άφησαν κάπου 50 Ιταλούς στο σχολείο του Αγίου Μηνά. Πάμε να τους ενοχλήσουμε για να φύγουν και αυτοί, αλλά να μη ρίξουμε στο κρέας γιατί έχουν κρατούμενους τους δικούς μας και μπορεί να μας κάνουν αντίποινα». «Καλά μου λες», και κατεβήκαμε στη βίλα του Κύρση. Εκεί έμενε αυτός με δύο ομάδες και ένα βαρύ πολυβόλο, για να με υποστηρίξει στην οπισθοχώρηση, και πήρα εγώ την πρώτη ομάδα. Εμένα μου έδωσε και ένα αυτόματο. Δίπλα στον Παπαδόπουλου το φούρνο υπήρχε ένα κτίριο της ΔΕΗ. Εκεί έκρυψα την ομάδα και έβαλα ένα σκοπό προς το Δημαρχείο. Μόλις έφτασα στο καφενείο, πρώην Αλαφίνα, βλέπω την Ιταλική περίπολο να περνάει. Ρίχνω μια ριπή, τα ίδια και όλη η ομάδα, καθώς επίσης και ο καπετάνιος που άρχισε από τη βίλα με το βαρύ το πολυβόλο να κελαϊδάει, και τότε οι Ιταλοί από τον φόβο τους δεν ξέρανε που να πάνε. Μαζευτήκανε στο σχολείο και το πρωί το δώσανε φωτιά και φύγανε και αυτοί στο Σταθμό. Έτσι οι αντάρτες κατέβηκαν στο Κουλούκι και απελευθερώθηκε η Νάουσα στις 9 Σεπτέμβρη του 1944 μαζί και οι κρατούμενοι Τεκίρης Σταύρος, ο δάσκαλος Καλπαξίδης και άλλοι.

3.

Έλαβα ένα σημείωμα από τον Θωμά Μπιγκάνο και μου λέει: «Θέλω να μου στείλεις δύο δοχεία βενζίνη, ένα τσουβάλι στουπιά και πολλά μπουκάλια 100 δραμιών και ½ της οκάς». Μου γράφει, «είναι απόλυτη ανάγκη. Χωρίς αυτά δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτα. Ξέρω πως οι δρόμοι είναι πιασμένοι, αλλά και αυτά είναι απόλυτη ανάγκη, αυτά περιμένουμε».

Έστειλα Επονίτες στα μνήματα για να μαζέψουν μπουκάλια. Τα μαζέψανε και μου τα φέρανε στο σπίτι. Πηγαίνω μετά στο εργοστάσιο του Λαναρά. Βρίσκω τον αποθηκάριο Γουρλομάτη και του λέω: «Θέλω δύο δοχεία βενζίνη και ένα τσουβάλι στουπιά», και μου έδωσε. Τα συγκέντρωσα όλα και ειδοποιώ το εφεδρικό ΕΛΑΣ να ελέγξει τους δρόμους, αν είναι ελεύθεροι, για να τα φορτώσω και να τα πάω επάνω,

και μου λένε, «παντού είναι πιασμένοι, δεν μπορείς να πας». Αλλά το σημείωμα λέγει πάση θυσία να έρθουν. Φορτώνω τρία ζώα, 2 κουφίνια στο ζώο, τα γιομίζω και κοπριά φρέσκη για να μυρίζει και ξεκινώ. Παίρνω το αυτόματο και ένα δικέλλι. Στου Κοντοζή κοντά, του καπετάν Ακρίτα δηλαδή, υπήρχε ένα πυροβόλο με τρεις Γερμανούς και έναν είχε στου Κελεμουρίδη. Στο πυροβόλο κοντά γέρνει το φορτίο με τη βενζίνη και έρχεται ένας Γερμανός και με βοηθάει. Τα πυροβόλα ήταν στραμμένα προς την Κουτσούφλιανη. Από αυτούς γλύτωσα. Βγαίνοντας από τη Νάουσα ανταμώνω μια Γερμανική περίπολο. Γάβγισαν λίγο και με αφήσανε να φύγω. Εάν ήταν μαζί τους του Μιχαλαγά Ταγματασφαλίτες, τότε δεν θα γλύτωνα. Αυτοί θα μου έκαναν έλεγχο, και τότε θ' άναβε το πελεκούδι. Θα καθάριζα δύο - τρεις και κατόπιν τον εαυτό μου.

Μετά από δύο χιλιόμετρα αντάμωσα τον Θωμά Μπιγκάνο μαζί με τη διμοιρία του. Το τι έγινε δεν περιγράφεται. Αγκαλιές φιλιά, και κλαίγαν και γελούσαν. Μου λέγαν, «από αυτά εξαρτάται η ιστορία μας. Μόνο με αυτά θα κάψουμε τον Πελαργό. Είναι κάτι Τουρκόφωνες που πήραν οπλισμό από τους Γερμανούς, έχουν φυσικά οχυρά και σκοτώθηκαν πολλοί δικοί μας», μου λέει ο Μπιγκάνος. «Έχω πληροφορηθεί πως όλοι οι δρόμοι είναι πιασμένοι και όμως εσύ δεν φοβήθηκες. Φαίνεται το λέει η καρδούλα σου. Έχω ακούσει πολλά για σένα». Του λέω, «Θωμά, όταν σκέπτεσαι την πατρίδα, τα δίνεις όλα, τα πάντα για την πατρίδα».

Την άλλη μέρα έμαθα πως τα μπουκάλια έκαναν τη δουλειά τους. Με αυτά καθάρισαν όλους τους Τουρκόφωνους συνεργάτες των Γερμανών.

Καπετάν Πιτσιρίκος: Ναουσαίος λοχαγός του ΕΛΑΣ. Έδρασε στο Βέρμιο

Καπετάν Μάρκος: Ο γνωστός ταγματάρχης του ΕΛΑΣ

Νικόλαος Τσέπουρας: Ομαδάρχης ειδικός στις ανατινάξεις

Αντώντσαους: Αρχηγός σώματος τουρκόφωνων, συνεργάτης των Γερμανών

Θωμάς Μπιγκάνος: Ναουσαίος λοχαγός του ΕΛΑΣ]

Μιχάλαγας: Αρχηγός σώματος ατάκτων, συνεργάτης των Γερμανών

Πελαργός: Χωριό του Νομού Κοζάνης με τουρκόφωνους κατοίκους συνεργάτες των Γερμανών

Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

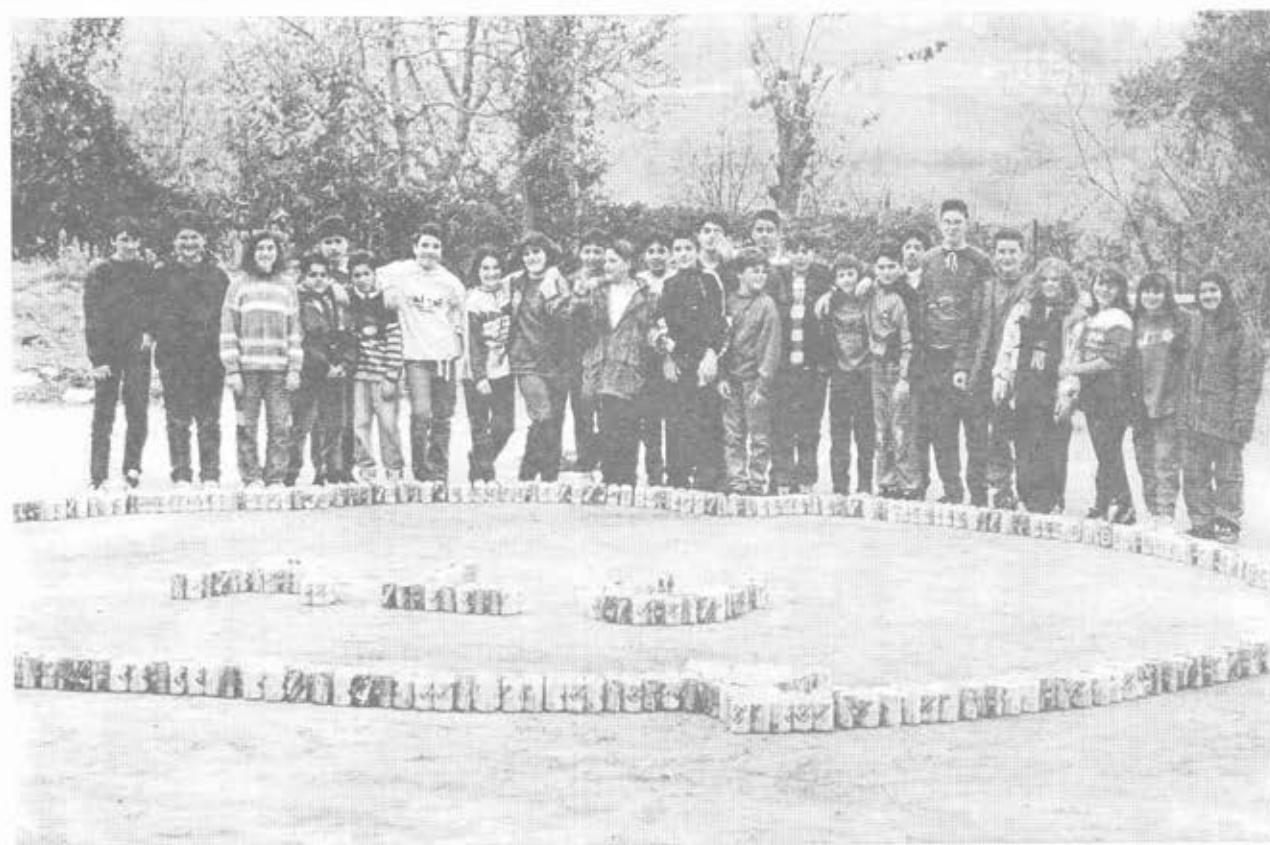
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΥΡΟΥ

Καθηγητή Γεωλόγου

Υποδιευθυντή στο 3ο Γυμνάσιο Νάουσας
Υπεύθυνου της Περιβαλλοντικής Ομάδας του
3ου Γυμνασίου Νάουσας

« Η Περιβαλλοντική εκπαίδευση είναι ένα νέο εκπαιδευτικό σύστημα ικανό να διαμορφώσει συνειδητούς πολίτες με γνώσεις, ευαισθησία, φαντασία και επίγνωση των σχέσεων που τους συνδέουν με το φυσικό και το ανθρωπογενές περιβάλλον, έτοιμους να προτείνουν λύσεις και να μετέχουν στη λήψη και την εκτέλεση των

Έτσι δίνει τον ορισμό της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης η UNESCO στη «Χάρτα του Βελιγραδίου», η οποία υπογράφηκε το 1975 στην ομώνυμη πόλη και περιλαμβάνει τις βασικές αρχές, στις οποίες στηρίζεται αυτή η καινούργια

Περιβαλλοντική ομάδα 3ου Γυμνασίου Νάουσας

αποφάσεων».

εκπαιδευτική διαδικασία .

Μπορούμε να πούμε ότι η ιδέα της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης ξεκίνησε τον Ιούνιο του 1972 στη Στοκχόλμη, όταν σε μια συνεδρίαση του Ο.Η.Ε. εκφράστηκε η ευχή: «Να παρθούν οι κατάλληλες αποφάσεις, ώστε να αρχίσουν οι εργασίες ενός προγράμματος για την εκπαίδευση ως προς το περιβάλλον με προσέγγιση πολυκλαδική, τόσο σε επίπεδο σχολείου, όσο και σε επίπεδο εξωσχολικών δραστηριοτήτων».

Το 1977 πραγματοποιήθηκε στην Τιφλίδα η συνδιάσκεψη του Ο.Η.Ε. για την Π.Ε., όπου καθορίστηκαν οι κατευθύνσεις της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Από τότε σε πολλά σχολεία της Ευρώπης εφαρμόζονται προγράμματα Π.Ε.

Στην Ελλάδα η Π.Ε. εφαρμόζεται τα τελευταία 14 - 15 χρόνια, στην αρχή σε σχολεία της Δευτεροβάθμιας και κατόπιν της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Μάλιστα παρατηρείται το ευχάριστο γεγονός κάθε χρόνο να έχουμε μεγαλύτερη συμμετοχή στο θεσμό της Π.Ε. Όλο και περισσότερα σχολεία εφαρμόζουν ολοκληρωμένα προγράμματα και εντάσσουν την Π.Ε. στο ωρολόγιο πρόγραμμά τους. Στο Υ.Π.Ε.Π.Θ. λειτουργεί γραφείο που συντονίζει πανελλαδικά τα προγράμματα Π.Ε. και σε κάθε Διεύθυνση Δ.Ε. έχει τοποθετηθεί καθηγητής υπεύθυνος για τον συντονισμό των προγραμμάτων Π.Ε. κάθε Νομού. Το ίδιο ισχύει και για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.

Οι ρίζες της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης τέθηκαν πριν ένα περίπου αιώνα από τον αμερικανό φιλόσοφο, ψυχολόγο και εκπαιδευτικό J. Dewey (1859-1952), ο οποίος ίδρυσε το 1896 στο Σικάγο το «Σχολείο Εργασίας» (Laboratory School). Στο σχολείο αυτό ακολουθούσε νέες μεθόδους διδασκαλίας, οι οποίες αναγνώριζαν την αξία της προσωπικότητας και της ελευθερίας κάθε παιδιού, επεδίωκε την ανάπτυξη του σε όλους τους τομείς της ύπαρξής του (σωματικού, πνευματικού, ψυχικού, καλλιτεχνικού) και τη δημιουργία στενότερων σχέσεων με την ευρύτερη κοινότητα και το φυσικό περιβάλλον.

Η μέθοδος διδασκαλίας της Π.Ε. σχετίζεται επίσης με το «Αντιαυταρχικό Σχολείο» του Neil, το «Πολιτιστικό Σχολείο» του Freire, το αμερικάνικο «Σχολείο του Δρόμου», το Σοβιετικό «Σχολείο της Παραγωγής» και στηρίζεται στις έρευνες των Piaget, Bruner, Draicors, Decroly, Montessori, Claparède

, Kerschensteiner και άλλων μεγάλων παιδαγωγών και ψυχολόγων ερευνητών. Στην Ελλάδα ο Αλ. Δελμούζος και ο Δ. Γληνός ήταν οι πρώτοι δάσκαλοι, που προσπάθησαν στις αρχές του αιώνα μας να εφαρμόσουν έναν παρόμοιο τρόπο διδασκαλίας.

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση λοιπόν είναι μια καινούργια εκπαιδευτική διαδικασία και όχι ένα νέο μάθημα, έχει σκοπό να βοηθήσει τους μαθητές να γνωρίσουν καλύτερα το φυσικό, ανθρωπογενές και κοινωνικό τους περιβάλλον και παράλληλα να αναπτύξουν τις δεξιότητές τους, να πάρουν πρωτοβουλίες και να προτείνουν λύσεις σε διάφορα προβλήματα που τα απασχολούν. Γενικά στόχος της Π.Ε. είναι να προετοιμάσει το παιδί, ώστε να γίνει ο ενεργός πολίτης του αύριο.

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στηρίζεται στον διαλεκτικό τρόπο διδασκαλίας. Ο καθηγητής παύει να έχει τον κλασικό ρόλο της εξουσίας και της πηγής γνώσης, συνεργάζεται με τους μαθητές και τους καθοδηγεί να ανακαλύψουν οι ίδιοι την γνώση. Ύστερα τους αφήνει μόνους να δημιουργήσουν και να προτείνουν λύσεις.

Ακόμη η Π.Ε. βοηθάει στην κοινωνικοποίηση των παιδιών, διότι πολλές εργασίες γίνονται ομαδικά. Επίσης οι μαθητές μαθαίνουν να συνεργάζονται με επιστήμονες και άλλους φορείς ή κατοίκους της πόλης τους. Έτσι τα παιδιά γνωρίζουν τον κοινωνικό τους περίγυρο και το σχολείο συνδέεται με την κοινωνία.

Σ' ένα πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης συνδυάζονται η εμπειρία, η γνώση και η συμπεριφορά. Ο μαθητής γνωρίζει το φυσικό του περιβάλλον και παράλληλα ευαισθητοποιείται πάνω στα μεγάλα προβλήματα που το ταλαιπωρούν. Η Περιβαλλοντική εκπαίδευση είναι Εκπαίδευση για το περιβάλλον - Εκπαίδευση μέσα στο περιβάλλον - Εκπαίδευση για χάρη του περιβάλλοντος.

Σχεδιασμός και εφαρμογή ενός προγράμματος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης

Η εφαρμογή ενός προγράμματος περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης προϋποθέτει την ύπαρξη κατάλληλης προετοιμασίας και οργάνωσης εκ μέρους των σχολικών παραγόντων. Πρώτα πρέπει, μετά από σχετική συζήτηση στο σύλλογο των διδασκόντων, να

συγκροτηθεί μια παιδαγωγική ομάδα , η οποία θα αναλάβει το συντονισμό της Περιβαλλοντικής Ομάδας του σχολείου . Οι εκπαιδευτικοί που θα απαρτίζουν την ομάδα αυτή πρέπει να διαθέτουν τις απαραίτητες γνώσεις πάνω στο αντικείμενο της Π.Ε. , περιβαλλοντική ευαισθησία και κυρίως όρεξη για δουλειά .

Κατόπιν δημιουργείται η Περιβαλλοντική ομάδα. Αυτή περιλαμβάνει μαθητές από όλα τα τμήματα του σχολείου , οι οποίοι δηλώνουν εθελοντική συμμετοχή. Για να γίνει αυτό κατορθωτό , χρειάζεται ανάλογη διαμόρφωση του σχολικού προγράμματος .

Στην πρώτη συνάντηση της Ομάδας Π.Ε. , μετά από εκτενή συζήτηση μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικών , γίνεται επιλογή του θέματος . Το θέμα που θα επιλεγεί , δηλαδή το αντικείμενο έρευνας , πρέπει να πληροί ορισμένους όρους , όπως π.χ. να έχει σχέση με το περιβάλλον , να είναι εύκολο σε πρόσβαση και η επεξεργασία του να μην απαιτεί μεγάλο χρόνο και ιδιαίτερες επιστημονικές γνώσεις .

Κατόπιν πρέπει να οριοθετηθούν οι στόχοι του προγράμματος . Στόχοι ενός προγράμματος Π.Ε. μπορούν να είναι :

Η απόκτηση γνώσεων. Γνωριμία με το περιβάλλον και κατανόηση των παραγόντων που το συνιστούν .

Η ανάπτυξη και καλλιέργεια δεξιοτήτων. Αναγνώριση και επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων .

Η διαμόρφωση σχέσεων . Συμμετοχή στη βελτίωση , προστασία και πρόληψη (περιβαλλοντική διαχείριση)

Η μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί για τη σωστή προσέγγιση του θέματος πρέπει να είναι μια ολοκληρωμένη παιδαγωγική διαδικασία . Περιλαμβάνει τα παρακάτω στάδια :

1. Στάδιο αναζήτησης . Εντοπίζεται το πρόβλημα - αντικείμενο μελέτης και ορίζονται οι πηγές πληροφόρησης .

2. Στάδιο προγραμματισμού . Με παρατηρήσεις και εκτιμήσεις γίνεται η μελέτη του προβλήματος και κατόπιν διατυπώνονται υποθέσεις για την επίλυσή του

3. Στάδιο δραστηριοτήτων . Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες εργασίας και συγκεντρώνουν στοιχεία .

Τα παιδιά της περιβαλλοντικής ομάδας "επί τω έργω"

Κατόπιν αφού γίνει επιλογή , έλεγχος , σύνθεση και ανάλυση των στοιχείων αυτών διατυπώνονται τα ανάλογα πορίσματα .

4. Τελικό στάδιο . Παρουσίαση του προγράμματος στο κοινό σε ειδική εκδήλωση , η οποία περιλαμβάνει ομιλίες , προβολές , θεατρικές παραστάσεις , εκθέσεις ζωγραφικής , φωτογραφίας κ.λ.π.

Την ολοκλήρωση ενός προγράμματος Π.Ε. πρέπει να ακολουθεί η αξιολόγησή του . Η περιβαλλοντική ομάδα αναλύει και εκτιμά τα αποτελέσματα της δουλειάς της , την απήχηση που είχε στο κοινό και την προσφορά της στο περιβάλλον . Διαπιστώνει τυχόν λάθη και παραλήψεις , ώστε να μην τα επαναλάβει την επόμενη χρονιά .

Εάν η Περιβαλλοντική Ομάδα έχει την οικονομική δυνατότητα , μπορεί να προχωρήσει σε έκδοση της δουλειάς της σε μορφή βιβλίου , φυλλαδίου , περιοδικού , λευκώματος , ημερολογίου , εφημερίδας κ.λ.π. . Σ' αυτό βοηθάει η καλή οργάνωση . Μια σωστά οργανωμένη Περιβαλλοντική ομάδα διαθέτει το προεδρείο της , το ταμείο της , το τμήμα Δημοσίων σχέσεων , το τμήμα εφημερίδας , εκδόσεων κ.λ.π. Έτσι λειτουργεί σωστά και έχει την οικονομική της αυτοτέλεια .

Οι εκδόσεις των ομάδων Π.Ε. δεν είναι επιστημονικά συγγράμματα , αλλά εργασίες μαθητών . Έτσι πρέπει να αντιμετωπίζονται και να αξιολογούνται . Η επιδίωξη της έκδοσης μιας επιστημονικά τέλειας εργασίας πολλές φορές αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα , επιφέρει το άγχος στην Π.Ο. και ορισμένες φορές οδηγεί κάποιους εκπαιδευτικούς -συντονιστές των προγραμμάτων Π.Ε. στο να γράψουν οι ίδιοι την εργασία . Αυτό φυσικά δεν είναι Περιβαλλοντική Εκπαίδευση . Διότι σ' αυτή την όμορφη εκπαιδευτική διαδικασία τον πρώτο και τον τελευταίο ρόλο και λόγο τον έχουν τα παιδιά . Ο εκπαιδευτικός (δάσκαλος ή καθηγητής) είναι μόνον ο συντονιστής και ο καθοδηγητής των μαθητών . Δεν πρέπει επίσης να ξεχνάμε ότι εκπαιδευτικοί και μαθητές συμμετέχουν στην Π.Ε. , διότι πιστεύουν ότι μέσα από τα προγράμματά της μπορούν να δημιουργήσουν , να προσφέρουν στο φυσικό περιβάλλον και την κοινωνία αξιοποιώντας τις δεξιότητές τους . Εκεί βρίσκουν διέξοδο στις ανησυχίες και προβληματισμούς τους , εκεί μαθαίνουν χωρίς καταπίεση , χωρίς το άγχος του βαθμού και της απουσίας . Είναι μεγάλο λάθος να θεωρούμε ότι η

Περιβαλλοντική Εκπαίδευση αποτελεί μέσον για διάκριση ή την ικανοποίηση προσωπικών μας φιλοδοξιών .

Προβλήματα στην εφαρμογή προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης

Όπως προαναφέραμε η συμμετοχή ενός εκπαιδευτικού ή μαθητή σε ένα πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης προϋποθέτει την ύπαρξη ανάλογου ενδιαφέροντος , περιβαλλοντικής ευαισθησίας και κυρίως μεράκι και όρεξη για δουλειά . Γι' αυτό ακριβώς δεν είναι δυνατόν και δεν πρέπει να γίνει ποτέ η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση υποχρεωτικό μάθημα . Δεν μπορεί π.χ. ένας εκπαιδευτικός να κάνει με το ζόρι περιβαλλοντική εκπαίδευση για να συμπληρώσει το υποχρεωτικό του ωράριο . Εάν η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση γίνει υποχρεωτική , τότε θα χάσει την αξία της και την μεγάλη παιδαγωγική της σημασία .

Πολλές φορές εκπαιδευτικοί , που θέλουν να εφαρμόσουν ένα πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης αντιμετωπίζουν ορισμένα προβλήματα όπως π.χ.:

Το ωρολόγιο πρόγραμμα του σχολείου με τα πολλά μαθήματα και επτάωρα δεν αφήνει πολλά περιθώρια για ελεύθερες δραστηριότητες και ένταξη της Π.Ε. σ' αυτό .

Πολλοί διευθυντές σχολείων και σύλλογοι διδασκόντων τοποθετούνται αρνητικά σε κάθε δραστηριότητα , η οποία διαφέρει από την παραδοσιακή διδασκαλία .

Οι μαθητές κυρίως των πόλεων (ιδιαίτερα των Λυκείων) αφιερώνουν τις ελεύθερες ώρες τους στα φροντιστήρια , τον αθλητισμό , την μουσική και άλλες δραστηριότητες και έτσι δεν έχουν χρόνο για να συμμετέχουν στην Π.Ε.

Οι σύλλογοι γονέων και κηδεμόνων καθώς και τοπικοί παράγοντες δεν συνεργάζονται με τα σχολεία και τις Περιβαλλοντικές ομάδες .

Πολλές Ομάδες Π.Ε. δεν διαθέτουν τα απαραίτητα οικονομικά μέσα για την υλοποίηση του προγράμματος .

Πιστεύουμε ότι τα περισσότερα από τα παραπάνω προβλήματα μπορούν να επιλυθούν όταν υπάρξει μια σωστή ενημέρωση των εκπαιδευτικών, των γονέων και των τοπικών παραγόντων (τοπική αυτοδιοίκηση, δασαρχείο, σύλλογοι, επιστήμονες κ.λπ.) εκ μέρους του υπεύθυνου Π.Ε. του Νομού. Επίσης η πολυάσχολοι μαθητές, αφού ενημερωθούν σωστά και ευαισθητοποιηθούν μπορούν να συμμετέχουν, στην αρχή έστω σ' ένα μικρό πρόγραμμα Π.Ε., το οποίο δεν απαιτεί διάθεση πολλών ωρών (π.χ. Ανακύκλωση).

Τα τελευταία χρόνια το ΥΠ.Ε.Π.Θ. διαθέτει ειδικά κονδύλια, τα οποία καλύπτουν επαρκώς τα έξοδα ενός προγράμματος Π.Ε.

Πολλές φορές για τα προβλήματα που προκύπτουν, μεγάλη ευθύνη φέρουν οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί που συμμετέχουν στην Ομάδα Π.Ε., διότι φορτώνουν τους μαθητές με πολύ δουλειά, δεν ενημερώνουν και δεν συνεργάζονται με το διευθυντή του σχολείου, το σύλλογο διδασκόντων και το Σύλλογο γονέων και κηδεμόνων. **Η συμμετοχή σε ένα πρόγραμμα Π.Ε. απαιτεί δημοκρατικότητα, υπευθυνότητα και τόλμη.**

ΣΧΕΔΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΤΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΣΠΙΤΙΑ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ

α. Στόχοι

Να γνωρίσουν οι μαθητές τα παραδοσιακά σπίτια.
Να γνωρίσουν τους κατοίκους των παραδοσιακών σπιτιών.

Να γνωρίσουν την ιστορία των παραδοσιακών σπιτιών.

Να γνωρίσουν την αρχιτεκτονική και τα υλικά κατασκευής των παραδοσιακών σπιτιών.

Να γνωρίσουν τον παραδοσιακό τρόπο ζωής.

Να γνωρίσουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παραδοσιακά σπίτια σήμερα.

Να προτείνουν λύσεις για την σωτηρία των παραδοσιακών σπιτιών.

β. Δραστηριότητες.

Χωρισμός σε ομάδες : Τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες και κάθε ομάδα αναλαμβάνει να μελετήσει σπίτια που ανήκουν σε ένα συγκεκριμένο οικοδομικό τετράγωνο. Οι μαθητές παίρνουν συνεντεύξεις από

τους ενοίκους, βγάζουν φωτογραφίες, ζωγραφίζουν τα παραδοσιακά σπίτια.

Η Π.Ο. επισκέπτεται τον Δήμαρχο της πόλης και συζητά μαζί του το πρόβλημα της εγκατάλειψης των παραδοσιακών σπιτιών.

Μετά από πρόσκληση επισκέπτεται το σχολείο ειδικός επιστήμονας (π.χ. αρχιτέκτονας), ο οποίος μας δίνει στοιχεία για τα παραδοσιακά σπίτια και την παραδοσιακή ρυμοτομία.

Μια ομάδα μαθητών συναντάται με λαογράφους και ιστορικούς της πόλης και συγκεντρώνει στοιχεία για τα παραδοσιακά σπίτια.

Μια άλλη ομάδα μαθητών καταφεύγει στη Δημοτική Βιβλιοθήκη και τα γραφεία των τοπικών εφημερίδων, απ' όπου αντλεί πολύτιμα στοιχεία.

Με βάση τα συγκεντρωμένα στοιχεία και παρατηρήσεις συντάσσεται ένα ερωτηματολόγιο, το οποίο συμπληρώνεται σε κάθε παραδοσιακό σπίτι και αποτελεί τον οδηγό για την εργασία μας.

γ. Επεξεργασία - Σύνθεση

Να προετοιμαστεί μια έκθεση φωτογραφίας και ζωγραφικής με θέμα «Τα παραδοσιακά σπίτια της Νάουσας».

Σ' ένα χάρτη της Νάουσας να σημειωθούν οι περιοχές που διαθέτουν τα περισσότερα παραδοσιακά σπίτια.

Να καταγραφούν τα υλικά που χρησιμοποιούνταν στα παραδοσιακά σπίτια και η αρχιτεκτονική τους.

Να καταγραφεί η ζωή των κατοίκων των παραδοσιακών σπιτιών.

Να καταγραφούν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παραδοσιακά σπίτια.

Να συζητηθούν οι πιθανοί τρόποι σωτηρίας των παραδοσιακών σπιτιών και να προταθούν λύσεις.

Να εντοπιστεί η σχέση των παραδοσιακών σπιτιών με το φυσικό περιβάλλον.

δ. Παρουσίαση

ε. Αξιολόγηση

Στ. Έκδοση λευκώματος.

Μέχρι σήμερα η Ομάδα Π. Ε. ασχολήθηκε με τα παρακάτω θέματα - προγράμματα :

Σχ. χρονιά 1986 - 87 : Γνωριμία με το περιβάλλον της Νάουσας .

Σχ. χρονιά 1987 - 88 : Η Γεωργία στη Νάουσα .

Σχ. χρονιά 1988 - 89 : Το νερό - Τα παλιά σπίτια της Νάουσας .

Σχ. χρονιά 1989 - 90 : Οι βιομηχανίες της Νάουσας

Σχ. χρονιά 1990 - 91 : Δρόμοι - πλατείες - συνοικίες της Νάουσας .

Σχ. χρονιά 1991 - 92 : ΒΕΡΜΙΟ το βουνό μας .

Σχ. χρονιά 1992 - 93 : Τα παραδοσιακά σπίτια της Νάουσας .

Εκδόσεις της Ομάδας Π.Ε.

α) Βιβλία και φυλλάδια :

Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Σχ. έτους 1988 - 89 .

Οι Βιομηχανίες της Νάουσας .

Ανακύκλωση .

ΒΕΡΜΙΟ , το βουνό μας .

7 Years Environmental Education .

Δενδροκαλλιέργεια - Αμπελοκαλλιέργεια στη Νάουσα .

1986 - 1995 : 10 προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης .

Υγρότοποι της Νάουσας .

θεατρική ομάδα 3ου Γυμνασίου (1995 - 96)

Σχ. χρονιά 1993 - 94 : Δενδροκαλλιέργεια - αμπελοκαλλιέργεια στη Νάουσα .

Σχ. χρονιά 1994 - 95 : Υγρότοποι της Νάουσας .

Σχ. χρονιά 1995 - 96 : Άλση και πάρκα της Νάουσας .-Το Αλουμινόκοντο .

Σχ. χρονιά 1996 - 97 : Εκτροφείο θηραμάτων Νάουσας - Ο Νεαρός Καταναλωτής

Σχ. χρονιά 1997 - 98 : Το Σχολείο μας - Φύση χωρίς σκουπίδια .

Παράλληλα εφαρμόζονται προγράμματα ανακύκλωσης χαρτιού και αλουμινίου .

Το αλουμινόκοντο .

Άλση και Πάρκα της Νάουσας .

Εκτροφείο Θηραμάτων Νάουσας .

Ο νεαρός Καταναλωτής .

β) Ημερολόγια .

Ημερολόγιο τοίχου 1990 .

Ημερολόγιο τοίχου 1991 .

Πολυσέλιδο ημερολόγιο τοίχου «ΒΕΡΜΙΟ το βουνό μας» 1992 .

Πολυσέλιδο ημερολόγιο τοίχου «Τα παραδοσιακά σπίτια της Νάουσας» 1993 .

Πολυσέλιδο ημερολόγιο τοίχου
«Δενδροκαλλιέργεια - αμπελοκαλλιέργεια στη
Νάουσα» 1994 .

Πολυσέλιδο ημερολόγιο τοίχου «Αράπιτσα» 1995

Πολυσέλιδο ημερολόγιο τοίχου « Άλση και πάρκα
της Νάουσας» 1996 .

Πολυσέλιδο ημερολόγιο τοίχου « Εκτροφείο
Θηραμάτων Νάουσας» 1997

Πολυσέλιδο ημερολόγιο τοίχου « 12 χρόνια
Περιβαλλοντική Εκπαίδευση» 1998 .

γ) Εφημερίδες :

«ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ» 1990 - 91 (4 τεύχη) .

«ΠΑΛΜΟΙ ΤΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ» 1992 - 1998 (27
τεύχη) .

δ) Χάρτες :

Υγρότοποι της Νάουσας : Πηγές της Νάουσας .

Εκδηλώσεις - παρουσιάσεις - εκθέσεις

1 Ιουνίου 1987 : Έκθεση Υλικού Ομάδας Π.Ε. (
αίθουσα 3ου Γυμνασίου) .

7 Ιουνίου 1989 : Έκθεση - παρουσίαση
προγράμματος Π.Ε. σχ. έτους 1988 - 89 «ΤΟ ΝΕΡΟ -
ΤΑ ΠΑΛΙΑ ΣΠΙΤΙΑ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ» (αίθουσα 3ου
Γυμνασίου) .

1 Ιουνίου 1990 : Έκθεση - παρουσίαση του
προγράμματος «ΟΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ ΤΗΣ
ΝΑΟΥΣΑΣ» (αίθουσα 3ου Γυμνασίου) .

8 Μαΐου 1991 : Έκθεση με τις δραστηριότητες της
Ομάδας ΠΕ . (αίθουσα Πολιτιστικού Κέντρου Δήμου
Νάουσας) .

24 Μαΐου 1992 : Έκθεση - παρουσίαση του
προγράμματος «ΒΕΡΜΙΟ το βουνό μας» (αίθουσα
3ου Γυμνασίου) .

22 Ιανουαρίου 1993 : Συμμετοχή στην 3η Συνάντηση
εργασίας Ελληνικού κέντρου υγροτόπων και
Περιβαλλοντικών οργανώσεων (αίθουσα
Αντωνιάδιου Στέγης Βέροιας) .

23 Μαΐου 1993 : Έκθεση - παρουσίαση του
προγράμματος «Τα παραδοσιακά σπίτια της
Νάουσας» (αίθουσα Δημοτικού Θεάτρου Νάουσας)

16 Μαΐου 1994 : Έκθεση - παρουσίαση του
προγράμματος «Δενδροκαλλιέργεια -
Αμπελοκαλλιέργεια στη Νάουσα» (Στέκι Νεολαίας
Δήμου Νάουσας) .

14 Μαΐου 1995 : Έκθεση «Υγρότοποι της
Νάουσας» (αίθουσα Εκθέσεων Δήμου Νάουσας) .

25 Φεβρουαρίου 1996 : Συμμετοχή στις
καρναβαλικές εκδηλώσεις του Δήμου Νάουσας (

αποκριάτικο άρμα με θέμα την Ανακύκλωση
Αλουμινίου) .

3 Μαρτίου 1996 : Παρουσίαση του προγράμματος
«ΑΛΟΥΜΙΝΟΚΟΥΤΟ» (αίθουσα Εστίας Μουσών
Νάουσας) .

5 Μαρτίου 1996 : Παρουσίαση του προγράμματος
«ΑΛΟΥΜΙΝΟΚΟΥΤΟ» (1ο Δημοτικό σχολείο
Βέροιας) .

26 Απριλίου 1996 : Έκθεση «10 χρόνια μετά το
Τσερνομπίλ» (αίθουσα εκθέσεων Δήμου Νάουσας) .

2 Ιουνίου 1996 : Έκθεση - παρουσίαση του
προγράμματος Π.Ε. «Άλση και πάρκα της Νάουσας»
- βράβευση μαθητών (αίθουσα 3ου Γυμνασίου) .

22 Μαρτίου 1997 : Παρουσίαση του προγράμματος
«Ο Νεαρός καταναλωτής» (Στέκι Νεολαίας Δήμου
Νάουσας) .

16 Οκτωβρίου 1997 : Συμμετοχή στην Έκθεση των
Περιβαλλοντικών Ομάδων του νομού Ημαθίας στη
Βέροια .

Διακρίσεις - Συνεργασία με άλλους φορείς

α) Διακρίσεις :

1990 : ΟΥΝΕΣΚΟ Βραβείο για την Ημέρα της
Γης .

1996 : Βραβείο συμμετοχής στον Ευρωπαϊκό
Διαγωνισμό Νεαρού καταναλωτή .

1996 : Έπαινος από το Δήμο Νάουσας .

1996 : Έπαινος από την Ιερά Μητρόπολη Βέροιας
, Ναούσης και Καμπανίας .

1997 : Έπαινος από το Δήμο Νάουσας για τη
συμμετοχή της Ομάδας στις εκδηλώσεις για το
περιβάλλον του Δήμου Νάουσας .

1997 : Α' πανελλήνιο Βραβείο συμμετοχής στον
ευρωπαϊκό Διαγωνισμό Νεαρού καταναλωτή .

1997 : Α' πανελλήνιο Βραβείο του Ιδρύματος Α.
Β. Μπότση .

1997 : 2 έπαινοι από το Δήμο Νάουσας .

1997 : 2 έπαινοι από την Ιερά Μητρόπολη Βέροιας
- Ναούσης και Καμπανίας .

1998 : Βραβείο από την Ελληνική Εταιρεία
Προστασίας του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής
κληρονομιάς .

β) Συνεργασία

Η Ομάδα περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης
συνεργάζεται με την ΟΥΝΕΣΚΟ , την WWF ,
COUSTEAU SOCIETY και πολλές άλλες Ελληνικές
και διεθνείς περιβαλλοντικές οργανώσεις . Επίσης
είναι συνεχής και αρμονική η συνεργασία με το Δήμο
Νάουσας , το δασαρχείο Νάουσας και άλλους φορείς
και επιστήμονες της περιοχής .

2ο ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΕΝΔΡΟΚΟΜΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΝΑΟΥΣΑΣ

του Γιάννη Καρατσιώλη

Εισαγωγή

Στις 12 και 13 Φεβρουαρίου 1998 ο Σύλλογος Γεωπόνων Ν. Ημαθίας διοργάνωσε στη Νάουσα το 2ο Διεθνές Δενδροκομικό Συνέδριο σε ένδειξη τιμής για τη μεγάλη προσφορά της Νάουσας στην ανάπτυξη της σύγχρονης δενδροκομίας στη χώρα μας. Ως γνωστό, ο σύλλογος αυτός είχε οργανώσει το 1ο Διεθνές Δενδροκομικό Συνέδριο στη Βέροια στις 25-27 Απριλίου 1985. Η παρουσίαση έγινε στο Δημοτικό θέατρο με τη συνεργασία του Αγροτικού Συν/σμού, ΑΣΕΠΟΠ και ΕΑΣ Νάουσας και υπό την αιγίδα της Ν.Α. Ημαθίας και του Δήμου Νάουσας.

Οι σημαντικές εξελίξεις στον κλάδο της δενδροκομίας, όπως νέες τάσεις στην παραγωγή, στην εμπορία, στις απαιτήσεις της αγοράς, την ανταγωνιστικότητα κ.ά. επέβαλαν τη διοργάνωση του συνεδρίου αυτού, όπου παρουσιάστηκαν όλα τα νέα δεδομένα της σύγχρονης δενδροκομίας.

Την οργανωτική επιτροπή του συνεδρίου αποτέλεσαν τα μέλη του Δ.Σ. του συλλόγου Γεωπόνων Βασ. Κουκουργιάννης, Δημ. Χαμπίδης, Αθαν. Συργιάννης, Θ. Δραγουμάνος, Ευάγγ. Δημητρίου, Μιχ. Μητσόπουλος, Χαρ. Τόλκας, Κ. Παπαϊωάννου από τη Φρουτένωση Νάουσας, Δημ. Καραϊσκος του Α.Σ. Νάουσας και Γ. Βλάχος του ΑΣΕΠΟΠ Νάουσας.

Περίληπτική αναφορά στα θέματα

Στη γενική τοποθέτηση του Προέδρου του συλλόγου Βασιλείου Κουκουργιάννη για την εξέλιξη και τις προοπτικές της Δενδροκομίας στη Βόρειο Ελλάδα, απαριθμούνται οι παράγοντες που συνέβαλαν στην ανάπτυξή της (εδαφοκλιματικοί, αρδεύσιμες εκτάσεις και εργατικότητα των

κατοίκων), ενώ εξαιρείται η συμβολή των γεωπόνων και των θεσπισθέντων κρατικών κινήτρων.

Στη συνέχεια αναφέρεται στα προβλήματα διάθεσης των επιτραπέζιων ροδακίνων και στη στρόφη προς τα συμπύρηνια, με τα μεγάλα προβλήματα απορρόφησης από τις γεωργικές βιομηχανίες. Τέλος, προτείνει γενικά για τη φυλλοβόλο δενδροκομία της περιοχής μας, τη βελτίωση της ποιότητας, συσκευασίας-τυποποίησης των φρούτων, καθώς και την παραγωγή επωνύμων προϊόντων (ονομασίας προέλευσης) και ολοκληρωμένης παραγωγής.

Ο Carlo Fideghelli από την Ιταλία μας πληροφορεί για την αύξηση της καλλιέργειας οπωροφόρων στη χώρα του από το 1990 και εδώ (ροδάκινα κατά 19%, βερίκοκα 48%, μήλα 20%, αχλάδια 29% και δαμάσκηνα 4%) με την Ιταλία να είναι η σημαντικότερη χώρα παραγωγής ροδακίνων στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι μεσογειακές χώρες της Ευρώπης, έχουν σχεδόν το 50% της παγκόσμιας παραγωγής ροδακίνων, λόγω ευνοϊκών εδαφοκλιματικών συνθηκών. Αξιοσημείωτη είναι η άνοδος της Τουρκίας (πιο σημαντική από τις χώρες εκτός Ε.Ε. σε παραγωγή), που ξεπέρασε ήδη του 370.000 τόνους. Επίσης, ενώ στη χώρα μας επικρατούν τα συμπύρηνια (πρώτη εξαγωγική χώρα παγκόσμια, με συμμετοχή του 60% των παγκοσμίων εξαγωγών) στην Ιταλία η παραγωγή των νεκταρινίων είναι η μεγαλύτερη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ποσοστιαία και σε απόλυτους αριθμούς με τάσεις περαιτέρω ανόδου.

Η Ειρήνη Σγουρού-Καραγιάννη λέγει για τη βερικοκιά, ότι δεν έχει προς το παρόν πλεόνασμα παραγωγής, όμως αντιμετωπίζει την ευπάθεια στην

ασθένεια «ευλογιά της δαμασκηνιάς» (Σάρκα) και στους ανοιξιότικους παγετούς στη χώρα μας. Πλην όμως, υπάρχει βελτίωση, στην έρευνα προσαρμογής στο περιβάλλον και στην ποσότητα του καρπού. Η «ευλογιά» αντιμετωπίζεται με πρόγραμμα επιλογής υβριδίων, που γίνεται στο Ινστιτούτο Φυλλοβόλων Δένδρων Νάουσας. Τέλος η καλλιέργεια της βερικοκιάς αποτελεί μια εναλλακτική πρόταση για την υπερπαραγωγή ροδακίνων στη χώρα μας.

Ο Raymond Jaunier (Γαλλία) μας πληροφορεί για τη γενετική βελτίωση της κερασιάς, τόσο με υβριδισμό (νέες ποικιλίες με ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά),

όσο και με μεταλλαγή (ποικιλίες αυτογόνιμες ή τύπου spur). Καλύτερα αποτελέσματα είχαν στην Ε.Ε.

: Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία' στη λοιπή Ευρώπη : Ουγγαρία, Τσεχία, Ρουμανία και στον υπόλοιπο κόσμο : Καναδά και

Η.Π.Α. Παράλληλα γίνονται εργασίες για γενετική βελτίωση των υποκειμένων (Γερμανία, Βέλγιο, Γαλλία, Ελλάδα, Μ. Βρετανία, Ιταλία και Η.Π.Α.). Η προοπτική είναι με την κλωνοποίηση των γονιδίων, τη γενετική μεταφορά τους και με τη σύγχρονη βιοτεχνολογία να έχουμε σύντομα θεαματικά αποτελέσματα.

Ο Μιλτιάδης Βασιλακάκης ασχολείται με την καλλιέργεια της αχλαδιάς στην Ελλάδα (κύριος όγκος παραγωγής Ημαθία, Πέλλα και Μαγνησία), όπου η κρίση του προϊόντος είχε σαν αποτέλεσμα την εκρίζωση πολλών στρεμμάτων, με αποτέλεσμα η παραγωγή να μη ξεπερνάει τους 60.000 τόνους και να εισάγουμε από Ιταλία, Ισπανία, Αργεντινή. Η κρίση οφειλόνταν σε προσβολές της ψύλλας της αχλαδιάς, το βακτηριακό κάψιμο και φυσιολογικές

ασθένειες. Εξεταζόμενη η αχλαδιά ως εναλλακτική λύση της ροδακινιάς, έχει περιθώρια ανάπτυξης, αφού υπάρχει έλλειψη αχλαδιού στη χώρα και βρέθηκαν ανθεκτικές ποικιλίες και υποκείμενα στο βακτηριακό κάψιμο. Επιπλέον τα υποκείμενα αυτά (ΟΗ Χ F) είναι σχετικά νάνα και παραγωγικά.

Ο Carlo Fijeghelli αναφέρει για τη μηλιά στην Ευρώπη, ότι η παραγωγή στην Ε.Ε. μειώθηκε τα 10 τελευταία χρόνια από 10 σε 9 εκατομμύρια τόνους, ενώ η Ανατολική Ευρώπη από 12 σε 9 εκατ. τόνους (λόγω των γνωστών πολιτικών αλλαγών). Οι χώρες της Ε.Ε. εισάγουν μήλα, το δε 90% της παραγωγής τους

οδηγείται στην εμπορία, ενώ στις ανατολικές χώρες έχουμε μεγαλύτερο ποσοστό αποκατανάλωσης απ' οικογενειακούς ως επί το πλείστον οπωρώνες και διάσπαρτα δένδρα.

Προτείνονται νέες ποικιλίες όπως διάφορες παραλλαγές

της Golden Delicious που έχουν αντοχή στην επιφανειακή σκουριά, της Red Delicious που έχουν πρωιμότητα και έντονο κόκκινο χρώμα, ποικιλιών με υψηλά οργανοληπτικά συστατικά, επανεμφάνιση των Ionagold και Fuji ως επιβεβαίωση της στρωφής στην ποιότητα, διαφοροποίηση της τυπολογίας των καρπών (όπως η Granny Smith με έντονο πράσινο και οι δίχρωμες Braedurn, Rink Lady και Cameo) και τέλος ποικιλίες που αντέχουν στο φουζικλάδι (σημαντική επανάσταση στη μηλοκαλλιέργεια).

Ο Ιωάννης Θεριός αναπτύσσει την επίδραση της ανόργανης θρέψης στην ποιότητα μήλων, ροδακίνων, κερασιών και ακτινιδίου, αναφερόμενος στο είδος και την ποσότητα αζωτούχου λίπανσης, στα θρεπτικά στοιχεία και τη συνεκτικότητα της σάρκας των φρούτων ως και τις φυσιολογικές ζημιές (πικρή

στιγμάτωση κ.ά.), θρεπτικά στοιχεία και χρώμα - σάκχαρα- οξέα καθώς και επιθυμητές αναλογίες θρεπτικών στοιχείων και ποιότητας καρπών.

Το πολύ ενδιαφέρον θέμα των υπολειμμάτων φυτοπροστατευτικών ουσιών (παραγματούεται ο Ν. Νίκλης), που έχουν καθοριστεί με νομοθετικά μέτρα τα Μέγιστα Όρια Υπολειμμάτων (MRL's) στη Ε.Ε. και εδώ . Ο έλεγχος για τα υπολείμματα αυτά είναι εξειδικευμένος και πολύπλοκος, ενώ οι υπηρεσίες του Υπ. Γεωργίας προβαίνουν σε δειγματοληπτικούς ελέγχους τόσο εισαγόμενων όσο και παραγόμενων στη χώρα μας προϊόντων (Μπενάκειο Φυτοπαθολογικό Ινστιτούτο και περιφερειακά Κέντρα Προστασίας Φυτών).

Ο Ε. Σφακιωτάκης ασχολείται με την μετασυλλεκτική μεταχείριση- συντήρηση των μήλων, όπου υποβαθμίζεται η ποιότητά τους από το επιφανειακό έγκαυμα (αντιμετωπίζεται με εμβάπτιση σε διάλυμα διφαινυλαμίνης). Ελεγχόμενη ατμόσφαιρα στα ψυγεία με χαμηλό οξυγόνο παρατείνει τη συντήρηση και διατηρεί την ποιότητα του καρπού, ενώ και κατάλληλο στάδιο συλλογής (ώρες χαμηλών θερμοκρασιών, δείκτης αιθυλενίου, δείκτης αμύλου, συνεκτικότητα σάρκας) οδηγεί σε άριστα αποτελέσματα.

Στα σχήματα διαμόρφωσης των φυλλοβόλων οπωροφόρων αναφέρεται ο Κων/νος Τσιπουρίδης με συγκριτικά στοιχεία επίδρασής τους στις αποδόσεις , την ποιότητα των καρπών και το κόστος παραγωγής. Έτσι στην απόδοση έχουμε κατά σειρά στην άτρακτο (2.270 κιλά ανά στρέμμα), την ελεύθερη παλμέτα (1.850 κιλά) , την καθυστερημένα άτρακτο (1.725 κιλά) και το κανονικό κύπελλο (.1.536 κιλά) σε πειράματα ροδιακινιάς.

Ο Χρ. Ξυλογιάννης (Ιταλία) και Βασ. Κουκουργιάννης ασχολούνται με την ορθολογική λίπανση και άρδευση των οπωροφόρων με έμφαση στην ολοκληρωμένη παραγωγή φρούτων, την υδρολίπανση, τη χλωρολίπανση κλπ. Και στόχο τη μείωση της χρήσης χημικών λιπασμάτων και την προστασία του περιβάλλοντος. Είσισης απαιτείται ορθολογική αξιοποίηση των υδάτινων πόρων με σωστή τεχνική επιλογή μεθόδων άρδευση σε συνάρτηση με τα σχήματα διαμόρφωσης των δένδρων (μικροαρδεύσεις, spreysers , στάγδη, κλπ.).

Για την Οικολογική Γεωργία και κυρίως την ολοκληρωμένη παραγωγή, ομιλεί ο Ιωάννης Χατζηχαρίσης με στόχους τη μείωση των φυτοχημικών εισροών και τη χρήση φυσικών ουσιών και ωφέλιμων οργανισμών για αντικατάσταση των χημικών ουσιών στη φυτοπροστασία. Η ολοκληρωμένη παραγωγή εφαρμόζεται αρκετά στη μηλιά (σε πολλές χώρες) , ενώ η τεχνολογία της αναπτύσσεται σχεδόν σε όλες τις χώρες της Ε.Ε. και ερευνητικά προγράμματα γίνονται και στη χώρα μας.

Με τις τάσεις και προοπτικές στο διεθνές εμπόριο φρούτων και λαχανικών, συμμετέχουν (οι Κων/νος Μάττας και Κων/νος Γαλανόπουλος) στις εργασίες του συνεδρίου, αναφερόμενοι στις πρόσφατες μεταρρυθμίσεις και αλλαγές που έχουν συντελεστεί στη διεθνή αγορά. Οι προοπτικές για τα ελληνικά προϊόντα μπορούν να γίνουν ευνοϊκές, αν ληφθούν υπόψη οι νέοι παράμετροι του εμπορίου (συμφωνία GATT , Νέα Κοινή Οργάνωση Αγοράς) καθώς και με συστηματική έρευνα των αγορών - στόχων.

Τέλος ο Χριστόδουλος Παρμακλής αναπτύσσει θέματα εσωτερικής αγοράς, οργάνωσης και δομής του εμπορίου, που σήμερα χαρακτηρίζεται από αναχρονιστική λειτουργία, αναποτελεσματικότητα και με μεγάλο άνοιγμα τιμών μεταξύ παραγωγού - καταναλωτή.

Αναμένουμε με ενδιαφέρον τα πρακτικά του συνεδρίου με τις πλήρεις ανακοινώσεις των Γεωπόνων , Ερευνητών, Καθηγητών κλπ., για να επανέλθουμε διεξοδικότερα στην κριτική αποτίμηση των συμπερασμάτων του πραγματικά ενδιαφέροντος για τον τόπο μας.

Όλα τα τεύχη της "ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ" καθώς και
"Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ", "ΜΝΗΜΗ ΤΣΑΜΗ ΚΑΡΑΤΑΣΟΥ",
"ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ" -Αγγ. Βαλταδώρου, για όσους θέλουν να
αποκτήσουν, υπάρχουν στα γραφεία του Συλλόγου.

η τέχνη να κάνεις έντυπα

Στο art STUDIO, σχεδιάζουμε
και παράγουμε έντυπα.

Έντυπα άψογα, που ξεχωρίζουν
και προκαλούν εντύπωση.

Μελετημένα στην κάθε τους λεπτομέρεια
με τέλεια αισθητική και πρωτοποριακό

design. Καμωμένα με την αρτιότερη τεχνική επεξεργασία
και τυπωμένα με τις πιο σύγχρονες εκτυπωτικές μεθόδους
σε ειδικευμένα εργαστήρια.

Τέτοια έντυπα κάνουμε στο art STUDIO.

Και γνωρίζουμε καλά τον τρόπο.

Γιατί διαθέτουμε βαθειά γνώση
και πολυετή εμπειρία στις γραφικές τέχνες.

Γιατί διαθέτουμε τον μεγαλύτερο και πιο σύγχρονο, ηλεκτρονικό
σταθμό εργασίας επιτραπέζιων εκδόσεων (Desktop publishing).

Και γιατί συνεργαζόμαστε με ένα άριστο επιτελείο 57 επιλεγμένων
και εξειδικευμένων συνεργατών και παραγωγικών εργαστηρίων.

Αλλά πάνω απ' όλα,

γιατί αντιμετωπίζουμε το θέμα της σχεδίασης των εντύπων σας
με καλλιτεχνική ευαισθησία.

Το να κάνεις έντυπα είναι τέχνη.

art
STUDIO *είναι Διαφορετικό*

Σ Χ Ε Δ Ι Α Σ Η Κ Α Ι Π Α Ρ Α Γ Ω Γ Η Ε Ν Τ Υ Π Ω Ν
Βασιλέως Κωνσταντίνου 7, 592 00 Νάουσα, τηλ. (0332) 22345